

8612499

รหัสโครงการ.....

7

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

Innovation for Community capacity development through
participatory Klong Luang District Pathum Thani Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญญาพัชญ์ นาคภิบาล
คณะวิทยาการจัดการ

รายงานวิจัยฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
งบประมาณแผ่นดิน โดยผ่านสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ปีงบประมาณ 2563

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ศ.ดร.กัญญาพัชญ์ นาคภิบาล
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

หัวข้อวิจัย	นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
ชื่อผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภิญญาพัชญ์ นาคภิบาล
หน่วยงาน	สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ
ปีงบประมาณ	2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม ค้นหาวัตถุประสงค์ของการพัฒนาศักยภาพชุมชน และศึกษาผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งจัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้นำ ประชาชน ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม อาชีพและกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความรู้อาชีพการเกษตร มีความคิดเชิงบวก คิดเป็นระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ชุมชนนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ร่วมบำรุงรักษาและร่วมแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน ชาวบ้านอาชีพ การเกษตรโดยน้อมน าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ การดำเนินชีวิตของชุมชนแบบพึ่งพา “บวร” มีศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐ ส่วนนวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ นวัตกรรมการตลาด และนวัตกรรมกระบวนการ พร้อมทั้งผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน คือการทำงานเป็นทีม มีการสร้างเครือข่ายชุมชนและชุมชนมีรายได้ เพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: นวัตกรรม, การพัฒนาศักยภาพชุมชน, การมีส่วนร่วม

Research Title Innovation for the development of community potential with Participation, Khlong Luang district, Pathum Thani province
Author Assistant Professor Dr.Pinyapat Nakpibal
Faculty Faculty of Management
Budget Year 2020

Abstrac

This research had the following purposes :1) to study the participatory community potential; 2) to search for innovation of community potential development; 3) to study the impact of innovation on community in Khlong Luang district, Pathum Thani province. The data was collected by in-depth interviews, group discussion and SWOT analysis from key informants, such as the community leader, the chairman and the members of career group and community-based tourism group. The result showed that the community leader was a professional agriculturist, a positive and systematic person as well as having a sweeping vision. Moreover, the community worked together to utilize the resources and solve the problems. The agriculturists in this research area also took the Philosophy of Sufficiency Economy and the new theory of agriculture to develop the community and showed the way of living with Community based on "Home, Temple, School". There was a sufficiency economy learning center with the government sponsorship. The innovations for community potential development were product and service innovations, marketing innovation and process innovation including the impact of innovation on community which is teamworking Community networks were established and the income of the community was increased.

Keyword: Innovation, Community development potential, Participation

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ ทราชแก้ว อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ และสถาบันวิจัยและพัฒนา ที่ให้การสนับสนุนการทำงานวิจัยในครั้งนี้

นอกเหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา พี่น้องของผู้วิจัยที่ให้ความสนใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านอย่างดีที่สุดเสมอมา และขอขอบคุณเพื่อนทุกคนที่ให้ความสนใจและช่วยเหลือในการทำวิจัย

คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงจะมีจากการวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศให้แก่ผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะมีประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น

ภิญญาพัชญ์ นาคภิบาล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 นวัตกรรม.....	6
2.2 การพัฒนาศักยภาพชุมชน.....	19
2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน.....	25
2.4 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	47
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	65
3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	65
3.2 พื้นที่ศึกษา.....	65
3.3 วิธีการวิจัย.....	66
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	66
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	67
3.6 วิเคราะห์ข้อมูล.....	68
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	70
4.1 ศักยภาพชุมชน.....	70
4.2 นวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน.....	94
4.3 ผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน.....	109

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	112
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	112
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	121
5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	123
บรรณานุกรม.....	125
ประวัติผู้วิจัย.....	133

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงประเภทของนวัตกรรม.....	14
2	แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	38
3	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีลักษณะเป็นขั้นบันได.....	39
4	แสดงประเพณีตำบลคลองสาม.....	72
5	แสดงศักยภาพชุมชนตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	73
6	แสดงศักยภาพชุมชนตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	77
7	แสดงศักยภาพชุมชนตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	82
8	แสดงภาพรวมศักยภาพชุมชนอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	85
9	การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ชุมชนตำบลคลองสาม.....	88
10	การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ชุมชนตำบลคลองห้า.....	89
11	การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ชุมชนตำบลคลองหก.....	90
12	การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ภาพรวมของชุมชนอำเภอลองหลวง....	91
13	ส่วนผสมของน้ำส้มซ่าที่มีอัตราส่วนแตกต่างกัน.....	103
14	อัตราส่วนความเข้มข้นของสารละลายแคลเซียมแลคเตส.....	104
15	แสดงนวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	108
16	แสดงผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชนอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	110
17	ศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	113
18	การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ภาพรวมของชุมชนอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	115
19	แสดงนวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	118
20	แสดงผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.....	119

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980).....	39
2	การดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการพัฒนาธุรกิจฐานชุมชนในเขต ปฏิรูปที่ดิน ระยะที่ 1.....	60
3	กรอบแนวคิดนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม.....	64
4	ขั้นตอนการขึ้นรูปน้ำส้มซ่าในรูปแบบทรงกลม.....	103

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) มีกรอบแนวคิดด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันจนเกิดความยั่งยืน ประชาชนมีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจเสริมสร้างความเข้มแข็ง และเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน เสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชน จำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้ชุมชนเข้าถึงการพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งเน้นสร้างรายได้ และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สามารถยกระดับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลายเพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561 : 22)

การพัฒนาประเทศให้ความสำคัญด้านนวัตกรรม โดยการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ หรือการบริการ จากความคิด วิธีการ และความรู้ เพื่อสร้างความแตกต่าง สร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือกระบวนการใหม่ หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างมูลค่าเพิ่มเกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ เป็นหัวใจสำคัญในตัวแบบประเทศไทย 4.0 เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีจุดเริ่มต้นของการพัฒนา นวัตกรรมอยู่ในภาคเอกชน แต่ปัจจุบันมีนวัตกรรมจากภาครัฐในต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จจำนวนมาก ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทุกภาคส่วนเช่นเดียวกันกับในภาคธุรกิจ ที่มีกลยุทธ์นวัตกรรมแบบเปิด (Open innovation) เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาร่วมช่วยพัฒนานวัตกรรม ทำให้เกิดการพัฒนาก้าวกระโดดในระยะเวลาอันสั้น (Hudson and Sakkab, 2006 : 56) กระบวนการสร้างความร่วมมืออยู่บนฐานคุณค่าร่วม ที่ไม่ได้มุ่งเพียงกำไรของภาคเอกชนเท่านั้น (วรรณภา ประยุกต์วงศ์, 2556 : 125) เป็นนวัตกรรมที่มุ่งสู่คุณค่า (Value driven innovation) หากเป็นคุณค่าที่เกิดจากการได้เสียสละทรัพยากรของตนเพื่อสร้างประโยชน์ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาของโลกที่นับวันยิ่งซับซ้อนมากขึ้น อันเป็นความคาดหวังสำคัญของ “นวัตกรรม สังคม (Social innovation)” ที่สำคัญอันก่อให้เกิดเป็นประโยชน์สอดคล้องกับความหมายของระดับความเป็น เศรษฐกิจพอเพียงในระดับเข้าถึง คือการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต (อภิชัย พันธเสน, 2560 : 47)

การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยชุมชนความตระหนักถึงการมีส่วนร่วม และมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน สามารถพึ่งพาตนเอง และเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน (ธิดา บัวสุขเกษม, 2554 : 30) พร้อมทั้งจังหวัดปทุมธานี มีการจัดทำ

นโยบายและแผน เสริมสร้างความเข้มแข็งกระบวนการผลิต การแปรรูปสินค้าการเกษตร และอาหาร ให้มีความปลอดภัยอย่างครบวงจร พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวและการตลาด เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม สร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชีวิต ชุมชน สำหรับมหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการนำการวิจัยและ นวัตกรรมที่ตอบสนองการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น โดยการนำนวัตกรรมที่เกิดจากการใช้ความรู้ใน ศาสตร์สาขาต่างๆ มาบูรณาการเพื่อประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคมและ เศรษฐกิจ สามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ นั้น โดยการค้นหา (Searching) การเลือกสรร (Selecting) การนำไปปฏิบัติ (Implementing) การเรียนรู้ (Learning) เพื่อให้เกิด องค์ความรู้พื้นฐานที่แข็งแกร่ง และสามารถนำไปใช้พัฒนาทรัพยากร ภูมิปัญญา ผลผลิตทาง การเกษตร ให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น และสร้างมูลค่าเพิ่ม ผลจากการใช้นวัตกรรมในชุมชนเกิด ความคิดดีๆ ของชุมชน มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ เป็นการจัดการทุนของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2554 : 82)

อำเภอคลองหลวงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจศึกษา เพราะมีสภาพภูมิศาสตร์กึ่งชนบท กึ่งเมืองอยู่ ใกล้กรุงเทพมหานคร การคมนาคมสะดวก มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งภาคอุตสาหกรรม และภาค เกษตรกรรม มีผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวหอมปทุมธานี เห็ด มะม่วง พืชระยะสั้น พืชสมุนไพร การทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ เพื่อให้เป็นชุมชนที่มีความน่าอยู่และมีความยั่งยืน จากข้อมูลข้างต้นทำให้เกิดการต่อยอด การเกษตร โดยพัฒนาชุดโครงการวิจัย “นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม การค้นหานวัตกรรมของการ พัฒนาศักยภาพชุมชน และศึกษาผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยมีการกระจายรายได้ในชุมชนทำให้เกิดความเข้มแข็ง มีการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนา แบบบูรณาการชุมชนอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

การพัฒนาชุดโครงการวิจัย “นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม” ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 1.2.2 เพื่อค้นหานวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน
- 1.2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัย ได้แก่ ขอบเขตเนื้อหา ขอบเขตพื้นที่ ขอบเขตประชากร และกลุ่มตัวอย่าง และขอบเขตเวลา มีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย นวัตกรรม การพัฒนาศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1.3.2 ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ ตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

1.3.3 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พร้อมทั้งบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เป็นกลุ่มคนที่คัดเลือกจากกลุ่มสัมมาชีพ วิสาหกิจชุมชน และชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในพื้นที่ตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ประธาน กรรมการ สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.3.4 ขอบเขตเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - กันยายน 2563

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดคำจำกัดความ มีดังนี้

1.4.1 นวัตกรรม หมายถึง แนวคิด วิธีการ รูปแบบใหม่ในการดำเนินงาน และการให้บริการเป็นผลมาจากการสร้าง เพิ่มพูน ต่อยอด หรือประยุกต์ความรู้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคม และเศรษฐกิจ ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ นวัตกรรมกระบวนการ และนวัตกรรมการตลาด มีรายละเอียดดังนี้

1.4.1.1 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ หมายถึง การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การปรับเปลี่ยนขนาดของผลิตภัณฑ์ เป็นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ที่ได้ให้ดีขึ้น หรือเป็นสิ่งใหม่ในตลาด การประดิษฐ์คิดค้นจากผสมผสานความสามารถเดิมกับองค์ความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เคยมีในตลาดมาก่อน สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เดิมที่พัฒนาให้มีความโดดเด่นแตกต่างไป

จากสินค้าอื่นที่มีอยู่ในตลาด รวมถึงการเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม

1.4.1.2 นวัตกรรมกระบวนการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม ได้แก่ นวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป นวัตกรรมลำดับขั้น นวัตกรรมแบบเฉียบพลัน และนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตโดยสิ้นเชิง การดำเนินงานใหม่หรือการปรับปรุงกระบวนการเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิค อุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์ (software) ต่างๆ เพื่อที่จะช่วยการลดต้นทุน พัฒนาระบวนการต่างๆ ในการผลิตหรือการส่งมอบผลิตภัณฑ์ใหม่

1.4.1.3 นวัตกรรมการตลาด หมายถึง กระบวนการทางการตลาดที่กำหนดขึ้นเพื่อทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ช่วยให้ธุรกิจสามารถแข่งขัน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของความแตกต่างและกลยุทธ์ด้านต้นทุน

1.4.2 ศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ความสามารถของชุมชนที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมโดยการนำเอาทรัพยากร ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น นำมาสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ สามารถพึ่งตนเอง และชุมชนมีความเข้มแข็ง

1.4.3 การพัฒนาศักยภาพชุมชน หมายถึง การพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน เกี่ยวข้องกับการพัฒนาขีดความสามารถทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ องค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองจากการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ของมนุษย์มาสร้างประโยชน์แก่ชุมชน โดยพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม มีรายละเอียดดังนี้

1.4.3.1 ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

1.4.3.2 ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนา การดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ในชุมชนโดยการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้บนฐานของความพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตนเองและตั้งอยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมเพื่อให้เกิดความพึ่งพาตนเองและไม่เบียดเบียนกัน

1.4.3.3 ด้านสังคม หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแสดงบทบาทตามสถานะต่างๆ เช่น พ่อ แม่ ลูก ประชาชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พัฒนาด้านการศึกษาและด้านวัฒนธรรม

1.4.4 การมีส่วนร่วม หมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมของชุมชนและได้รับผลประโยชน์ จากการพัฒนาชุมชนอย่างเสมอภาค โดยการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติกิจกรรม การติดตามและประเมินผล มีรายละเอียดดังนี้

1.4.4.1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา หมายถึง ชาวบ้านรับรู้ถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นเป็นอย่างดีและเห็นถึงความสำคัญ

1.4.4.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึง การดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวบ้านรู้จักคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและนำเอาข้อมูลข่าวสารต่างๆ มาใช้ในการวางแผน

1.4.4.3 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หมายถึง ชาวบ้านร่วมลงทุนหรือร่วมปฏิบัติงานจะทำให้ชาวบ้านสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด

1.4.4.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน หมายถึง ชาวบ้านมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลงาน ย่อมทำให้รู้ด้วยตนเองเกี่ยวกับผลงานและผลประโยชน์

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาวิจัย นวัตกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้

1.5.1 ทราบถึงศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้านพื้นที่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก พร้อมทั้งด้านกิจกรรมในศูนย์เรียนรู้

1.5.2 ทราบนวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้แก่ ชุมชนนำองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่นำมาเป็นฐานเรียนรู้เป็นกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว นำผลผลิตเกษตรอินทรีย์มาสร้างมูลค่าเพิ่มเช่น กล้วย เห็ดนางฟ้าภูฐาน อ้อยมะม่วง เป็นต้น

1.5.3 ทราบผลกระทบนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ องค์ความรู้ การมีส่วนร่วม มีรายได้เพิ่มขึ้น และพึ่งพาตนเอง ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการวิเคราะห์หาข้อสรุป เรื่อง นวัตกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีดังนี้

- 2.1 นวัตกรรม
- 2.2 การพัฒนาศักยภาพชุมชน
- 2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.4 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

2.1.1 ความหมายของนวัตกรรม

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายนวัตกรรม ดังนี้

สำนักนวัตกรรมแห่งชาติ (2558 : 8) และสารุณี วงศ์จิมปิยะรัตน์ (2558 : 18) ได้ให้ความหมายนวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดต่างๆ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมา และสิ่งใหม่นั้นเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

ชลิดา ศรมณี และคณะ (2555 : 19) ได้ให้ความหมายนวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นไปในทางบวกและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

วิไลวรรณ ศรีอักษร (2557 : 99) ได้ให้ความหมายนวัตกรรม หมายถึง เน้นในเรื่องใหม่หรือความคิดใหม่ หรือสิ่งใหม่ที่ทำให้เกิดขึ้น อาจจะเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์มาจากความรู้และความคิดเพื่อสร้างประโยชน์ สร้างความแตกต่าง สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับองค์กร

กนกวรรณ ภูไปม (2559 : 4) ได้ให้ความหมายนวัตกรรม หมายถึง การพัฒนาแนวความคิด วิธีการ หรือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุงจากสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยอาจอยู่ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ การบริการ หรือกระบวนการดำเนินงานแบบใหม่ ซึ่งสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเหล่านี้จะต้องสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจได้ด้วย

ฉันทย์ยา ภีรักษ์จิรบูรณ์ และชุลีรัตน์ เจริญพร (2560 : 444) ได้ให้ความหมายนวัตกรรม หมายถึง การปฏิบัติหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัย และใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

สุทิน ฤทธิทอง (2559 : 13) ได้ให้ความหมาย นวัตกรรม หมายถึง การยกระดับประสิทธิภาพการบริการ และพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ๆ รวมถึงการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วยสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นจากสิ่งที่ไม่มิตัวตน ที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับบริการ เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับบริการ จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปความหมายของ นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง แนวคิด วิธีการ รูปแบบใหม่ในการดำเนินงาน และการให้บริการเป็นผลมาจากการสร้าง เพิ่มพูน ต่อ ยอด หรือประยุกต์ความรู้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคม และ เศรษฐกิจ ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ นวัตกรรมกระบวนการ และนวัตกรรมการตลาด

2.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

นักวิชาการกล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม ดังนี้

พอร์ท เทอร์ (Porter, 1985 : 118) กล่าวถึง นวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการขับเคลื่อนการให้บริการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New public management) ที่เน้นการบริการที่เป็นกระบวนการใหม่ (Service Processes) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous change or improvement) ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาทางสังคม

ฮัท, เฮอริ และไนส์ (Hult, Hurley & Knight, 2004 : 112) กล่าวถึง นวัตกรรม เป็นการสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน ส่วนโรเจอร์ และคณะ (Roger et. Others, 2002 : 230) กล่าวถึง นวัตกรรมเป็นความคิดใหม่ ซึ่งถูกค้นพบหรือมีการใช้เป็นครั้งแรก เป็นการรับรู้ถึงความใหม่ของความคิดที่เกิดขึ้น นวัตกรรมมีความเกี่ยวข้องกับทุกคน หากสามารถเข้าใจและเข้าถึง นวัตกรรมได้ก่อนก็จะสามารถ เข้าใกล้ความสำเร็จได้เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับมอร์ดัน (Morton, 1998 : 97) กล่าวถึง นวัตกรรม เป็นการทำให้เกิดขึ้นใหม่อีกครั้ง (Renewal) ทั้งนี้ นวัตกรรมยังแก้ไข หรือการประดิษฐ์ความคิดใหม่ๆ ซึ่งจะได้รับการนำไปพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะมาตอบสนองความต้องการของลูกค้า แฟรงค์ (Frankle, 1990 : 123) ส่วน ดร็กเกอร์ (Drucker, 2002 : 113) กล่าวว่า นวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้ประกอบการในการสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน ในเชิงธุรกิจและความมั่นคง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์และโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อสร้าง ธุรกิจและบริการที่แตกต่างจากคู่แข่ง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่หรือจากการสร้างขึ้นใหม่

ดีย์ (Dees, 2007 : 213) กล่าวถึง นวัตกรรมถูกนำไปใช้ในฐานะการเปลี่ยนแปลง ที่นำไปสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่หรือกระบวนการใหม่ ที่สร้างพฤติกรรมใหม่ด้วยวิธีการใหม่ เพื่อ แก้ปัญหาสังคม ที่เรียกว่า นวัตกรรมสังคม เป็นแนวคิดข้อเสนอต่อการดำเนินงานขององค์กรไม่แสวงหากำไร ทั้งมูลนิธิต่างๆ ตลอดจนองค์กรเอกชนที่มีอยู่เดิมให้ปรับเปลี่ยนบทบาทตนเอง มุ่ง แก้ปัญหาสังคมด้วยวิธีแบบธุรกิจ มีลักษณะองค์กรผสมผสานระหว่างมุ่งประสิทธิภาพ สร้างนวัตกรรม และใช้ทรัพยากรเพื่อเพิ่มคุณค่า

ธีรยุส วัฒนาศุภโชค (2549 : 35) กล่าวถึง จุดกำเนิดนวัตกรรมในองค์กรธุรกิจมาจาก 2 แหล่ง คือ

1. การคิดค้นภายในองค์กร องค์กรมักมีการจัดตั้งหน่วยงานวิจัยและพัฒนาขึ้นภายในองค์กร และจัดหาผู้ที่มีความสามารถในการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือการพัฒนาสินค้าและบริการ

ใหม่ การเกิดนวัตกรรมที่มีคุณค่าอย่างต่อเนื่องนั้น หัวใจมักมาจากการกระตุ้นนวัตกรรม การใช้วัฒนธรรมองค์กร เป็นกลไกผลักดันให้บุคลากรทั้งหมดขององค์กรตื่นตัว สร้างความแปลกใหม่ และความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ ให้กับองค์กร

2. การแลกเปลี่ยน เรียนรู้และรับนวัตกรรมจากภายนอก คือ การเปิดรับแนวคิดใหม่จากภายนอก ซึ่งจะช่วยให้แนวคิดใหม่ๆ เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและหลากหลายมากกว่า รวมถึงอาจจะมีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าการพัฒนาเองทั้งหมด โดยอาจใช้การจ้างหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่า หรืออาจจะร่วมมือในเชิงพันธมิตรกับหน่วยงานที่มีความพร้อม และบุคลากรในการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ เพื่อร่วมกันคิดค้นนวัตกรรมจากความถนัดของทั้งคู่ เป็นต้น

ศูนย์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาระบบราชการ (2561 : 14) กล่าวถึง นวัตกรรม เป็นแนวคิด วิธีและรูปแบบใหม่ๆ ในการพัฒนาองค์กร การดำเนินงานและการให้บริการ อันเป็นผลมาจากการสร้างพัฒนา เพิ่มพูน ต่อ ยอด หรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ เพิ่มประสิทธิผล และคุณภาพของการปฏิบัติงานภาครัฐที่ครอบคลุม ทั้งการบริการ การบริหาร นวัตกรรมทางความคิด และเชิงนโยบาย โดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) มีความสอดคล้องกับ “ศาสตร์พระราชา” หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับประชาชน และหน่วยงานจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ออกแบบ สร้างสรรค์ และร่วมทดลองการบริการแบบใหม่ของภาครัฐ

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปแนวคิดของนวัตกรรม เป็นเครื่องมือสร้างการเปลี่ยนแปลง เช่น ผลิตภัณฑ์ใหม่ การบริการใหม่ กระบวนการ และพฤติกรรมใหม่ อีกทั้งช่วยแก้ปัญหาทางสังคมร่วมพัฒนาองค์กร เป็นการประยุกต์ความรู้และแนวปฏิบัติ พร้อมทั้งแสวงหาโอกาสและประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง

2.1.3 ประเภทของนวัตกรรม

มีนักวิชาการกล่าวถึงประเภทของนวัตกรรม ดังนี้

ออสบอร์น และบราวส์ (Osborne & Brown, 2013 : 5) ได้จัดประเภทนวัตกรรมตามลักษณะการเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนา สามารถแบ่งได้ 4 ประเภท คือ

1. นวัตกรรมแบบใหม่สุด (Radical innovation) เป็นการเปลี่ยนทั้งระบบ เช่น การเปลี่ยนจากระบบขนส่งล้อ (ถนน) และราง (รถไฟ) มาเป็นขนส่งรางเบา (รถไฟฟ้า)

2. นวัตกรรมที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบ (Architectural innovation) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้วยการเอาส่วนประกอบต่างๆ มาเชื่อมโยงกันใหม่ เช่น ผลิตภัณฑ์ iPad การเอาเพลงจำนวนมากมาใส่ใน Harddisk ของคอมพิวเตอร์ ทำให้ผู้ฟังสามารถฟังเพลงได้มากกว่าเดิมหลายร้อยเท่า หรือการปรับปรุงทางเท้าให้มีทางจักรยานและปลูกต้นไม้แบบประหยัดพื้นที่ อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น

3. นวัตกรรมแบบส่วนเพิ่มหรือค่อยเป็นค่อยไป (Incremental innovation) จากการศึกษาทักษะและความสามารถของบุคลากรที่มีความชำนาญหรือเพิ่มหรือพัฒนาขึ้นมา ทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงการทำงานหรือการให้บริการที่สนองตอบความต้องการผู้รับบริการมากยิ่งขึ้น

4. การเปลี่ยนแปลง/พัฒนาผลิตภัณฑ์/การบริการ โดยใช้ทักษะและความสามารถเดิม แต่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในองค์กร (Organizational learning) โดยไม่ได้มีผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ หากเป็นการปรับปรุงการผลิต/ทำงานในวงรอบการผลิต/ทำงานรอบใหม่ หรือการให้บริการครั้งใหม่ เป็นต้น

รักษ วรรกิจโกคาทร (2547 : 26) ได้จัดแบ่งประเภทของนวัตกรรมได้ 3 ประเภทคือ

1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) เป็นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ที่ได้ให้ดีขึ้น หรือเป็นสิ่งใหม่ในตลาด จากการวิเคราะห์สัญญาณสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การตลาดเทคโนโลยี เป็นต้น การประดิษฐ์คิดค้นจากผสมผสานความสามารถกับองค์ความรู้ใหม่ อาจเกิดจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับการพัฒนาตลาด การเรียนรู้ และพัฒนานวัตกรรมใหม่

2. นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม ได้แก่ นวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป นวัตกรรมลำดับขั้น นวัตกรรมแบบเฉียบพลัน และนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตโดยสิ้นเชิง

3. นวัตกรรมการบริหารจัดการ เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์กรด้านพื้นฐานและวิธีการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลประโยชน์เชิงกลยุทธ์ เชิงการตลาด และเชิงปฏิบัติการ

สำนักนวัตกรรมแห่งชาติ (2553 : 10-11) ได้จำแนกประเภทนวัตกรรมตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ สามารถแบ่งออกได้ 3 แบบ ดังนี้

1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation)

นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ คือ หมวดยุทธศาสตร์ของผลิตภัณฑ์ใหม่หรือการดำเนินการปรับเปลี่ยนขนาดเล็กลงจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อลูกค้า ส่วนสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2553 : 47) อธิบายว่า นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ คือ นวัตกรรมในรูปแบบของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภค นวัตกรรมผลิตภัณฑ์เป็นรูปแบบการใช้นวัตกรรมที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม ได้แก่ นวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป นวัตกรรมลำดับขั้น นวัตกรรมแบบเฉียบพลัน และนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตโดยสิ้นเชิง ชู, โซ, ไชโอ และโกลด์ (Shu, Zhou, Xiao & Gao, 2014 : 111-112) และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์นั้นได้รับแรงผลักดันจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นองค์กรจึงควรมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างลูกค้าและคู่ค้า (supplier) อะโครา, ยูซอเยส, เพชิน และเคแลนด (Akova, Ulusoy, Payzin & Kaylan, 1998 : 123)

2. นวัตกรรมบริการ (Service Innovation)

นวัตกรรมบริการ คือ แนวคิดและการพัฒนาการให้บริการขององค์กร ไมเคิล, บราวน์ และกาแลนด (Michel, Brown & Gallan, 2007 : 230) ซึ่งการพัฒนาการให้บริการใหม่นั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อความสามารถทางการแข่งขันในความหลากหลายธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมบริการ กอลอยด์ และเวินสไตน์ (Gallouj & Weinstein, 1997 : 203) ซึ่งการให้

บริการนั้นจะมุ่งเน้นไปที่ตัวลูกค้าหรือผู้รับบริการเป็นสำคัญ ลี และเชน (Lee & Chen, 2009 : 97) ทั้งนี้ นวัตกรรมบริการเป็นรูปแบบการใช้นวัตกรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน มีลักษณะที่จับต้องไม่ได้ (intangible) ซึ่งหมายความรวมถึงวิธีการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของธุรกิจ (จารุรี วงศ์ลิ้มปิยะรัตน์, 2558 : 30) โดยมีกอยู่ในรูปวิธีการใหม่ในการให้บริการแก่ลูกค้าหรือผู้บริโภค เช่น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ตมาสรรค์สร้างเป็นนวัตกรรมบริการใหม่ๆ เช่น การซื้อขายสินค้าผ่านการประมวลผลทางเว็บไซต์ เป็นต้น (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2553 : 46) และนวัตกรรมบริการสามารถแสดงให้เห็นได้ถึงความสามารถในการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ทั้งในส่วนของการนำเสนอบริการต่อลูกค้า และการให้ลูกค้ามีส่วนร่วมต่อองค์กร กุสตาฟสัน, คิสเตนสัน และวิทเทล (Gustafsson, Kristensson & Witell, 2012 : 201) นอกจากนี้ นวัตกรรมบริการควรีจะส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมในการสร้างคุณค่าทั้งต่อองค์กรและลูกค้า ชาลัค, วีราวาดเดนา และแมคโคเคนเนดี (Salunke, Weerawardena & McColl Kennedy, 2011 : 234)

3. นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

นวัตกรรมกระบวนการ คือ กระบวนการ การดำเนินงานใหม่หรือการปรับปรุงกระบวนการเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิค อุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์ (software) ต่างๆ เพื่อที่จะช่วยการลดต้นทุน พัฒนาระบวนการต่างๆ ในการผลิตหรือการส่งมอบผลิตภัณฑ์ใหม่ โออีซีดี (OECD, 2005 : 112) สอดคล้องกับที่สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2553 : 49) อธิบายว่า นวัตกรรมกระบวนการเป็นรูปแบบการใช้นวัตกรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการปรับเปลี่ยนแนวทาง กระบวนการ กระบวนการผลิต หรือวิธีการในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างธุรกิจ (B2B E-Commerce) ที่ช่วยลดความจำเป็นในการจัดทำเอกสารของภาคธุรกิจ อันส่งผลต่อการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินธุรกิจอย่างมาก เป็นต้น

วิไลวรรณ ศรีอักษร (2557 : 100-101) ได้จัดประเภทนวัตกรรมตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation)

นวัตกรรมในรูปของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภค นวัตกรรมผลิตภัณฑ์นับเป็นรูปแบบการใช้นวัตกรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เคยมีในตลาดมาก่อน รวมถึงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เดิมที่พัฒนาให้มีความโดดเด่นแตกต่างไปจากสินค้าอื่นที่มีอยู่ในตลาด

2. นวัตกรรมบริการ (Service Innovation)

นวัตกรรมบริการเป็นรูปแบบการใช้นวัตกรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น กรณีนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ นวัตกรรมบริการโดยส่วนใหญ่มีกอยู่ในรูปวิธีการใหม่ในการให้บริการแก่ลูกค้าหรือผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ตมาสรรค์สร้างเป็นนวัตกรรมบริการใหม่ๆ อาทิ การซื้อ/ขายสินค้า ผ่านการประมวลผลทางเว็บไซต์ เป็นต้น สุทิน ฤทธิทอง (2559 : 13) ชูปีเตอร์ (Schumpeter, 1934 : 120) ซอเทอร์ และทีเตอร์ (Salter & Tether, 2006 : 140) กล่าวถึง นวัตกรรมบริการ เป็นการยกระดับประสิทธิภาพการบริการ

การพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ๆ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นจากสิ่งที่ไม่มีความคิด การเปิดตลาดใหม่ การบริการของมนุษย์นั้น จะสร้างระดับสัมพันธ์ภาพ และการแลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์ได้สูงกว่าเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับบริการ

ประเภทของนวัตกรรมบริการ

มีนักวิชาการกล่าวถึงประเภทของนวัตกรรมบริการ มีดังนี้

กาลลอว์ (Gallouj, 2002 : 101) กล่าวถึง ประเภทของนวัตกรรมบริการ มี

ดังนี้

1. นวัตกรรมเฉพาะ (Ad hoc innovation) เป็นกระบวนการนวัตกรรมที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

2. นวัตกรรมที่มุ่งหวัง (Anticipatory innovation) ที่สอดคล้องกับมุมมองของ ชูปีเตอร์ (Schumpeter, 1934 :101) ว่าเป็นความต้องการใหม่ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาตลาดใหม่ นวัตกรรมประเภทนี้ให้ความสำคัญกับความสามารถขององค์กรเป็นหลัก

3. การเคลื่อนย้ายความรู้ (Transformation of tacit knowledge) ที่จะนำไปสู่ความสามารถทางนวัตกรรมที่เพิ่มขึ้น

Schumpeter (1934 : 114) กล่าวถึง การคิดค้นนวัตกรรมต่างๆ ซึ่งมีการคิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร การสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันด้วยกลยุทธ์นวัตกรรม สามารถแบ่งประเภทของนวัตกรรมเป็น 5 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงในผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร
2. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือกระบวนการนำนวัตกรรมสู่ตลาด
3. การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งนวัตกรรมสินค้าที่เคยออกสู่ตลาดมาแล้ว ให้มี

การรับรู้สิ่งใหม่

4. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนนวัตกรรมองค์กรให้มีการเปลี่ยนแปลง

ความคิดใหม่

5. การเปลี่ยนแปลงแบบผ่าเหล่าผ่ากอ

3. นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation)

นวัตกรรมกระบวนการเป็นรูปแบบการใช้นวัตกรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการปรับเปลี่ยนแนวทาง กระบวนการ หรือวิธีการในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม ตัวอย่างเช่น ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างธุรกิจ (B2B e-commerce) ที่ช่วยลดความจำเป็นในการจัดทำเอกสารของภาคธุรกิจ อันส่งผลต่อการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินธุรกิจได้อย่างมาก เป็นต้น

4. นวัตกรรมการตลาด

แนชโดส์ (Naidoo, 2010 : 190) กล่าวถึง นวัตกรรมการตลาด (Marketing Innovation) เป็นกระบวนการทางการตลาดที่กำหนดขึ้น เพื่อทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ช่วยให้ธุรกิจสามารถแข่งขัน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืน

บนพื้นฐานของความแตกต่างและกลยุทธ์ด้านต้นทุน ส่วนโออีซีดี (OECD, 2005 : 231) กล่าวถึงนวัตกรรมการตลาด เป็นวิธีการตลาดแบบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของบรรจุภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการขายของผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ การจัดวางผลิตภัณฑ์

ความสำเร็จทางการตลาด

โคกินากิ และแอมเบอร์ (Kokkinaki & Ambler, 1999 : 201-202) กล่าวถึงความสำเร็จทางการตลาด คือ การกำหนดกิจกรรมทางการตลาดของผู้ประกอบการ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ปรับทัศนคติลูกค้าในการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ การจดจำตราสินค้า มีการแนะนำบอกต่อผู้อื่น และมีลูกค้าใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถวัดความสำเร็จทางการตลาด (Marketing Success) มีดังนี้

1. การวัดด้านการเงิน (Financial Measures) ได้แก่ ผลประกอบการ (Turnover) กำไรส่วนเกิน (Contribution Margin) และผลกำไร (Profits)
2. การวัดการแข่งขันทางตลาด (Measures of Competitive Market) ได้แก่ ส่วนแบ่งการตลาด (Market Share) ส่วนแบ่งการโฆษณา (Advertising Share) และส่วนแบ่งการส่งเสริมการขาย (Promotional Share)
3. การวัดจากพฤติกรรมผู้บริโภค (Measures of Consumer Behavior) ได้แก่ การเจาะลูกค้าเป้าหมาย (Customer Penetration) ความภักดีของลูกค้า (Customer Loyalty) และลูกค้าใหม่ (New Customers Gained)
4. การวัดจากสื่อกลางผู้บริโภค (Measures of Consumer Inter-mediate) ได้แก่ การรับรู้ตราสินค้า (Brand Recognition) ความพึงพอใจ (Satisfaction) และความตั้งใจซื้อ (Purchase Intention)
5. การวัดจากลูกค้าโดยตรง (Measures of Direct Customer) ได้แก่ ระดับการเข้าถึง (Distribution Level) การทำกำไรของตัวกลาง (Profitability of Intermediaries) และคุณภาพของการบริการ (Quality of Service)
6. การวัดจากการสร้างนวัตกรรม (Measures of Innovativeness) ได้แก่ ออกผลิตภัณฑ์ตัวใหม่ (New Products Launched) และรายได้จากผลิตภัณฑ์ที่คืนกลับมา (Revenue from these products as a Percentage of Total Turnovers)

5. นวัตกรรมด้านเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์การวิจัย มุ่งเน้นยกระดับผลผลิตภาพการผลิตด้านการเกษตร ซึ่งมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- 1) พัฒนาเกษตรสร้างมูลค่า โดยการส่งเสริมการวิจัย พัฒนา และประยุกต์ใช้นวัตกรรมในภาคการเกษตรเป้าหมายของประเทศ ได้แก่ เกษตรอัตลักษณ์ เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ และความหลากหลายของผลผลิต รวมทั้งเพื่อยกระดับรายได้ ลดรายจ่ายและลดปัจจัยเสี่ยงในกาทำการเกษตรให้กับเกษตรกร ตลอดจนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) พัฒนาอุตสาหกรรมแห่งอนาคต ประยุกต์ใช้นวัตกรรมในภาคอุตสาหกรรม เป้าหมายของประเทศ ได้แก่ อุตสาหกรรมชีวภาพ อุตสาหกรรมความมั่นคง อุตสาหกรรมพลังงาน อุตสาหกรรมดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องสำอาง

3) พัฒนาบริการแห่งอนาคต ประยุกต์ใช้นวัตกรรมในภาคบริการเป้าหมายของประเทศ ได้แก่ การบริการทางการแพทย์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน และการบริการขนส่งและโลจิสติกส์ เพื่อยกระดับการให้บริการ เพิ่มทักษะของบุคลากรไทยที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

6. นวัตกรรมด้านสังคม

เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนสังคมไทย ได้แก่ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา และการเข้าถึงบริการและสวัสดิการของรัฐ การเตรียมความพร้อมของประชาชนไทยเพื่อรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ของวัฒนธรรมโลกที่รวดเร็วขึ้นในยุคดิจิทัล การเข้าสู่สังคมสูงวัย การพัฒนาแรงงานทักษะสูงและเฉพาะทาง การยกระดับแรงงานทักษะต่ำ การแก้ปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำในสังคม ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐให้เข้ากับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคดิจิทัล ซึ่งมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1) พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประยุกต์ใช้นวัตกรรม การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศตลอดทุกช่วงวัย ประกอบด้วย ปฐมวัย วัยเด็ก วัยเรียน วัยแรงงาน วัยสูงอายุ การตระหนักถึงปัญหาของมนุษย์ที่หลากหลาย เพื่อให้ประชาชนไทยมีทักษะความรู้ และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ โดยมีประเด็นการวิจัยที่สำคัญ อาทิ การปลูกฝังความเป็นคนดี วินัย การพัฒนาทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

2) สร้างความเสมอภาคทางสังคม ประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม เพื่อลดความแตกต่างทางด้านรายได้ รายจ่าย การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน และเพิ่มความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม โดยมีประเด็นที่สำคัญ อาทิ การจัดการที่ดินทำกิน ระบบหลักประกันสุขภาพของรัฐ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและกระจายอำนาจ การเข้าถึงบริการสาธารณะและกระบวนการยุติธรรม

3) ปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ประยุกต์ใช้ นวัตกรรมในการพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อให้มีความทันสมัย ตอบสนองความต้องการ และให้บริการประชาชนได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และโปร่งใส อาทิ รัฐบาลดิจิทัล ระบบข้อมูลขนาดใหญ่ภาครัฐ กลไกการพัฒนาในเชิงพื้นที่

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุป สามารถแสดงประเภทของนวัตกรรม ดังแสดง ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงประเภทของนวัตกรรม

ประเภทนวัตกรรม	Osborne & Brown (2013:5) & Galloy (2002:101)	Naidoo (2010:190) & OECD (2005:231)	Schumpeter (1934:114)	Salter&Tether(1934:120)	รักษ์ วรกิจโกศาทร (2547:26)สุทิน ฤทธิทอง (2559:13)	สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2553:10-11)	วิไลวรรณ ศรีอักษร (2557:100-101)	ยุทธศาสตร์การวิจัย (2563:45-49)
1. แบบใหม่	✓		✓					
2.การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ	✓		✓					
3.แบบส่วนเพิ่มหรือค่อยเป็นค่อยไป	✓							
4.การปรับปรุงผลิตภัณฑ์หรือบริการ	✓							
5.ผลิตภัณฑ์					✓	✓	✓	
6.การบริการ					✓	✓	✓	
7.การบริหารจัดการ					✓			
8.กระบวนการ			✓			✓	✓	
9.การตลาด		✓	✓	✓				
10.เศรษฐกิจ								✓
11.สังคม								✓

จากตารางที่ 1 สามารถสรุปประเภทของนวัตกรรมได้ 3 ประเภท คือ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ นวัตกรรมกระบวนการ และนวัตกรรมการตลาด มีรายละเอียดดังนี้

1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ หมายถึง การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การปรับเปลี่ยนขนาดของผลิตภัณฑ์ เป็นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ที่ได้ให้ดีขึ้น หรือเป็นสิ่งใหม่ในตลาด การประดิษฐ์คิดค้นจากผสมผสานความสามารถเดิมกับองค์ความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เคยมีในตลาดมาก่อน สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เดิมที่พัฒนาให้มีความโดดเด่นแตกต่างไปจากสินค้าอื่นที่มีอยู่ในตลาด รวมถึงการเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม

ตัวอย่างผงซักฟอก Tide Pod ผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นวิธีการทำความสะอาด โดยผู้ทำงานไม่ต้องเข้าไปแตะต้องหรือทำเองอย่างหนักเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งแนวโน้มนี้เป็นสิ่งที่ บริษัท พี แอนด์ จี มองอยู่ว่าจะพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เรียกว่า Tide Pod ด้วยการเอาผงซักฟอกใส่ในภาชนะที่ออกมาพร้อมกัน ทั้งหมดจะทำหน้าที่เพื่อช่วยงานการซักผ้า งานการขจัดคราบ และเพิ่ม

ความสดใสให้กับเนื้อผ้าพร้อมกัน 3 อย่างในผงซักฟอกที่ออกใหม่ หากทำได้จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้ผ้าของคนอเมริกันในอนาคตด้วย

กล่องกระดาษทิชชู MyKleenex Tissue 2.0 การทำให้กระดาษห่อสินค้ากลายเป็นเรื่องส่วนบุคคล เรื่องของครอบครัว เป็นแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ของคิมเบอร์ลี-คลาร์กที่ใช้กับกระดาษคลีนิกซ์ แม้ว่าตัวกระดาษชำระหรือทิชชูในกล่องใส่จะไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่ผู้ประกอบการรายนี้ได้เปลี่ยนการใช้ประโยชน์ของกล่องกระดาษใหม่ ด้วยการเปลี่ยนสภาพเป็นอัลบั้มภาพ หรือ Photo Album แนวคิดใหม่ของแบรนด์คือ การเปิดตัว MyKleenex Tissue 2.0 โดยที่กระดาษใส่ทิชชูสามารถนำไปพิมพ์เป็นภาพของครอบครัวได้

2. นวัตกรรมกระบวนการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม ได้แก่ นวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป นวัตกรรมลำดับขั้น นวัตกรรมแบบเฉียบพลัน และนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตโดยสิ้นเชิง การดำเนินงานใหม่หรือการปรับปรุงกระบวนการเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิค อุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์ (software) ต่างๆ เพื่อที่จะช่วยการลดต้นทุน พัฒนาระบบการต่างๆ ในการผลิตหรือการส่งมอบผลิตภัณฑ์ใหม่

ตัวอย่าง บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) มี “นวัตกรรม” เป็นแก่นของเกมแข่งขัน นวัตกรรมเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการในองค์กร กรณี นกฮูก ระบบ Intranet ที่เป็น Knowledge Management เป็นไอเดียที่เกิดขึ้นในกระบวนการแต่นำมาพัฒนาเป็นรูปธรรมและใช้งานได้จริง ระบบนี้จะเปิดช่องทางให้พนักงานทุกคนสามารถติดตามความเคลื่อนไหว อัปเดตสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงเรียนรู้เทคโนโลยี เทคนิค และรูปแบบการทำงานได้ด้วยตัวเองผ่านระบบออนไลน์ ลักษณะ Way to Share, Where to Learn ซึ่งเปิดใช้มาตั้งแต่ปี 2546 แต่กระตุ้นให้ “คิดดี” “คิดแปลก” ผู้บริหารได้เปิดโครงการที่แช่ ยูเรก้า อะวอร์ด ออกมา “ปรับความคิดเป็นโอกาส แปรความสามารถเป็นพลัง” เป็นสโลแกนที่คิดโดยผู้บริหารที่ต้องการเปิดให้คนในองค์กรมีส่วนร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมรูปแบบต่างๆ ขึ้น พร้อมๆ กับวางงบประมาณในส่วนนี้ไว้ที่ 5-10 % ในแต่ละปี เพื่อใช้เป็นรางวัลสำหรับกระตุ้นให้คนในองค์กร คิดและสร้างไอเดียใหม่ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า “คนไม่คิด นวัตกรรมใหม่ๆ ก็ไม่เกิด”

3. นวัตกรรมการตลาด หมายถึง กระบวนการทางการตลาดที่กำหนดขึ้น เพื่อทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ช่วยให้ธุรกิจสามารถแข่งขัน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของความแตกต่างและกลยุทธ์ด้านต้นทุน

2.1.4 ความสำคัญของนวัตกรรม

การสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขัน องค์กรจะรักษาศักยภาพในการแข่งขัน โดยอาศัยผลของนวัตกรรมซึ่งมีความสำคัญต่อองค์กร (เสนห์ จุ้ยโต, 2548 : 7) ดังนี้

1. สู่ความเป็นเลิศของบุคคล (Individual Excellence) ความคิดของบุคคล ก่อให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นได้ ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยพลังความคิด นวัตกรรมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมักเกิดจากบุคคล (Individual) ถ้าได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้และศึกษา

อบรมให้คนมีกระบวนการคิดที่ถูกต้องเป็นการคิดแบบวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) และคิดแบบริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) จะทำให้ได้นวัตกรรมใหม่ขึ้นได้

2. สู่ความเป็นเลิศของทีมงาน (Teamwork Excellence) การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหรือแบบทีมงานเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ เมื่อมีกลุ่มเกิดขึ้นจากการประชุมระดมสมองและทำงานเป็นทีม จะก่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดนวัตกรรม

3. สู่ความเป็นเลิศขององค์กร (Organization Excellence) การสร้างองค์กรที่ดีเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้น ได้แก่ องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) องค์กรอัจฉริยะ (Intelligent Organization) องค์กรเชิงกลยุทธ์ (Strategic Organization) องค์กร 3 ไอ (Triple I Organization) องค์กรวิจัยและพัฒนา (Research and Development Organization)

2.1.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม

มีนักวิชาการที่กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม มีดังนี้

1. ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ (The Theory of Economic Development)

โดยเน้นการสร้างสรรค การวิจัย และการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันนำไปสู่การได้มาซึ่งนวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) เพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก จึงเกิดมีนักธุรกิจบางส่วนพยายามจะลอกเลียนแบบเทคโนโลยีของผู้อื่นหรือดัดแปลงพัฒนาต่อยอด ก็ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ตลอดเวลา จึงเกิดเป็นวงจรเช่นนี้เรื่อยไป จนกระทั่งถึงจุดที่ความสามารถในการผูกขาดหมดไป ณ จุดนี้สิ่งต่างๆ จะวนกลับมาเป็นวัฏจักร เรียกว่า การทำลายที่สร้างสรรค์ (Creative Destruction) เมื่อมีความคิดสิ่งใหม่ๆ ทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร หรือเพื่อทำให้ความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้นกว่าเดิม โจเซฟ ชูปีเตอร์ (Joseph Schumpeter, 1934 : 115)

2. ทฤษฎีการทำลายที่สร้างสรรค์ (Creative Destruction)

Joseph Schumpeter, (1934: 102) กล่าวว่า ผู้ประกอบการต่างต้องหาทางใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตสินค้า บริการหรือนวัตกรรมที่เป็นสินค้าใหม่ เพื่อสร้างประโยชน์เชิงธุรกิจให้กับองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากนวัตกรรมนั้นสามารถทำให้องค์กรมีกำไรจากการเป็นผู้ผูกขาด ได้เปรียบในการแข่งขัน แต่ก็ยังมีนักลงทุนบางคนที่ยพยายามจะลอกเลียนแบบเทคโนโลยีของผู้อื่น หรือดัดแปลงพัฒนาต่อยอดก็ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ตลอดเวลาเช่นกัน

3. ทฤษฎีการแพร่กระจาย

นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นผลมาจากกระบวนการที่เหมาะสม ซึ่งการยอมรับนวัตกรรมเป็นกระบวนการชี้ชัดถึงความจำเป็นในการควบคุมแต่ละขั้นตอนของกระบวนการนี้ ดังนั้นสาระสำคัญของกระบวนการ คือ การระบุทางเลือกซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง กรีก ยีเซอร์สไก (Greg Yezerky, 2008 : 112) ส่วนการสร้างความคิดผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ๆ เป็นเรื่องที่ดีสำหรับลูกค้า แต่ก็ยากและทำลายสำหรับผู้ผลิตหรือนักการตลาด ดังนั้น นวัตกรรมหรือนวัตกรรมผลิตภัณฑ์หรือบริการจะไร้ประโยชน์และไร้ผลจนกว่าจะมีการกระจายอย่างเหมาะสมกับผู้ใช้นั้นสุดท้าย การแพร่กระจายเพียงอย่างเดียวจึงไม่สำคัญ กล่าวคือ

จนกว่าผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่จะถูกนำมาใช้ และยอมรับโดยผู้ใช้เพื่อการแพร่กระจายต่อไป ทาฮิร อาหมัด วานี และ ซัยด์เยส วาจิต ออไลน์ (Tahir Ahmad Wani and Syed Wajid Ali, 2015 : 102)

4. ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี

อกาพอล และปราสาท (Agarwal and Parasad, 1998 : 112) ได้กำหนดปัจจัยส่วนบุคคลกับนวัตกรรมอันเป็นผลแห่งความเต็มใจของแต่ละบุคคลที่จะลองใช้เทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ สามารถจัดการได้ว่านวัตกรรมกับปัจจัยส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อการรับรู้ประโยชน์ และคณะ (Lu, et al., 2003 : 401) มีบทบาทสำคัญในการกำหนดผลลัพธ์ของการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้ ไยส และคณะ (Yi et al., 2006 : 115) ความคิดริเริ่มส่วนบุคคลได้รับการตรวจสอบไม่เพียงแต่ในงานวิจัยการแพร่กระจายนวัตกรรม โรเจอร์ (Rogers, 2005 : 117) แต่ยังคงรวมถึงเขตข้อมูลระบบสารสนเทศ (Agarwal and Prasad, 1998 : 210) กล่าวได้ว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ สามารถส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์กระบวนการและโครงสร้างภายในองค์กร การเมลส์ (Graeml, 2000 : 117) ซึ่งอาจนำไปสู่นวัตกรรมด้านการบริหาร จากมุมมองทางทฤษฎีในการศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยี จะพบว่ามีกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดแผนการที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการตัดสินใจที่ถูกเชื่อมโยงให้เทคโนโลยีบรรลุผลสำเร็จได้ โรเจอร์ (Rogers, 2005 : 115) ด้วยเหตุนี้เทคโนโลยีจึงต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาและนำเทคโนโลยีใหม่ที่มีเป้าประสงค์ในการมุ่งปรับปรุงกระบวนการภายในให้เกิดการบริการที่ดีขึ้น และสามารถแข่งขันในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกันได้อย่างยั่งยืน ซาวิลลัค (Zawislak, 1994 : 201)

2.1.6 การพัฒนานวัตกรรมทางธุรกิจ

1. องค์กรการจัดการและพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรแห่งนวัตกรรมธุรกิจ ในประเทศไทย จะสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ธุรกิจแห่งนวัตกรรมได้ จะต้องเริ่มจากการที่ผู้บริหารธุรกิจมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมธุรกิจให้เป็นธุรกิจแห่งนวัตกรรม ธุรกิจที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นธุรกิจที่มีนวัตกรรมสูง มีองค์ประกอบ 5 ด้านคือภาวะผู้นำ (Leadership) การวางแผน (Planned) สารสนเทศ (Information) คน (People) และกระบวนการ (Processes) (ดนัย เทียนพุด, 2550 : 12-15)

2. กระบวนการพัฒนานวัตกรรม การพัฒนานวัตกรรมนั้นต้องมีกระบวนการในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ความคิดเหล่านั้นพัฒนาเป็นนวัตกรรม ส่วนใหญ่แล้วการพัฒนานวัตกรรมมักเริ่มต้นจากปัญหาภายในองค์กร และการคิดค้นหาวิธีการใหม่ๆ มาช่วยในการแก้ไขปัญหา (ฟองคำ ทิลลสกุลชัย, 2549 : 40) จะเห็นได้ว่าในการพัฒนานวัตกรรมนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากร และปัจจัยองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มจากการที่ผู้บริหารเห็นความสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่างๆ การให้เวลา โอกาสในการพัฒนานวัตกรรม รวมถึงการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บุคลากรเกิดความเข้าใจ และเกิดการดำเนินงานไปในแนวทางเดียวกัน ในการพัฒนานวัตกรรม หรือการสร้างบรรยากาศแห่งความคิดสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมในองค์กร การทดลองใช้นวัตกรรม จนกระทั่งเกิดการแพร่กระจายและการยอมรับนำนวัตกรรมไปใช้ด้วย

3. กลยุทธ์ในการพัฒนานวัตกรรม การที่องค์กรจะสามารถก้าวไปสู่ผู้นำด้านนวัตกรรมจะมีกลยุทธ์ในการดำเนินงาน มีหลายประการ ดังนี้ (วิไลวรรณ ศรีอักษร 2557 : 115-116)

1) นวัตกรรมต้องถูกผลักดันมาจากผู้บริหารระดับสูง บริษัทชั้นนำด้านนวัตกรรมกล่าวว่า วิสัยทัศน์ทางด้านนวัตกรรมให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะการพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบริษัทที่แอนดตี้ มีการมุ่งเน้นอย่างเด่นชัดมาก และมีการผลักดันทุกๆ จุด ในกิจการในการสร้างสรรค์นวัตกรรมให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอย่างน้อยสินค้าของตนจะต้องมีการพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่อย่างน้อยปีละครั้ง เช่น ผ้าอ้อมเด็กที่สามารถตั้งเปิดทางด้านบน ยาสีฟันกลิ่นชินนามอน เป็นต้น

2) การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม คือ การมีความชัดเจนว่านวัตกรรม จะมีการมุ่งเน้นไปทางด้านใดบ้าง เพื่อที่จะกระตุ้นให้พนักงานมีความตื่นตัวในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ มากขึ้น ดังเช่น ซัมซุง อิเล็กทรอนิกส์ ยักษ์ใหม่จากเกาหลีใต้ ที่มีการกำหนดกลยุทธ์อย่างชัดเจนว่าจะมีการมุ่งเน้นนวัตกรรมไปที่การออกแบบ ดังนั้นสินค้านวัตกรรมใหม่ๆ ของซัมซุงจะมีการพัฒนาอย่างเด่นชัดทางด้านรูปลักษณ์ การดีไซน์ที่โดดเด่นล้ำสมัย และมีการจัดสรรทรัพยากรมหาศาลเพื่อที่จะทุ่มเทให้เกิดนวัตกรรมด้านนั้นๆ ให้ได้การกระทำดังกล่าว ทำให้เกิดความชัดเจนต่อผู้ปฏิบัติงานและเป็นทิศทางที่เด่นชัดต่อกิจการด้วย

3) การสนับสนุน และสร้างแรงจูงใจ ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการกระตุ้นนวัตกรรมในกิจการให้กับบุคลากรของกิจการ ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น โดยการเชื่อมโยงระหว่างความสำเร็จของการพัฒนาสินค้า และบริการดังกล่าวกับผลตอบแทนที่บุคลากรจะได้รับโดยตรง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของโบนัส เงินรางวัลที่คิดจากเปอร์เซ็นต์ของยอดขายสินค้าใหม่ที่ทำได้ หรือที่นิยมมากก็คือ การให้สิทธิในการซื้อหุ้นบางส่วนของกิจการด้วย

4. ก้าวสู่ความเป็นผู้นำด้วยองค์กรนวัตกรรม องค์กรนวัตกรรมเป็นองค์กรที่เป็นต้นกำเนิดของนวัตกรรม หรือเป็นองค์กรที่สนับสนุน การนำนวัตกรรมของบุคลากรภายในองค์กร นวัตกรรมจะสร้างสรรค์โดยใช้ปัจจัยหลากหลาย ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ (วิไลวรรณ ศรีอักษร, 2557 : 118-119)

- 1) ความมุ่งมั่นและทุ่มเทของผู้บริหาร ทิศทางของผู้บริหารควรชัดเจน
- 2) โครงสร้างองค์กรต้องมีความยืดหยุ่น เหมาะสมที่จะกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมภายในองค์กร แต่ไม่ควรเป็นโครงสร้างมีลักษณะที่หลวมเกินไป
- 3) บุคลากรภายในองค์กร ต้องมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม มากกว่าปัจเจกบุคคล
- 4) ต้องพัฒนาบุคลากร เนื่องจากบุคลากรจะเป็นผู้ที่สามารถคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ฉะนั้นบุคลากรจะต้องมีความรู้ และทักษะที่เหมาะสม
- 5) จะต้องให้ความสำคัญกับบรรยากาศ และสภาวะแวดล้อมในการทำงาน
- 6) ต้องเชื่อมโยงกับปัจจัยภายนอกองค์กร เนื่องจากหลายครั้งที่นวัตกรรมที่สำคัญภายในองค์กรไม่ได้เกิดขึ้นจากภายใน แต่เป็นการสามารถเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ จากภายนอกเข้ามารวมกัน

7) มุ่งเน้นในด้านนวัตกรรมเป็นสิ่งสำคัญ โดยมุ่งเน้นในด้านผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสถานะแวดล้อมภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อองค์กร

8) องค์กรจะต้องมีเครื่องมือ กิจกรรม และแผนงานต่างๆ ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมภายในองค์กร

5. กลยุทธ์ในการสร้างนวัตกรรมในองค์กร (วิไลวรรณ ศรีอักษร, 2557 : 120-121)

1) สร้างให้บุคลากรมีแนวคิดแบบ Pro-active คือ คิดทางบวก ภายใต้การพึ่งพาตนเอง ต้องคิดว่าทำได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2) มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อทำงานให้องค์กร โดยต้องค้นหาจุดเด่นให้พบ

3) ลงมือปฏิบัติจริง โดยหัวหน้าองค์กรต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้เห็น แล้วพนักงานจะปฏิบัติตาม

4) คิดแบบชนะ-ชนะ คือ ทุกภาคส่วนควรได้รับประโยชน์

5) ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา ต้องเข้าใจคนอื่นก่อนเสมอ ก่อนที่จะให้คนอื่นมาเข้าใจเรา

6) ผสานความแตกต่าง ทุกคนย่อมมีความคิดที่แตกต่างกัน ต้องทำให้พนักงาน และเจ้าหน้าที่มีความไปในทิศทางเดียวกัน

2.2 การพัฒนาศักยภาพชุมชน

2.2.1 ความหมายการพัฒนาศักยภาพชุมชน

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายการพัฒนาศักยภาพชุมชน หรือชุมชนเข้มแข็งไปในการทำงานเดียวกัน ดังนี้

ประเวศ วะสี (2553 : 217) ได้ให้ความหมายการพัฒนาศักยภาพชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง มีความสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และภาวะวิกฤตต่างๆ ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากคน ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเข้าร่วมคิด ร่วมทำ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความร่วมมือกันในชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆ

สุธิดา บัวสุขเกษม (2554 : 30) ได้ให้ความหมายการพัฒนาศักยภาพชุมชน หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วม และมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา หรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ได้ด้วยชุมชนเองรวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนได้

รพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559 : 9) ได้ให้ความหมายการพัฒนาศักยภาพชุมชน หมายถึง การกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมคิดร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ลักษณะมี ฟุ้งหว่า และคณะ (2561 : 65) ได้ให้ความหมายการพัฒนาศักยภาพชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างมีกระบวนการมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนา อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคม โดยการริเริ่มและเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความรู้ และการพัฒนาทุนของชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปความหมายการพัฒนาศักยภาพชุมชน หมายถึง กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ที่แก้ไขปัญหาของชุมชน และเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

2.2.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

มีนักวิชาการกล่าวถึง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 31) กล่าวถึง การเสริมสร้างกระบวนการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการปรับวิถีคิด และวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จาก การเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนชุมชนในการจัดการ และแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติของชุมชน ได้แก่ หน่วยงานของรัฐที่มีกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนในชุมชนต่างๆ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีการพัฒนาต่างๆ

สุธิดา บัวสุขเกษม (2554 : 21) กล่าวถึง การเสริมสร้างกระบวนการการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการปรับวิถีคิด และวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐ จาก การเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนชุมชนในการจัดการ และแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติของชุมชน ได้แก่ หน่วยงานของรัฐที่มีกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนในชุมชนต่างๆ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคีการพัฒนาต่างๆ

แอตคินสัน อาร์ และวิลลิส พี (Atkinson, R. & Willis, P., 2012 : 155) กล่าวถึง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดย 1) การทำความเข้าใจชุมชนและสิ่งที่ชุมชนมี 2) การดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญ และ 3) ประเมินผลลัพธ์ เพื่อวัดประสิทธิภาพของกิจกรรมที่ดำเนินการไป

การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ และเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชนรวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชน และการสร้างเครือข่ายชุมชน ซึ่งกิจกรรม

ที่ดำเนินการในลักษณะนี้ ดังเช่น กิจกรรมของโครงการความร่วมมือไทย-สหประชาชาติ (Thai-UNCAP) โครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เป็นต้น

2.2.3 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

มีนักวิชาการกล่าวถึง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

ทวิชคิตี นพเกสร (2541 : 36-37) กล่าวถึง ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

1. จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) คือ การสำนึกว่าตัวเองนั้น เป็นเจ้าของปัญหาของชุมชน มีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบ และแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่างๆ ยอมรับในการรวมตัว และความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่าง หลากหลาย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็น ชุมชน

2. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร คือ โครงการพื้นฐานที่เอื้อ ให้ผู้คนมีโอกาสสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาร่วมกัน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การให้มีเวที ประชาคม (Civic Forum) ในรูปแบบต่างๆ เป็นที่ชุมนุมของการสร้างพลเมือง โดยโครงสร้างพื้นฐาน (Civic Infrastructure) นี้ แยกได้หลายระดับ พื้นฐานที่สุด คือ การพบปะพูดคุยของผู้คนเป็นบางครั้ง บางคราวระดับถัดมา คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มงานด้านใดด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร ส่วนระดับสูงสุด คือ องค์กรร่วมเป็นที่เชื่อมสมาชิกเข้าหากัน เกิดเป็นเครือข่ายชุมชนในประชาสังคมที่เข้มแข็ง การพบปะกันในเวทีประชาคม ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพูดคุย ถึงปัญหาความเป็นชุมชนไม่ เพียงในเวทีวงเล็ก หากแต่รวมไปถึงเวทีสาธารณะขนาดใหญ่ด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมีกระบวนการตัดสินใจ หมายถึง การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะจะต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ ประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นกับคนในชุมชน ประชาชน จำต้องพูดคุยถกเถียง และแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่เพียงแต่รับฟังข้อมูลและ ข้อเสนอแนะเท่านั้น เพราะไม่มีใครที่มีประสบการณ์เหมือนกันในเรื่องเดียวกัน ชุมชนที่เป็นประชา สังคมที่เข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. ภาวะการผู้นำ และผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่เป็นประชาสังคม มิได้ อยู่ที่จำนวนและแหล่งที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำ ต้องสร้างโอกาสให้แก่ ผู้คนที่เข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ไม่ผูกขาดความคิด หรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือ เจ้าของชุมชน เกิดผู้นำที่มีความหลากหลาย คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตาม และคอยปกป้อง ฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่เป็นผู้นำที่ฝึกตนเอง เข้ากับชุมชนอย่างเหนียวแน่น และร่วมทำประโยชน์ต่างๆ เพื่อชุมชน

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นประชาสังคม นั้น ความสัมพันธ์ของคน ไม่ว่าจะป็นรูปองค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มักมีความสัมพันธ์แนวราบ คือ ไม่เป็นแนวตั้ง ซึ่งต่างจากชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคมที่เป็น ความสัมพันธ์ในแนวตั้งหรือเป็นระบบอุปถัมภ์ ซึ่งก่อให้เกิดข้อมูลที่เชื่อถือได้น้อย รวมถึงการปกครอง

แบบมาเพียสร้างคววมหวาดกลัว หรือคววมเกรงใจให้กับสมาชิกในชุมชนส่งผลทำให้เศรษฐกิจ การเมืองในชุมชนเกิดความล้าหลัง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544 : 32) กล่าวถึง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน แก้ไขปัญหาและพัฒนา ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ซึ่ง ขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม มีความ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนด วิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัวสันทใจ ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาของ ชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่ง ตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
8. มีเครือข่ายคววมร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนชนอื่น ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เท่า เทียมกัน

สุธิตา บัวสุขเกษม (2554 : 31-32) กล่าวถึง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง มีดังนี้

1. บุคคลที่มีความหลากหลายรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นทางการ
2. การมีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยผลประโยชน์สาธารณะ ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน
3. การมีจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเอง และรักษาเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมกันทำและ รับผิดชอบต่อกันในชุมชน
4. การมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมกันรับผิดชอบ
5. มีการระดมการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. การมีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลากหลาย

รูปแบบ

7. การจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดต่อๆ กัน

จากรุ่นสู่รุ่น

2.2.4 ปัจจัยทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ

นักวิชาการกล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ ดังนี้ ประพันธ์ ภักดีกุล (2549 : 24) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชนมีจิตสำนึก และตระหนักถึงปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน
 2. สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนหรือของกลุ่มหรือขององค์กร
 3. มีการระดมความคิดเห็น เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม
 4. ชุมชนมีการลงมือทำการแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างจริงจัง และเป็นรูปธรรม
 5. สมาชิกในชุมชน และชุมชนมีระบบการบริหารจัดการที่ดี
 6. การจัดทำโครงการต่างๆ สามารถสนองตอบต่อปัญหาของชุมชนหรือความต้องการของสมาชิก
 7. การเข้ามีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวาง
 8. มีการจัดสรรผลประโยชน์ต่างอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน
 9. การบริหารงานในชุมชนมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการชุมชนได้
 10. ผู้นำชุมชนมีศักยภาพสามารถเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านได้
 11. ผู้นำชุมชนทำงานด้วยความเสียสละ อดทน และไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน
 12. สมาชิกในชุมชนมีความต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน ไม่แบ่งพรรคพวก ไม่แบ่งแยก
 13. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นกันเองในชุมชน
 14. มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนของตนเอง เพื่อให้ทันต่อการเรียนรู้และเป็นภาคีกับหน่วยงานอื่นๆ
 15. สมาชิกในชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ
 16. สมาชิกในชุมชนมีความชัดเจนต่อเป้าหมายของชุมชน
 17. สมาชิกในชุมชนมีความเอาใจใส่และสนใจต่อการดำเนินงานของกลุ่ม
 18. ได้รับการสนับสนุนการบริหารจัดการและการดำเนินการต่างๆ จากภายนอกชุมชนอย่างเป็นกระบวนการที่ถูกต้อง
 19. ไม่ถูกการแทรกแซงจากอิทธิพลหรือนักการเมืองภายนอกชุมชน
- รพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559: 33) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ มีดังนี้

1. การที่ผู้นำมีความเข้มแข็งผู้นำชุมชน จะต้องเป็นผู้อุทิศเวลา และทำงานให้ชุมชนอย่างเอาใจจริง เอาใจ เป็นผู้มีคุณธรรม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อสมาชิกในชุมชนตลอดจน เป็นผู้สามารถประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการต่างๆ เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนได้รับการยอมรับ ได้รับความศรัทธา และได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี

2. คณะกรรมการในชุมชนทำงานร่วมกันเป็นทีม และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน และมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับพัฒนาชุมชนของตนเองที่ดี ทำให้สามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเป็นไปได้อย่างดี

3. คนในชุมชน ส่วนใหญ่ให้การยอมรับ และมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีผลต่อการพัฒนาของชุมชนจนประสบความสำเร็จได้ง่าย

4. สภาพทางสังคมของชุมชนเอื้ออำนวย โดยการที่เป็นชุมชนเก่าแก่ จะมีคนท้องถิ่นที่มีความผูกพันเป็นเครือญาติกันสูง มีความสามัคคีกัน ทำให้การช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนกระทำได้ง่ายกว่าชุมชนอื่นในเขตพื้นที่เดียวกัน

5. สภาพบ้านเรือนของชุมชนมีความเอื้ออำนวยเป็นชุมชน ส่วนใหญ่มีบ้านเรือนที่อยู่กันอย่างเป็นระเบียบและมีความหนาแน่น ซึ่งจะแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ทั่วไป ที่ส่วนใหญ่แตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ มีที่นาไม่กระจายตัวไปแบบชุมชนอื่นๆ ทำให้ชุมชนนี้สามารถรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ได้ง่ายกว่าชุมชนอื่นๆ

6. สภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยความสะดวก โดยพื้นที่ตั้งของชุมชนตั้งอยู่บนที่ดอน แต่มีน้ำในลำคลองตลอดปี เหมาะกับการทำสวน เลี้ยงสัตว์ ขณะที่พื้นที่ในชุมชนอื่นๆ เป็นดินพรุ ทำให้ไม่เหมาะสมต่อสภาพการหากิน ทำให้พื้นที่ดอนเอื้อประโยชน์ต่อการทำมาหากินมากกว่าชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่เดียวกัน

7. การได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากภายนอกชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานราชการต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

8. การมีสื่อประชาสัมพันธ์ ที่ได้มีการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนต่อการสนับสนุนชุมชน ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการในชุมชนมากมาย

รพีภัทร์ สุขเกษม (2559 : 35) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานของชุมชนประสบความสำเร็จ ดังนี้

1. การมีหน่วยงานภายนอกหรือนักพัฒนาชุมชนคอยให้การสนับสนุน
2. คณะกรรมการชุมชนมีความซื่อสัตย์และเสียสละเพื่อส่วนรวม
3. สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมการประชุมชุมชนอย่าง

สม่ำเสมอ

4. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มประชาชนในชุมชนมีความหลากหลาย
5. สภาพทางสังคมมีความสงบไม่แตกแยก
6. การได้ไปเรียนรู้ภายนอกชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงชุมชนของตนเองอย่าง

สม่ำเสมอ

2.2.5 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

มีนักวิชาการได้กำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

อมรรัตน์ มีทวิวงศ์ (2553 : 27) กล่าวว่า ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ โครงสร้างทางสังคมแนวราบ ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ค่านิยมทางศาสนธรรม กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต ระบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น กลไกที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา

รพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559 : 36) กล่าวว่า ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ความรักความสามัคคี เกื้อหนุนกัน การตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยส่วนรวม ความมั่นคง และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ในครัวเรือน มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และชุมชนมีความทั่วถึงทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

อรทัย กักผล (2552 : 17-19) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการ การบริหาร และตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง

สุขุม คงดิษฐ์ และคณะ (2560 : 19) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย สามารถเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มคิด เริ่มทำการค้นหาปัญหา และความต้องการร่วมกัน การร่วมกันวางแผนการทำงาน ร่วมกันกำหนดนโยบายหรือกฎกติกาต่างๆ เพื่อนำมาสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามแผน เมื่อปฏิบัติตามแผนแล้วก็ร่วมกันติดตามและประเมินผล เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการทำงานต่อไป

สุธี วรประดิษฐ์ (2553 : 10) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนา และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามแผนงานหรือโครงการเกิดประสิทธิผล

กนิษฐา ดอกกลาง (2556 : 34) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ตลอดทั้งกระบวนการพัฒนาประชาชนในด้านการดำเนินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือกลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาโครงการต่างๆ โดยประกอบตัวการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 4 ด้านของชุมชน ได้แก่ 1) ด้านการตัดสินใจ 2) ด้านการปฏิบัติ 3) ด้านการรับผลประโยชน์ 4) ด้านการติดตามและประเมินผล

คมลักษณ์ สงทิพย์ (2557 : 7) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าไปมีบทบาทของภาคประชาชนในกระบวนการมีส่วนร่วม ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยผ่านการร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอแนะแนวทางต่างๆ ร่วมตัดสินใจในประเด็นที่นำไปสู่การจัดการ

โสภิตา ศรีนุ่น (2558 : 6) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปร่วมดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม ตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามการประเมินผล ทั้งนี้ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ

อรทัย หนูสงค์ (2560 : 12) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่บุคคลต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนด้วยความสมัครใจ ตั้งแต่เข้ามาศึกษาปัญหา และวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา ร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แสดงออกในรูปของการสร้างความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติงาน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม รวมถึงการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม ตลอดจนติดตามประเมินผล และรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มบุคคลต่างๆ ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือแผนการดำเนินงานที่กำหนด

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน เปิดโอกาสผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาท ตั้งแต่ การค้นหาปัญหา และความต้องการร่วมกัน ร่วมกันวางแผนการทำงาน ร่วมกันกำหนดนโยบาย เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามแผน แล้วร่วมกันติดตามและประเมินผล โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง

2.3.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (2550 : 20) กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารราชการอย่างโปร่งใส สุจริต เปิดเผยข้อมูล และการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ การตัดสินใจทางการเมือง รวมถึงการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับ สิทธิและการมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้แก่ 1) การให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณา 3) การให้ประชาชนมีสิทธิถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น และ 4) การให้ประชาชนมีสิทธิเสนอร่างกฎหมายท้องถิ่นได้

คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546 : 12-132) กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา และสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตน ผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ

2. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ และกำหนดทิศทางของท้องถิ่นได้

3. ช่วยให้ชุมชนสะท้อนปัญหาที่แท้จริงของชุมชนได้ถูกต้องตรงประเด็น

4. เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกัน ก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกัน

5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เนื่องจากเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดเห็นร่วมกัน

6. เป็นการสนับสนุนให้เกิดความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม

7. ประชาชนเกิดความรู้สึกรับเป็นเจ้าของผลงานที่เกิดจากโครงการพัฒนา และช่วยกันดูแลบำรุงรักษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากแนวความคิดของนักวิชาการที่กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถสรุปการมีส่วนร่วมมีความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของกิจกรรม และช่วยพัฒนาชุมชนสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่สมาชิกในชุมชนต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.3 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีนักวิชาการกล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980 : 213) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหา หรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่ และสาเหตุของปัญหา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริงซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

1.2 การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

1.3 การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่น กลุ่มสตรีหรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำ และการสร้างพลังอำนาจในแก๊งค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ความเต็มใจ

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการหรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

2.3 การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญ แต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้น จะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

3.1 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ด้านวัตถุ (Material Benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน

3.2 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

3.3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (Self-Esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) และความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผล และวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะเป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไร บางกรณีแม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ดังกล่าว การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังงานความคิดของมวลชนที่จะให้โครงการพัฒนาหรือสามารถนำประยุกต์ใช้ต่อไป

ฟอนนารอฟ (Fornaroff, 1980 : 104) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน
3. การใช้บริการจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

จากขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนชนดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดระบบหรือกำหนดระบบของโครงการ หลังจากนั้นก็จะเป็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานที่กำหนดไว้ และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการทั้งประโยชน์ด้านวัตถุ สังคมและสังคม สุดท้ายคือมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

โกวิท พวงงาม (2545 : 19) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น ถ้าหากประชาชนยังไม่สามารถทราบถึงปัญหา และเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะประชาชนจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ประชาชนรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ประชาชนส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ประชาชนสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วประชาชนย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จยากลำบาก

ปริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2546 : 17) และกรมการพัฒนาชุมชน (2551 : 23) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมมี 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมขั้นตอนการเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ของโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา ขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินการพัฒนาที่ได้กระทำนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative - Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปแบบของการประเมินรวม (Summative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปโดยรวม

อคิน รพีพัฒน์ (2547 : 49) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมริเริ่มโครงการ การมีส่วนร่วมวางแผนโครงการ การมีส่วนร่วมดำเนินโครงการ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบที่เกิดจากโครงการ และการมีส่วนร่วมประเมินผลโครงการ

อรทัย ก๊กผล (2549 : 43) กล่าวว่า การที่ประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริงนั้น ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะหรือขั้นตอนการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด ดังนี้

1. เริ่มจากการสร้างจิตสำนึกในตนเอง และถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่
2. ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน มีปัญหาและสาเหตุอย่างไร แล้วจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของปัญหานั้น
3. ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไร จะแบ่งงานกันอย่างไร ใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด จะจัดหางบประมาณมาจากไหน และใครจะเป็นผู้ดูแล
4. ร่วมดำเนินการ ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เต็มกำลังความรู้ความสามารถของตน
5. ร่วมกันติดตามประเมินผล ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกัน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรค และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าว สำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์
6. ร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน แล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน อาจจะไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของ แต่อาจเป็นความสุข ความพอใจในสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

วรลักษณ์ โรจน์ธำรง (2553 : 165) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นการรับรู้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินการ คือ การดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ คือ การจัดสรรผลประโยชน์หรือผลที่ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือผลของการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้น

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามโครงการ คือ การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ด้วย
 สุทธิ วรประดิษฐ์ (2553 : 9) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้ 5 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
2. การวางแผนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. การกำหนดกิจกรรม
4. การดำเนินกิจกรรม
5. การประเมินผลกิจกรรม

เอกวิทย์ นวเศรษฐ (2554 : 9) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น และได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหา และสามารถของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการ และร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

กฤษฏาภรณ์ ยุงทอง (2555 : 10) กล่าวถึง ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา เช่น ร่วมเสนอปัญหา สืบรวจข้อมูลค้นหาสาเหตุของปัญหา และสำรวจความต้องการของชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน เช่น ร่วมลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแผนและโครงการเพื่อแก้ปัญหา จัดทำแผนและโครงการ ศึกษาความเป็นไปได้ของแผนและโครงการ ทบทวนแผนและโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ เช่น ร่วมพัฒนาโดยการออกแรง ออกเงิน งบประมาณ สิ่งของ ให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ร่วมป้องกัน และแก้ไขปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล รับทราบการแล้วเสร็จของโครงการ และร่วมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการ

2.3.4 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2550 : 45) กล่าวว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive Organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่างๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน
3. การมีประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

อรพรรณ นาคมหาชลาสินธุ์ (2550 : 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์
2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่าน
3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย
4. ความร่วมมือเป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนร่วมกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ
5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้ง

ประสิทธิ์ สินธูหทัย (2550 : 17) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 รูปแบบใหญ่ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) ซึ่งเป็นการร่วมโดยอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก

2. การมีส่วนร่วมแบบถูกชักจูง (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการเห็นชอบหรือการสนับสนุนจากรัฐบาล

3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coercive) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่รัฐโดยการบังคับโดยตรง

ชนิกา พันล้อม (2550 : 24) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 5 รูปแบบ ได้แก่

1. การเป็นสมาชิก (Membership)
2. การเป็นสมาชิกผู้เข้าประชุม (Attendance at Meeting)
3. การเป็นสมาชิกผู้บริจาคเงิน (Financial Contribution)
4. การเป็นกรรมการ (Membership of Committees)
5. การเป็นประธาน (Position of Committees)

นอกจากนี้ กฤษฎาภรณ์ ยูทอง (2555 : 14) กล่าวว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน มี 5 รูปแบบ ได้แก่

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) การปรึกษาหารือเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้อง และได้รับผลกระทบ

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจและค้นหาเหตุผลที่จะดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้นหรือไม่ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบ รูปแบบที่พบเห็นได้บ่อย ได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) เป็นการประชุมที่จัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการต้องส่งตัวแทนเพื่ออธิบายและตอบข้อซักถาม

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นต้องจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาอธิบายข้อซักถาม และให้ความเห็นต่อโครงการ ผลของการประชุมต้องนำเสนอต่อที่สาธารณะและผู้เข้าร่วมประชุมต้องรับทราบผล

3.3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนชัดเจน เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผย ไม่มีการปิดบังทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการ และฝ่ายผู้มีส่วนได้เสียจากโครงการ จะต้องมืองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมการประชุมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจประเด็นปัญหานั้นๆ โดยการแต่งตั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเป็นคณะกรรมการ มีอำนาจในการตัดสินใจ

5. การใช้กลไกทางกฎหมาย เป็นการเรียกร้องสิทธิของตนจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม มักใช้ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการทางอื่นได้ โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นหลัก ซึ่งอาจเกิดความยืดหยุ่นต่อการดำเนินโครงการ อย่างไรก็ตามในบางกรณีประชาชนอาจไม่อยู่ในฐานะที่จะดำเนินการฟ้องร้อง เพราะนอกจากจะเสียเวลาแล้ว ยังมีภาระค่าใช้จ่ายและภาระในการติดตามหาข้อมูล

จากรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายรูปแบบ ตั้งแต่การให้ข้อมูลข่าวสารซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด การปรึกษาหารือ การประชุมรับฟังความคิดเห็น เป็นจนถึงการร่วมตัดสินใจ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3.5 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีนักวิชาการกล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม (2553 : 10-11) กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมสามารถวัดได้ 6 ระดับด้วยกันคือ

ระดับแรกเป็นระดับของการให้ข้อมูลแก่ประชาชน เป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการ กรุงเทพมหานคร สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร และฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมประจำสำนักงานเขตและประชาชน หรือชุมชน ที่จะเข้าร่วมโครงการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ข้อมูลกับประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ และยังเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น หรือเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนั่นคือการตัดสินใจ แล้วมาแจ้งให้ทราบ เพื่อจะได้ข้อมูลที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนมากนัก หรืออาจไม่มีเลยก็เป็นได้

ระดับที่สองคือ การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ซึ่งจะเป็นขั้นตอนที่ผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการให้ชัดเจนมากขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ โดยการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการ แล้วขอความคิดเห็น ซึ่งความสำคัญองระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่สองนี้มีส่วนสำคัญอยู่ที่การรับฟังความคิดเห็นตั้งแต่เริ่มตระหนักถึงปัญหาที่ควรแก้ไขโดยโครงการดังกล่าว

ระดับที่สามคือ ระดับการปรึกษาหารือ ระดับนี้เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการ (formal) และไม่เป็นทางการ (Informal) ระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้า

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545: 15-16) กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น 6 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมถึงการดำเนินการและมาตรการต่างๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ถือว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น คือ เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ คือ ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการ ควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่ หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม มาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจน และไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ คือ ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ในทุกประเภทของโครงการ เช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้ แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่าลุ่มน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมดำเนินการ ด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีกรร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล คือ การร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้จะเป็ประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย (Watch dog) การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้ทันท่วงทีก่อนที่จะมุ่งผลร้ายเกิดขึ้น และเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้นๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล คือ การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้วย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบ ทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทุกระดับแล้ว ย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

เชอร์รี อาร์ อันตรินส์ (Sherry R. Arnstein, 1969 : 114-115) กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. ระดับความถูกจัดการได้ (Manipulation) : กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันรูปแบบต่างๆ เช่น คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการตรวจสอบ ฯลฯ เปรียบเสมือน “ตรายาง” ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างหรือแสวงหาการสนับสนุน แทนที่จะเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ลำดับขั้นต่ำสุดของขั้นบันไดแห่งการมีส่วนร่วมนี้ แสดงถึงการบิดเบือนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนให้กลายเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์กิจกรรมหรือนโยบายของผู้มีอำนาจ

2. ระดับการบำบัดรักษา (Therapy) : จากการทดลองพฤติกรรมกลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ความไร้ซึ่งอำนาจ (The Powerless) เปรียบเสมือนความเจ็บป่วยทางจิตใจ ภายใต้สมมติฐานนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในภารกิจกรมอย่างเข้มข้น จึงเป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยแต่อย่างใด

3. ระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing) : การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบและทางเลือกนโยบายต่างๆ แก่ประชาชนถือเป็นครั้งแรกของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การไหลข้อมูลทางเดียว (One Way Flow Information) และมีได้มีช่องทางสำหรับการตอบสนองความต้องการหรือการให้อำนาจแก่ประชาชนในการต่อรองแต่อย่างใด ดังนั้น ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนได้รับมักอยู่ ณ ขั้นตอนท้ายสุดของการวางแผนแล้ว ประชาชนแทบไม่มีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและโครงการที่ถูกออกแบบมา เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร ดังกล่าวได้แก่สื่อสารมวลชน เอกสารสรุปแผนงาน/โครงการโปสเตอร์และการให้ข้อมูลตามการร้องขอต่างๆ

4. ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) : การชักชวนให้ประชาชนออกมาแสดงความคิดเห็น เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมชุมชน การทำประชาพิจารณ์ ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวเป็นวิธีการพยายามดึงดูดประชาชนให้มาเข้าร่วมและปริมาณการมีส่วนร่วม ยังสามารถวัดผลออกเป็นเชิงปริมาณได้ เช่น จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมการประชุม จำนวนเอกสารที่แจกออกไป จำนวนแบบสอบถามที่ประชาชนตอบ ฯลฯ

5. ระดับการปลอบใจ (Placation) : ประชาชนเริ่มที่จะมีอิทธิพล แต่ยังคงอยู่ภายใต้สภาวะของการทำให้ประชาชนตระหนักถึงความชอบธรรมของภาครัฐ (Tokenism) อยู่ กล่าวคือ ประชาชนสามารถให้คำปรึกษาหรือเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนได้อย่างไม่มีขอบเขต แต่การตัดสินใจในขั้นสุดท้ายยังเป็นดุลยพินิจของผู้มีอำนาจที่สามารถนำเอาคำปรึกษาหรือคำแนะนำของประชาชนมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจ ทั้งนี้โอกาสที่ประชาชนจะได้รับการปลอบใจขึ้นอยู่กับ

1) คุณภาพความช่วยเหลือทางเทคนิค ระหว่างที่ประชาชนจัดลำดับนโยบาย (Policy Prioritization)

และ 2) ระดับการรวมตัวกันของกลุ่มประชาชน เพื่อกระตุ้นให้ผู้มีอำนาจรับฟังและตัดสินใจตามการจัดลำดับความสำคัญของนโยบายที่พวกเขาได้เสนอให้ไป

6. ระดับความร่วมมือ (Partnership) อำนาจถูกจัดสรรผ่านการต่อรองระหว่างประชาชนกับผู้มีอำนาจ ทั้งสองฝ่ายมีความรับผิดชอบในการวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน ภายใต้รูปแบบของคณะกรรมการนโยบายร่วม (Joint Policy Boards) คณะกรรมการวางแผน รวมทั้งคณะกรรมการแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ

7. ระดับอำนาจการเป็นตัวแทน (Delegated Power) : ประชาชนสามารถมีบทบาทนำในการตัดสินใจวางแผนและดำเนินการตามแผนงานต่างๆ ได้ ประกันถึงการรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) โดยภาครัฐซึ่งจะป้องกันมิได้เกิดการตัดสินใจ ในนโยบายของรัฐแตกต่างไปจากความคิดเห็นร่วมกันของประชาชนและภาครัฐที่เกิดจากการต่อรองกับประชาชนระหว่างกัน การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารที่จะตอบสนองปัญหา หรือความต้องการของประชาชนในแต่ละวัน ไม่รอให้ถึงกระบวนการตรวจสอบหรือติดตามผลนโยบายแต่อย่างใด

8. ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) : ประชาชนได้รับการประกันว่านโยบายและการบริหารแผนงานหรือโครงการใดๆ ก็ตาม ที่ตนมีส่วนร่วมในจะเป็นไปในทิศทางที่ประชาชนต้องการอย่างแท้จริง รวมทั้งยังสามารถต่อรองข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และไม่มีใครสามารถมาเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดเหล่านั้นได้ภายหลัง

โสภา มัคลัง (2551 : 16-17) กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. ชั้นจัดฉากเป็นการแสดงบทบาทในกิจกรรมหนึ่งๆ เพื่อให้คนรู้จัก
2. เป็นการบำบัดรักษาเป็นพฤติกรรมที่ผู้นำมุ่งหวังที่จะให้ทุกคนเชื่อฟัง
3. ชั้นแจ้งข่าวสารผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามซักถามได้เพียงเล็กน้อย
4. ให้คำปรึกษาผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็น
5. ชั้นปลอบใจเป็นลักษณะที่ผู้นำทำที่ท่าว่าเห็นด้วยกับผู้ตาม
6. ชั้นเป็นหุ้นส่วนเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ
7. ชั้นมอบอำนาจ ผู้บริหารมอบอำนาจให้ผู้ปฏิบัติงานมีอำนาจแทนตน
8. ชั้นควบคุมโดยประชาชนเป็นลักษณะที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามีส่วน

ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารอย่างแท้จริง

จากระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้น สามารถสรุประดับการมีส่วนร่วมแสดงดังตารางที่ 2

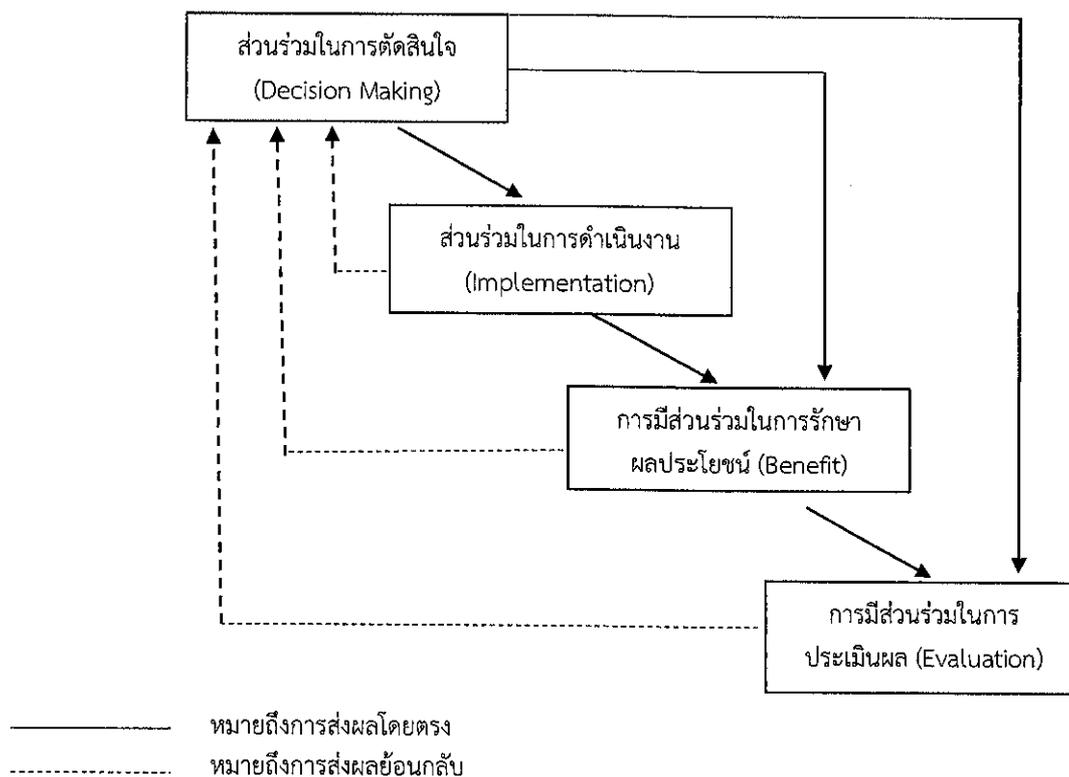
ตารางที่ 2 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับ	รายละเอียด
การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง	- ร่วมดำเนินการ - ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล - ความร่วมมือ - การเป็นตัวแทน - การควบคุม
การมีส่วนร่วมในบางเรื่อง	- การร่วมตัดสินใจ - การปรึกษาหารือ - การปล่อยให้
การมีส่วนร่วมเทียม	- การร่วมรับรู้

2.3.6 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

โตเฮ็น ยูพอร์ฟ (Cohen & Uphoff, 1980 : 100-101) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม มี 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วยดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์พิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ทั้งผลประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

ภาพที่ 1 วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980)

ตารางที่ 3 แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีลักษณะเป็นขั้นบันได (Arnstein, 1969 : 231)

ระดับ	รายละเอียด
การมีส่วนร่วมระดับอำนาจเป็นของประชาชน (Degree of Citizen)	ขั้นที่ 8 ควบคุมโดยประชาชน (Citizen) ขั้นที่ 7 ใช้อำนาจผ่านตัวแทน (Delegated) ขั้นที่ 6 เป็นหุ้นส่วน (Partnership)
การมีส่วนร่วมระดับพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (Degree of tokenism partial participation)	ขั้นที่ 5 ปลอบใจ (Placation) ขั้นที่ 4 ปรีกษา (Consultation) ขั้นที่ 3 รับฟังข่าวสาร (Information)
การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (Pseudo - participation or non-participation)	ขั้นที่ 2 บำบัดรักษา (Therapy) ขั้นที่ 1 ถูกจัดกระทำ (Mainpulation)

จากตารางที่ 3 ในขั้นตอนของบันได คือ ขั้นถูกจัดกระทำและขั้นที่สอง คือ ขั้นบำบัดรักษานั้น เรียกว่าการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจในกรณีนี้จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ใน

อำนาจเท่านั้น ทำหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่นั้น ขั้นที่สองนี้สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ไม่ใช่การทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือการควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา หรือทำงานรักษาผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

บันไดระดับที่สามถึงห้า ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่สาม ขั้นรับฟังข่าวสารและขั้นที่สี่ ขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่าความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ในระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ ส่วนขั้นที่ห้า ขั้นปลอบใจเป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วม บางส่วนที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดระดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชนซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าสู่ขั้นที่หก ขั้นเป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่เจ็ดขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่แปด ขั้นควบคุมโดยประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

ออสเตริน (Arnstein, 1969 : 112) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ การวัดความมีส่วนร่วมของ Arnstein ซึ่งแบ่งออกเป็น 8 ขั้นตอนการแบ่งเช่นนี้ทำให้สามารถวัดได้อย่างละเอียดครอบคลุม แต่ก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับมีความคาบเกี่ยวกัน อย่างไรก็ตาม Arnstein แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 8 ขั้นตอนของตนให้เป็น 3 ขั้นใหญ่ๆ ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใดๆ ในการตัดสินใจแต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น

ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (Partial participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นแต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับฟัง และการยอมรับเป็นส่วนใหญ่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง

จากแนวความคิดของนักวิชาการ สามารถสรุปทฤษฎีการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการตัดสินใจที่มีการจัดลำดับความสำคัญ การมีส่วนร่วมเทียม การมีส่วนร่วมบางส่วน และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.3.7 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

จอห์นและนอร์แมน (John & Norman, 1977 : 97) กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคล มีหลายปัจจัย ดังนี้

1. อายุและเพศ ปัจจัยนี้ เป็นตัวแปรที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะส่วนตัวของบุคคล ซึ่งอาจมีปัญหาอยู่บ้างในการกำหนดอายุของคนกลุ่มต่างๆ กล่าวคือ จะกำหนดอายุตามปีปฏิทินหรือตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ส่วนในเรื่องเพศพบว่า เพศหญิงมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนามากกว่าเพศชาย

2. รายได้ เป็นปัจจัยในเชิงโครงสร้างทางสังคม เหตุที่รายได้นับเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดการมีส่วนร่วมนั้น เป็นเพราะว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมได้เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้โดยมิต้องแลกกับสิ่งใด อย่างน้อยที่สุดก็เป็นการเสียโอกาสในการกระทำสิ่งอื่น เมื่อพิจารณาในทางเศรษฐศาสตร์บุคคลที่มีฐานะในเชิงรายได้ และในทางสังคมสูงก็มักจะมีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากกว่าบุคคลที่มีรายได้น้อย

3. การศึกษา เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทางด้านเทคนิคหรือบางที่ เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคของคนในการเข้าถึงกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ เช่น การอ่านออกเขียนได้ของคนในชุมชนนั้น จะวัดจากจำนวนปีที่เข้าศึกษาต่อในระบบโรงเรียน และโดยทั่วไปการพิจารณาตัวแปรด้านการศึกษา นี้ มักจะดูประกอบไปกับปัจจัยหรือตัวแปรด้านเพศและอายุด้วย

4. การแบ่งแยกทางสังคม เชื้อชาติ ศาสนา ชุมชน และถิ่นกำเนิด ปัจจัยด้านนี้มีความซับซ้อนมากในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของบุคคลในทางปฏิบัติ นักพฤติกรรมศาสตร์จึงมักจะศึกษาเฉพาะบริเวณที่ประชากรซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างของการศึกษามีความแบ่งแยกในเรื่องต่างๆ ดังกล่าวที่เห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม ปัจจัยบางตัว เช่น ความแตกต่างทางสังคมและความแตกต่างทางวัฒนธรรมก็ยากที่จะจำแนกได้อย่างชัดเจน ว่าสิ่งใดที่มีความสำคัญมากกว่ากัน นอกจากนี้แล้ว ปัจจัยทางด้านนี้พบว่า จะมีความสัมพันธ์ต่อความแตกต่างของระดับการศึกษาและรายได้ของบุคคลด้วย

5. อาชีพ การกำหนดลักษณะของอาชีพ จะช่วยให้เกิดความสะดวกต่อการระบุกลุ่มประชากรเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนา โดยทั่วไปแล้วเรามักจะแบ่งอาชีพออกเป็นอาชีพในภาคเกษตรกรรมและอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม

6. ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมสาธารณะ เพราะระยะเวลาที่ได้จากการตั้งถิ่นฐานการเป็นเจ้าของความคุ้นเคยทำให้เป็นปัจจัยที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ

7. การถือครองที่ดินและสภาพการได้รับการว่าจ้างระยะเวลาในการถือครองที่ดินและการได้รับการว่าจ้างนั้นที่ถือว่าเป็นสิทธิ์ที่เกิดขึ้นในการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมที่จะดำเนินการกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สามารถเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมต่างๆ ได้

บราวน์ (Brow, 1993 : 59) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านระดับการศึกษาว่า ประชาชนในด้านระดับการศึกษาว่า ประชาชนที่มีการศึกษาสูงมักจะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างแข็งขัน มากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาต่ำกว่า ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับความน่าเชื่อถือ และศรัทธาในสายตาของคนในชุมชน

ส่งผลให้เกิดการกล้าแสดงออก ตลอดจนการตัดสินใจที่จะแสดงเจตนารมณ์ในการเข้าร่วมจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเองมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาน้อย

อนุภาพ ภิรลาภ (2548 : 25) กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มีหลายปัจจัย คือ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า ความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวก ความเชื่อในตัวผู้นำ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบง่าย ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม การยอมรับในอำนาจรัฐ และฐานะทางเศรษฐกิจ

สิริพัฒน์ ลากิจิตร (2550 : 39) กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานรัฐ มีดังนี้

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ในการเห็นว่าตนจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป
2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ควรเปิดโอกาสให้ทุกๆ คน และทุกๆ กลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือเข้าร่วมโดยตรง ควรใช้เวลาที่กำหนดที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพเป็นจริงของตน และกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

สุสิทธิ์ เพี้ยเพ็ง (2552 : 15) กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น มีดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย
2. ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำ
3. ปัจจัยเป็นรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทน และเงินปันผล เป็นต้น
4. ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนร่วม ความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวน หรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2546 : 20-21) กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1. ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ
 - 1) ขึ้นกำหนดนโยบายโดยคำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมในท้องถิ่น
 - 2) รัฐสนับสนุนกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง

3) รัฐต้องสร้างช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน โดยระบบต่างๆ ของราชการจะต้องเอื้ออำนวย และเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

- 4) รัฐต้องมีการติดตามประเมินผล และให้การสนับสนุนในภายหลัง

2. ปัจจัยด้านประชาชน

- 1) ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา
- 2) ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ ริเริ่มกิจกรรม และร่วมรับผลประโยชน์
- 3) ประชาชนมีการติดต่อ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานอื่นๆ

4) ประชาชนได้รับการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

3. ปัจจัยด้านนักพัฒนา

1) นักพัฒนาต้องศึกษาชุมชนต่างๆ เพื่อเรียนรู้สภาพแวดล้อมของชุมชนในทุกๆ ด้าน และนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน

2) นักพัฒนาต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหากระบวนการมีส่วนร่วม

3) นักพัฒนาเป็นผู้ค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพ

4) มีการรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหา

5) นักพัฒนาเป็นผู้สนับสนุนการศึกษา การให้ข้อมูลข่าวสาร วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6) นักพัฒนาต้องมีความจริงใจ เพื่อให้เกิดความเชื่อถือ

7) นักพัฒนาเป็นผู้ดำเนินงานพัฒนา ที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

4. ปัจจัยจูงใจ

1) ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา

2) โครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นต้องสนองความต้องการของประชาชน

จากปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น มีปัจจัยที่มาเกี่ยวข้องหลายปัจจัย ปัจจัยภายในตัวประชาชนเอง ปัจจัยสภาพแวดล้อม และปัจจัยสิ่งจูงใจ เช่น การได้รับค่าตอบแทน เป็นต้น

2.3.8 ประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชน

สมบูรณ นันทวงศ์ (2542 : 18) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1. เนื่องจากโครงการพัฒนาชุมชนในทุกโครงการจะมีวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่ง คือ เพื่อให้ประชาชนกินดีอยู่ดี มีรายได้สูงขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น รวมถึงลดถึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ เป็นไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นหากประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชนได้ยอมรับ และสนับสนุนต่อการพัฒนาชุมชน โครงการเหล่านั้นย่อมมีโอกาสที่จะบรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ง่าย และในทางตรงกันข้ามหากประชาชนในชุมชน เป็นประชากรเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชน ไม่ให้การสนับสนุนจนถึงขนาดทำการต่อต้านแล้ว โครงการพัฒนาชุมชนนั้นย่อมประสบกับความล้มเหลวในที่สุด

2. เนื่องจากการยอมรับว่าประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการต่างๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเป็นผู้อาศัยในพื้นที่นั้นมานานอย่างต่อเนื่อง จึงน่าจะรู้เรื่องราวของปัญหาและความต้องการ ดังนั้นการที่ประชาชนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบปัญหาและความต้องการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนา จึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดีเพื่อที่จะได้สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของ และการแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุดกับความต้องการมากขึ้น

3. เนื่องจากตระหนักว่า แนวคิดของการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่จะใช้รูปแบบเดียวกันทั่วประเทศเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ เพราะสภาพปัญหาความต้องการ ตลอดจนสภาพภูมิศาสตร์พื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน มีความแตกต่างกัน ฉะนั้นการที่จะให้รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ นอกจากจะเป็นการแก้ไข้ปัญหาไม่ตรงจุดแล้ว ยังอาจสร้างความล้มเหลวในการดำเนินโครงการสร้างการพัฒนาชุมชนได้ง่าย โดยเฉพาะถ้าชุมชนไม่ยอมรับ ไม่ให้ความร่วมมือ หรือต่อต้านในสิ่งที่บังคับหรือชี้แนะให้เขา

4. ส่วนประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของตนเองมาเป็นแนวทางในการปูพื้นฐานเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้แก่ประชาชนในชุมชน ซึ่งแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการพัฒนาประเทศให้เกิดขึ้นทุกระดับในการพัฒนาชุมชนก็เช่นกัน แนวคิดของการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเน้นที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนาชุมชนนั้นๆ ช่วยเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น ในวิถีชีวิตของประชาชนในระดับชุมชนจริงๆ

จิรวรรณ อินทรีย์สังวร (2552 : 23) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เนื่องจากเกิดจากการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา และสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตนผ่านกิจกรรมกระบวนการตามโครงการ
2. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ และกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่นของตนเอง
3. เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้ถูกต้องตรงประเด็น
4. เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่จะเกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม
5. เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคคล เพราะในกระบวนการมีส่วนร่วมย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์เป็นอย่างมาก
6. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่น และความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น
7. ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน และจะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการดูแลรักษา

สัมพันธ์ โลกกว้าง (2554 : 11) กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น
2. การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ
3. การสร้างฉันทามติ ลดความขัดแย้งทางการเมือง และเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
4. การเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติ สร้างให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
5. การมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้า และความขัดแย้งที่รุนแรงได้
6. ช่วยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีความใกล้ชิดกับประชาชน และไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน
7. การพัฒนาผู้เชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ถือว่าเป็นการศึกษาชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน
8. ช่วยให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น เป็นการเพิ่มพูนทุนทางสังคม และช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

รัฐยาณี บุญทองคำ (2555 : 48) ได้อธิบายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชน ช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์ และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ ได้อยู่เสมอ สาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้เห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด บ่อยครั้งกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ
2. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้น สามารถที่จะลดความล่าช้า และลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ เพราะการตัดสินใจนั้นเกิดจากข้อตกลงระหว่างกลุ่มหรือความเห็นชอบในกลุ่ม ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้นๆ
3. การสร้างฉันทามติ โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงที่ยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่ม ซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทาง การมีส่วนร่วมนี้ยังก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี ลดความขัดแย้งทางการเมืองและก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
4. ความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้ว เขา

ก็ย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติ ไม่เพียงแต่จะมีแต่ความสนับสนุนต่อการนำไปปฏิบัติ แต่กลุ่มและปัจเจกชน อาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติด้วย

5. ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม โดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรม และการดำรงอยู่ของความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ก็จะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใส และน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน ซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วมโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้นๆ

อรรถัย ก๊กผล (2552 : 24-25) กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นต่างๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่ครบถ้วนรอบคอบขึ้น และได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสินใจที่กระทบกับประชาชนโดยตรง
2. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น รับทราบข้อมูลคำอธิบายต่างๆ เห็นประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีค่าใช้จ่ายและใช้ระยะเวลา แต่เมื่อประชาชนยอมรับ การนำโครงการไปสู่การปฏิบัติจะรวดเร็วขึ้น
3. การสร้างฉันทามติ สำหรับสถานการณ์ปัจจุบันการสร้างฉันทามติ อาจเป็นเรื่องยาก และต้องยอมรับความหลากหลายแตกต่างทางความคิด กลไกที่ช่วยให้ความแตกต่างนั้นได้มีการแลกเปลี่ยน คือ กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจช่วยป้องกันความขัดแย้งได้ แต่ในสังคมไทยที่มา รัฐมักดำเนินการตัดสินใจไปก่อน เมื่อประชาชนต่อต้านจึงจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน หากเกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น จำเป็นต้องใช้หลักการจัดการความขัดแย้งเข้ามาแทน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงสามารถช่วยลดความขัดแย้งทางการเมือง และเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
4. ร่วมมือในการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเมื่อประสบความสำเร็จ จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลการปฏิบัติ
5. ช่วยทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้บริหารและปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความใกล้ชิดกับประชาชน เนื่องจากมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน สร้างความรู้สึกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นของประชาชน ไม่ใช่เป็นของนักการเมืองเท่านั้น นอกจากนั้นด้วยความใกล้ชิด ผู้บริหารท้องถิ่นจะไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน
6. ช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

7. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น การมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม และช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น สอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

จากประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีประโยชน์ทั้งต่อภาครัฐ และประชาชน การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรม จะทำให้ภาครัฐสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุดมากขึ้น และสามารถลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลาที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ ตัวของประชาชนเองก็ได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง เพราะในกระบวนการมีส่วนร่วมย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกันตลอดเวลา

2.4 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.4.1 ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีดังนี้

สุดเฉลิม ศัสตราภรณ์ (2561) ได้ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง วิวัฒนาการความคิดความแตกต่างของโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทฤษฎี ของความทันสมัยและรูปแบบใหม่ของการเคลื่อนไหวทางสังคมจากความทันสมัย และความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมทั้งรูปแบบในประเทศ ระหว่างประเทศและระดับโลกตามกาลเวลา

2.4.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีดังนี้

เวเบอร์ (Weber, 1968 : 125) กล่าวถึง การกระทำทางสังคม มีดังนี้ 1) การกระทำทางสังคม เป็นทั้งการกระทำที่ล้มเหลวและการกระทำที่ได้รับการยอมรับความนิยม โดยเน้นทั้งในอดีต ปัจจุบัน และความคาดหวังในอนาคตที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่น 2) การกระทำ ไม่ได้ คือสิ่งที่แสดงออกมาอย่างเดียว แต่รวมถึงการกระทำที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ภายในจิตใจของ บุคคลด้วย เช่น ทศนคติ เป็นต้นที่มุ่งเน้นไปยังบุคคลอื่น 3) การกระทำ ทางสังคมไม่ได้เป็นประเภท ของการติดต่อกันระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ถูกกำหนดให้ เป็นตัวละครหรือบทบาทที่จะแสดงออกทาง สังคม และไปกระทบต่อบุคคลอื่น และ 4) การกระทำทางสังคมไม่ได้เป็นเหมือนอย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงสิ่งเดียว อาจเป็นการกระทำ ที่คล้ายกันของคนจำนวนมากหรือการดำเนินการที่ได้รับอิทธิพล จากบุคคลอื่น

ลูแมน (Luhmann, 1984 : 410) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ “ทรัพย์สินของระเบียบทาง สังคมที่เรียกว่า การเปลี่ยนแปลง” ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง ช่วงเวลา ทิศทางและระดับของการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงตามทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใดๆ ต้องประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลักที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ได้แก่ 1) โครงสร้างของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงของประชากรและความคลาดเคลื่อนอันเนื่องมาจากสงครามหรือชาติพันธุ์และความขัดแย้ง 2) กระบวนการและกลไกของ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมรวมถึงความวุ่นวายของกลไกการเคลื่อนไหวทางสังคม ความขัดแย้งทางการเมือง ความปรองดองและผู้เคลื่อนไหวกิจกรรมต่างๆ และ 3) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมรวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างผลกระทบและผลลัพธ์จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อย่างไรก็ตามปัจจัยโครงสร้างของกระบวนการอาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบและการสะสมของประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลง

2.4.3 สังคมกับการเปลี่ยนแปลงการโครงสร้างและหน้าที่ ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมสามารถนำแนวคิดโครงสร้างการหน้าที่ (Structural Functional) ของบรอนิสลอร์ มาลินโนวสกี (Bronislaw Malinowski) มาใช้ในการอธิบาย ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ โดยแนวคิดนี้จะใช้การวิเคราะห์แบบองค์รวม (Holistic) ในการทำความเข้าใจโครงสร้างทางสังคมของสังคมนั้นๆ ก่อนว่าคืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง ซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมของสายสัมพันธ์ต่างๆ ในสังคมทั้งหมด ระบบของสังคม (Social System) มีการปรับเปลี่ยนหรือปรับตัว (Adaptation) อยู่ตลอดเวลาเพื่อทำให้เกิดภาวะความสมดุล (Equilibrium) ทางสังคมซึ่งมีผลต่อการอยู่รอดหรือการดำรงอยู่ของสังคม การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการปรับตัวจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมากที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากว่าสิ่งที่สมบูรณ์แบบในการรวมตัวไม่มีอยู่จริง สังคมจึงต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสม เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดเวลา การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในโลกยุคทันสมัยมีการเปลี่ยนแปลงในหลายประเด็น ซึ่งแต่ละส่วนของสังคมต้องมีการปรับตัวเพื่อรักษาภาวะความสมดุลของโครงสร้างทางสังคม สถาบันทางสังคมเพื่อความอยู่รอด การดำรงอยู่ และการดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่อไป และเมื่อโครงสร้างทางสังคมเกิดปัญหา สถาบันทางสังคมไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างปกติ สังคมก็จะมี การปรับตัวโดยให้โครงสร้างทางสังคมส่วนอื่นเข้ามาทำหน้าที่แทนโครงสร้างที่เป็นปัญหา เพื่อให้สังคมดำเนินกิจกรรมต่อไปได้เพื่อความมีเสถียรภาพและความมั่นคงของสังคม และเพื่อที่จะสามารถช่วยให้เห็นภาพถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมที่มีการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมในยุคทันสมัยนั้น จะขอกล่าวถึงรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นการเปลี่ยนแปลงของประชากร การขยายตัวของสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงในส่วนของความสัมพันธ์ การเกิดขึ้นของสถาบันต่างๆ ทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงของประชากร ในยุคทันสมัยประชากรมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูงและรวดเร็วทั้งจากการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมือง เนื่องจากการเติบโตของสังคมเมืองที่มีการขยายตัวค่อนข้างสูง โดยเฉพาะทางด้านโรงงานอุตสาหกรรมที่ต้องการแรงงานในการผลิตสินค้าต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial revolution) (Halacy, 1974, pp. 14-16) นอกจากนี้ประเด็นการเพิ่มขึ้นของอัตราการเกิดและการลดลงของอัตราการตาย ทำให้ประชากรมีเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผลมาจากวิทยาการทางการแพทย์ที่เจริญก้าวหน้าสามารถลดอัตราความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตขณะคลอดได้สูงและช่วยต่ออายุให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ที่กำลังจะตายให้มีชีวิตต่อไปได้ ด้วยสาเหตุเหล่านี้ประชากรในยุคทันสมัยจึงมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มสูงขึ้นกว่าสมัยก่อนมาก และด้วยโครงสร้างของประชากรที่เพิ่มมากขึ้นสถาบันทางสังคมอื่นๆ ต้องมีการปรับตัวหรือเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเพื่อการรักษาภาวะความสมดุลของจำนวน

ประชากรกับสังคมไว้ เช่น ในประเทศไทยประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560 : 34) สถาบันทางสังคมต้องมีการปรับตัว เพื่อรักษาภาวะความสมดุลระหว่างประชากรกับสังคมไว้ เช่น การเพิ่มของประชากรมีผลต่อความต้องการในการบริโภคอาหารที่เพิ่มขึ้น ด้วยสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ภาคการเกษตรกรรม โรงงานอุตสาหกรรม ต้องมีการเพิ่มจำนวนการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้ประชากรสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมและไม่เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกันในการแย่งชิงอาหารที่สามารถนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมได้ เช่นเดียวกัน

2. การขยายตัวของสังคมเมือง (Urbanization) เป็นผลมาจากภาวะ Modernity ที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เกิดการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในสังคมเมืองทำให้สังคมมีการขยายตัวเพื่อรองรับกับอัตราการเติบโตของประชากรที่จะมีการหลั่งไหลจากชนบทเข้าสู่เมือง เมืองหลวงและเมืองใหญ่ของประเทศจะมีแรงดึงดูดสูงมากในการดึงให้ประชากรอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง ซึ่งมีอยู่ 2 สาเหตุหลักด้วยกันคือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และการศึกษา (สนธิ สมัครการ, 2546 : 129-130) การขยายตัวของสังคมเมืองก็เป็นการปรับตัวเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในเรื่องของจำนวนประชากร การประกอบอาชีพ พื้นฐานที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งการขยายตัวดังกล่าวเป็นการสร้างความสมดุลความมีเสถียรภาพ และความมั่นคงของสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งผลลัพธ์ของการขยายตัวของสังคมเมือง ทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย เช่น มลพิษสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยแออัดการจราจร เป็นต้น อีกทั้งพื้นที่ชนบทเปรียบเสมือนพื้นที่ขยะที่ไม่ได้รับการดูแลจากการอพยพของคนเข้าสู่การทำงานในเมือง (Halacy, 1974 : 49-71)

3. การเปลี่ยนแปลงในส่วนของความสัมพันธ์ การเปลี่ยนแปลงส่วนนี้มีผลต่อโครงสร้างทางสังคมเช่นกัน กล่าวคือ ระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้นเนื่องจากเป็นสังคมแบบครอบครัวขยาย แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติลดน้อยลง โดยเฉพาะในสังคมเมืองการปรับตัวของสถาบันครอบครัวในแต่ละสังคมตามความสัมพันธ์ก็เพื่อให้มีความเหมาะสม และสมดุลกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และการที่สังคมเมืองมีความเป็นอยู่แบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติลดน้อยลงซึ่งมีผลต่อสถานะของการหย่าร้างที่เพิ่มสูงขึ้นด้วยเนื่องจากความยึดมั่นในระบบเครือญาติทั้งสองฝ่ายของคู่แต่งงานลดลง แต่ละคนมีสิทธิและอำนาจในการตัดสินใจที่ค่อนข้างอิสระ และสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพให้กับตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จึงทำให้การตัดสินใจที่จะแต่งงานหรือหย่าร้างกระทำได้ง่ายมากขึ้นกว่าในสังคมชนบท การเกิด การหย่าร้างขึ้นในสังคมเมืองที่มากขึ้น สังคมก็จะปรับตัวให้ผู้ที่หย่าร้างดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เกิดปัญหาจนอาจจะกลายเป็นปัญหาของสังคม เช่น การเกิดสถาบันทางจิตวิทยาเพื่อให้คำปรึกษากับสถานะทางจิตที่อาจจะเกิดจากการหย่าร้างหรือปัญหาต่างๆ ช่วยให้คำปรึกษาเพื่อลดภาวะความตึงเครียดของคนในสังคมให้น้อยลง เป็นต้น การเกิดสถาบันดังกล่าวเป็นทางออกอย่างหนึ่งของสังคมที่จะปรับตัวให้ผู้ที่หย่าร้างที่อาจจะเกิดความเครียดมีปัญหาน้อยลง และเป็นการป้องกันการเกิดปัญหาทางสังคม เพื่อความสมดุลทางสังคม

4. การเกิดขึ้นของสถาบันต่างๆ ทางสังคมที่มีความหลากหลาย คนในสังคมมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันทำให้เกิดสถาบันที่มีความชำนาญเฉพาะด้านในสังคม เช่น การ

เกิดขึ้นของสถาบันการศึกษาโรงเรียน มหาวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งในสมัยก่อนสังคมไทยการศึกษาจะเน้นอยู่ที่วัด มีพระเป็นอาจารย์ผู้สอนศิลปวิทยาการ วิชาความรู้ต่างๆ แต่เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียน ความสำคัญของวัดที่เป็นสถาบันการศึกษาจะลดลงโดยกลายเป็นหน้าที่ของโรงเรียนในการให้ความรู้ต่างๆ แก่เด็ก และนอกจากการศึกษาเล่าเรียนแล้ว กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งแต่เดิมระบบของครอบครัวทำหน้าที่นี้ แต่เมื่อโรงเรียนเกิดขึ้นกระบวนการขัดเกลาเด็กกลายเป็นหน้าที่ของโรงเรียนทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากเดิมที่เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการเปลี่ยนไปสู่การเป็นทางการเป็นต้น การเกิดขึ้นของสถาบันทางสังคมที่เน้นความชำนาญเฉพาะด้านมากขึ้นเป็นการปรับตัวของโครงสร้างทางสังคมในโลกสมัยใหม่ที่รองรับกับการเปลี่ยนแปลงของความชำนาญของมนุษย์ที่แยกแยะเฉพาะสาขาวิชามากขึ้น และเพื่อให้บุคคลที่จบจากสาขาวิชาเฉพาะที่ไม่สามารถทำงานในด้านอื่นๆ ได้นั้นมีทางออกในการประกอบอาชีพของตนเพื่อไม่ให้กลายเป็น เป็นการรักษาความสมดุล และเสถียรภาพทางสังคมไว้ด้วย

5. การเปลี่ยนแปลงในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทาง สังคมที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ แต่ด้วยภาวะของความทันสมัยที่เข้ามาทำให้มีการเน้นพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมกันอย่างธรรมชาติอย่างไม่สามารถเรียกคืนกลับมาได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผล กระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาลเกิดเหตุน้ำป่าไหลหลาก เนื่องจากไม่มีต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ตามธรรมชาติเกิดมลพิษทางอากาศ ทางน้ำ เป็นต้น (Halacy, 1974, p. 72) ผลกระทบจากการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ทำให้สังคมมีการปรับตัวเพื่อรักษาภาวะความสมดุลทางทรัพยากรธรรมชาติกับสังคมไว้ เช่น การเกิดหน่วยงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งของภาครัฐ เอกชน และประชาชน การผลิตฝนมเทียมเพื่อบรรเทาทุกขในภาวะฤดูแล้ง และการรณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การเกิดขึ้นของสถาบันต่างๆ ทางสังคมที่ช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทำให้สิ่งแวดล้อมกับสังคมยังคงรักษาภาวะความสมดุลระหว่างกันไว้ได้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในข้างต้น สามารถสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในยุคทันสมัยได้ชัดเจน โดยการอธิบายในเชิงโครงสร้างการหน้าที่นั้นสามารถทำให้เห็นถึงภาพของการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของสังคม เพื่อรักษาซึ่งสภาวะความสมดุล ความมีเสถียรภาพ และความอยู่รอดของสังคมในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยสถาบันทางสังคมทั้งที่เป็นสถาบันดั้งเดิม และสถาบันเฉพาะที่เกิดขึ้นมาใหม่นั้น ต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันกับการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานการณ์ของสังคมโลก

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยด้านนวัตกรรม

ศิวะนันท์ ศิวพิทักษ์ (2554) ศึกษาการจัดการนวัตกรรมขององค์กรธุรกิจที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงาน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและทดสอบแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างแบบพหุระดับ ระหว่างตัวแปรระดับพนักงาน และระดับองค์กรที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานองค์กรธุรกิจ 2) เพื่อศึกษา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานองค์กรธุรกิจ และ 3) เพื่อทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับของพฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานองค์กรธุรกิจระหว่างองค์กรธุรกิจที่มีประเภทอุตสาหกรรมแตกต่างกัน ประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ สถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตขนาดใหญ่ในพื้นที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จำนวน 116 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูง 116 คน และพนักงานปฏิบัติการ 890 คน ผลการวิจัยพบว่า

พฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกตัวบ่งชี้ ยกเว้นตัวบ่งชี้ด้านความคิดสร้างสรรค์ของพนักงานอยู่ในระดับสูง สมการโครงสร้างพหุระดับพฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และตัวแปรระดับพนักงานที่ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงาน ได้แก่ การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ส่วนตัวแปรความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงาน แต่ส่งอิทธิพลผ่านตัวแปร การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า

สมฤทธิ์ น้าทิพย์ (2557) นวัตกรรมบริการ : ในการสร้างมูลค่าเพิ่มในบริบทสถาบันอุดมศึกษา งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดของนวัตกรรมบริการ (Service Innovation) ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษา และเสนอแนะแนวทางในการสร้างกลยุทธ์นวัตกรรมบริการ ที่จะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสถาบันอุดมศึกษาในบริบท 5 มหาวิทยาลัยชั้นนำ ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยระเบียบวิธีวิจัยประกอบด้วย การทบทวนทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของงานวิจัยเชิงวิชาการและแนวปฏิบัติด้านกลยุทธ์ที่ดีในภาคการศึกษา ซึ่งใช้แบบสอบถามที่ได้รับการพัฒนาและการทดสอบ ในการเก็บข้อมูลจาก 5 มหาวิทยาลัยชั้นนำ ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) ทั้งนี้

ผลการวิจัย พบว่า กรอบแนวคิดในการระบุปัจจัยด้านนวัตกรรมบริการในสถาบันการศึกษาประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ : นวัตกรรมองค์กรทางสังคม (Social-organizational Innovation) นวัตกรรมรูปแบบธุรกิจ (Business Model Innovation) นวัตกรรมเทคโนโลยี (Technology Innovation) นวัตกรรมบริการนักศึกษา (Student Care Innovation) นวัตกรรมหลักสูตร (Curriculum Innovation) และนวัตกรรมเครือข่ายงานวิจัย (Research Network Innovation)

ธีรศักดิ์ อุณอรมณเลิศ (2558) ศึกษาการพัฒนาแบบการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเสริมศักยภาพในการแข่งขันอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์ ศึกษาสภาพการณ์ ความต้องการจำเป็นและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พัฒนารูปแบบ และทดสอบรูปแบบการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ในจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัย พบว่า

ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านนวัตกรรมกระบวนการสูงที่สุด รองลงมาคือ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ หากพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัจจัยทุนทางสังคมสูง

เป็นกรณีศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากับผู้ประกอบการอาชีพ การสังเกตปรากฏการณ์ในพื้นที่ และเอกสารที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานในพื้นที่นั้นๆ นำมาวิเคราะห์เขียนรายงานการวิจัยเชิงพรรณนา เชิงอธิบายปรากฏการณ์ของกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการนวัตกรรมสังคมพบในทุกกรณีศึกษา ได้แก่ 1) การตระหนักถึงปัญหา ค่าครองชีพในครัวเรือน 2) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ 3) การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและการลงมือปฏิบัติ 4) การปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน 5) การเผยแพร่ผลสำเร็จสู่สังคมอื่นและการประเมินผล พลวัตนวัตกรรมสังคมมี 6 รูปแบบ ได้แก่ 1) ความคิดดีๆ 2) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ 3) การรวมกลุ่มอาชีพ 4) นวัตกรรมสังคมแบบไม่เต็มรูปแบบและเต็มรูปแบบ 5) คนในชุมชนปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตประจำวัน และ 6) นวัตกรรมสังคมที่แพร่กระจายออกไป ซึ่งเกิดเป็นกรอบนวัตกรรมสังคม ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการนวัตกรรมสังคม พลวัตนวัตกรรมสังคม และเงื่อนไขในการบูรณาการนวัตกรรมสังคมเพื่อเป็นแนวทางการทำความเข้าใจนวัตกรรมสังคมอย่างเป็นระบบ

วรรณา ประยุกต์วงศ์ (2559) ศึกษาพัฒนาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานี งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการภายในองค์กร และสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละบริบท และนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผล ทั้งแรงจูงใจและกลยุทธ์ เงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อทั้งวัฒนธรรมและทรัพยากรที่จำเป็น และกระบวนการสร้างความร่วมมือและพัฒนาเครือข่าย ด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างเฉพาะเจาะจง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6 แห่ง ในจังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ เทศบาลตำบลอุ้มผาง องค์กรการบริหารส่วนตำบลเขาหิน และองค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองบัว และในจังหวัดอุทัยธานี คือ เทศบาลตำบลทัพทัน องค์กรการบริหารส่วนตำบลประดู่ยืน และองค์กรการบริหารส่วนตำบลห้วยคต การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการต่างๆ ตามประเด็นเนื้อหา คือ การวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่มเฉพาะ การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ทั้งแบบมี และไม่มีส่วนร่วม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation method) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงพรรณนา และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) พบว่า เทศบาลตำบลทัพทันอยู่ในระดับเข้าใจมากที่สุด เป็นองค์กรแห่งประโยชน์สุข สามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับวิถีชีวิต ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่เหลืออยู่ในระดับ “เข้าใจ” เป็นองค์กรแห่งความสุข คือ สามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับวิถีชีวิต ยกเว้นองค์กรการบริหารส่วนตำบลหนองบัวและ องค์กรการบริหารส่วนตำบลห้วยคต ยังไม่สามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร

เทศบาลตำบลทัพทันและองค์กรการบริหารส่วนตำบลเขาหิน มีนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่สาธารณะคือ พื้นที่/ศูนย์เรียนรู้ศาสตร์พระราชา ส่วนองค์กรการบริหารส่วนตำบลประดู่ยืนและเทศบาลตำบลอุ้มผาง มีนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นโครงการ การจัดการขยะของ

หมู่บ้าน และกองทุนฌาปนกิจจากขยะ มีดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ได้รับแนวปฏิบัติจากพื้นที่อื่น นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมและสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นๆ เพิ่มเติม เป็นนวัตกรรมแบบส่วนเพิ่มในพื้นที่

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า ระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกันในเรื่องที่ดินในเขตปฏิรูปการเกษตร (สปก.) มีระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและนวัตกรรมฯ น้อย เนื่องจากข้อจำกัดของการใช้พื้นที่ ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนต่างค่าใช้จ่ายและงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรต่ำ มีระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและนวัตกรรมฯ ระดับมาก

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ เทศบาลตำบลอุดมธัญญา และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาติน และจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ เทศบาลตำบลทัพทันและองค์การบริหารตำบลประคองเย็น มีความชัดเจนในเรื่องภาวะผู้นำ ในเรื่องการริเริ่มโครงการใหม่ๆ และมีความเป็นผู้ประกอบการที่เริ่มต้นจากสิ่งเล็กๆ แล้วค่อยพัฒนาต่อยอด สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับบุคลากรในองค์กร ที่สำคัญยังสามารถสร้างความร่วมมือกับข้าราชการประจำ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้พบว่าผู้บริหารยังมีความสามารถในการระดมทุนจากภายนอกได้ด้วย

ประยูร อิมิวัตร์ และคณะ (2561) ท้องถิ่นอภิวัดน์ : นวัตกรรมจัดการชุมชนตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหา และเพื่อสร้างนวัตกรรมจัดการชุมชนตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักโดยรวบรวมข้อมูลด้านทฤษฎีและด้านปฐมภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ด้านกระบวนการในการแก้ไขปัญหาเกิดจากบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ผู้นำในชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ และประชาชนร่วมเสวนาระดมความคิด ร่วมกำหนดวิธีการ และร่วมหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสันติวิธี และด้านนวัตกรรมการจัดการชุมชนของตำบลห้วยม้อ ได้ริเริ่มขับเคลื่อนเพื่อสร้าง “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลห้วยม้อ” ซึ่งเป็นผลผลิตทางความคิด กระบวนการ ความร่วมมือจากหลายฝ่าย แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นกฎเกณฑ์และกติการ่วมกันของชุมชน เพราะชุมชนมีความเชื่อที่ว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วยกันเองที่จะการกำหนดทิศทางการพัฒนาการจัดการตนเอง การสาธารณสุขพื้นฐาน การอยู่อาศัยร่วมกัน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชนท้องถิ่น

ลินดา เกณฑ์มา และคณะ (2561) ศึกษานวัตกรรมจากพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบ้านศรีสรรเพชญ์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน อำเภออุ้มผาง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต้องการยกระดับรายได้ของเศรษฐกิจชุมชนจาก 1) กิจกรรมด้านท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่ที่มีความหลากหลายด้านประเพณีวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ มีโบราณคดีและประวัติศาสตร์อันยาวนาน รวมทั้งมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย 2) กิจกรรมด้านการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน นอกจากนี้ 3) การสร้างการรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีให้แก่เยาวชน

วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ (2561) ศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาพื้นที่แบบเสริมขีดความสามารถภาคการเกษตร และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดนครราชสีมา งานวิจัยมี

วัตถุประสงค์เพื่อยกระดับการดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายจังหวัด 4.0 และนโยบายจังหวัด 4.1 ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดทำแผนขับเคลื่อนเศรษฐกิจจังหวัดที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง มีการใช้ข้อมูลความรู้สนับสนุนการตั้งเป้าหมายและตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม 2) การหนุนเสริมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรในการประกอบการเชิงธุรกิจ การเพิ่มประสิทธิภาพภาคเกษตรฐานราก และ 3) การสร้างนวัตกรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่ทำให้การเกษตรวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มผู้ประกอบการขนาดเล็กถึงขนาดกลางในระดับจังหวัด

สุขุม คงดิษฐ์ และคณะ (2561) นวัตกรรมการเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยว
 นิเวศเกษตร ชุมชนสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้มี
 วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวนิเวศเกษตรของชุมชนสาม
 เรือน 2) เพื่อศึกษาการเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ และการสร้างเครือข่าย
 ทางการท่องเที่ยวแบบตลาดเฉพาะ และ 3) เพื่อเสนอวัตกรรมการเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยว
 นิเวศเกษตรของชุมชนสามเรือน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา ผู้นำชุมชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ กลุ่มสมาชิกการจัดการท่องเที่ยว และที่
 พักเชิงนิเวศเกษตรที่ติดต่อกับชุมชนสามเรือน ปราชญ์ชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน กลุ่ม
 ผู้ประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว เครื่องมือที่ใช้ได้แก่
 การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมกลุ่มใหญ่ แบบสอบถาม และกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR)
 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์
 ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วน
 เบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content
 Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) ผลการวิจัยพบว่า

นวัตกรรมการเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยวนิเวศเกษตรของชุมชนสามเรือน
 พบว่า ชุมชนสามเรือนมีรูปแบบการตลาดการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยว
 แบบเฉพาะ 2 แบบ ประกอบด้วย 1) การตลาดแบบเดี่ยวโดยผ่านการจัดการโดยชุมชน ผ่าน
 เครื่องมือทางการตลาดที่มีความเหมาะสมกับชุมชน และ 2) การตลาดแบบเครือข่ายการท่องเที่ยว
 โดยใช้จุดขายร่วมคือ “อาหารปิ่นโต” ซึ่งมีลักษณะดังนี้ (1) อัตลักษณ์ด้านอาหารพื้นถิ่น (2) การใช้
 Story Telling (3) การกระจายรายได้และผลประโยชน์แบบเกื้อกูล (4) การสร้างคุณค่าให้กับสินค้า
 ทางการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ โดยเครื่องมือทางการตลาดที่ใช้เชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยว
 นิเวศเกษตรของชุมชนสามเรือนไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวแบบเฉพาะนั้นต้องอาศัยตัวกลางในการเชื่อมโยง
 ได้แก่ (1) ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว (2) องค์กรเอกชนที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร (3) เครือข่าย
 การท่องเที่ยว และ (4) การทำการตลาดโดยชุมชนเองผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ทางการตลาดในรูปแบบ
 ต่างๆ สิ่งสำคัญของกระบวนการทางการตลาดของชุมชนสามเรือนเป็นรูปแบบการตลาดที่มุ่งเน้นการ
 สื่อสารทางการตลาดผ่านความสุขจากตัวชุมชนเอง และมุ่งเน้นการสร้างการรับรู้ “ความสุข” ให้แก่
 นักท่องเที่ยวนั้นเอง

Michele, Audrey & David (2009) ศึกษาวัตกรรมการตลาดในธุรกิจขนาดย่อม
 (SMEs) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตลาดเชิงนวัตกรรม ผลการวิจัยพบว่า องค์กรประกอบนวัตกรรม
 การตลาดในธุรกิจขนาดย่อม (SMEs) ประกอบด้วย

1) คุณค่าเฉพาะตัว (Unique Proposition) คือ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ และความที่ไม่เป็นตามแบบแผนเดิมที่เคยมีมา มีคุณค่าเฉพาะตัวไม่ซ้ำใคร ซึ่งคุณค่าเฉพาะตัวนี้เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการตลาดที่จะช่วยให้บรรลุความได้เปรียบทางการแข่งขัน กิจกรรมทางการตลาดสามารถสร้างนวัตกรรมขั้นสูงได้ ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับความคิดริเริ่มใหม่เพียงอย่างเดียว แต่ยังสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือการปฏิบัติที่ทำอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจะสร้างให้เกิดคุณค่าเฉพาะตัว

2) การมุ่งเน้นที่ตัวลูกค้า (Customer Focus) คือ ความพึงพอใจของลูกค้า และการกำหนดเป้าหมายของลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญในการจะนำไปสู่ความสำเร็จทางธุรกิจ โดยต้องยึดลูกค้าเป็นศูนย์กลางเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นแก่ลูกค้า

3) การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่ม (Market Focus) คือ การยึดตลาดเป็นศูนย์กลาง โดยก่อนจะตัดสินใจเลือกจับตลาดไหน เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ต้องอาศัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ปัจจัยต่างๆ วิสัยทัศน์ และประสบการณ์ เพื่อจะนำไปสู่การเป็นผู้นำตลาด และผลกำไรที่ตามมา การนำนวัตกรรมมาใช้ในธุรกิจถือเป็นการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดของธุรกิจ ความสำเร็จการทำกำไร และการเติบโตทางธุรกิจในระยะยาว

4) การเปลี่ยนแปลง (Modification) คือ องค์กรมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสายการผลิตจากรูปแบบเดิมที่ต้องผลิตครั้งละมากๆ ไปสู่การผลิตรูปแบบใหม่ที่เป็นไปตามความต้องการลูกค้าเฉพาะ เช่น การรับผลิตตาม Order ที่สั่ง

5) ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ (Product Variety) คือ การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ เป็นสิ่งที่ทำธุรกิจมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นต้องหาแนวทางการต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์อยู่อย่างสม่ำเสมอ คือ สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่รองรับกับผลิตภัณฑ์ตัวหลัก สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่โดยต่อยอดจากคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์เดิม มองไปที่ความต้องการของตลาด และนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่คิดค้นขึ้นมาใหม่

6) การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing Communication) คือ การใช้ช่องทางในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ร่วมกันหลายๆ ช่องทางเพื่อสร้างการรับรู้ และยอมรับผลิตภัณฑ์ให้แก่ลูกค้า

2.5.2 งานวิจัยด้านการมีส่วนร่วม

คมลักษณ์ สงทิพย์ (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน กรณีศึกษา : ตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 2) สสำรวจความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชน 3) ศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียน การวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ ประชาชนทั่วไปในพื้นที่ตำบลบางคูเวียง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประมาถ

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนทั่วไปในพื้นที่ตำบลบางคูเวียง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุ 36-50 ปี สถานภาพสมรส โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีรายได้ต่อเดือน 10,000-20,000 บาท ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่พักอาศัยมากกว่า 10 ปี และไม่ได้เป็นสมาชิกของชมรมหรือองค์กรใด

ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านของการมีส่วนร่วม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมีส่วนร่วม และด้านที่ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตามลำดับ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดตะเคียนในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียน พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ โดยปฏิบัติงานมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งถ้าทางภาครัฐมีงบก็ช่วยเหลือทางวัดและทางชุมชน ผู้ประกอบการตลาดน้ำวัดตะเคียนจะช่วยกันดูแลด้านความสะดวก ความปลอดภัยบริเวณร้านค้าของตนเอง และบริเวณตลาดน้ำวัดตะเคียนอยู่ตลอด ผู้นำชุมชนจากทางพระวัดตะเคียนเป็นผู้บริหารดูแลรับผิดชอบตลาดน้ำวัดตะเคียน การก่อสร้างตลาดน้ำวัดตะเคียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบางคูเวียงใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งซื้อขายอาหารและสินค้าต่างๆ ของชาวบ้าน โดยเป็นการเปิดโอกาสและสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน ในด้านความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดตะเคียนทั้ง 3 กลุ่มให้ความคิดเห็นเหมือนกันว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การอนุรักษ์ประเพณี และวิถีชีวิตในชุมชนไว้ดั้งเดิม เช่น การขายของบนเรือ การนำของที่ผลิตเองมาจำหน่าย ซึ่งถือเป็นธุรกิจท้องถิ่น ในด้านปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดตะเคียนในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียน

พรณิฉัย นิติโรจน์ (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณี การจัดแผนชุมชนพึ่งตนเอง เขตวังทองหลาง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองของเขตวังทองหลาง

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการวางแผน และการประเมินผลการดำเนินงานตามชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นไม่เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นแผนที่ได้รับการกำหนดมาแล้วจากกรุงเทพมหานคร จัดทำโครงการโดยสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร และส่งมาให้สำนักงานเขตทั้ง 50 เขต ดำเนินการตามแผน ซึ่งถือว่าเป็นการกำหนดนโยบาย หรือโครงการโดยภาครัฐ เป็นแบบบนลงล่าง (Top-Down Policy Formulation) และการประเมินก็เป็นการประเมินด้านเดียวเช่นกัน แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการปฏิบัติหรือดำเนินการตามแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ตั้งแต่ขั้นตอนการคิด

เลือกแกนนำชุมชน และอบรมวิทยากรกระบวนการ ขั้นตอนการจัดเวทีเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจ ขั้นตอนการสำรวจข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการยกวางแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนการจัดเวทีประชาพิจารณ์ จนถึงขั้นตอนนำเสนอแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อสำนักงานเขต นั้น จะพบว่ามีปัญหาอุปสรรคมากมายทั้งทางด้านของภาครัฐคือ ฝ่ายพัฒนาชุมชนเอง หรือภาคประชาชนเอง เกิดขึ้นมากมาย เช่น การอบรมคณะทำงานจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอในการสร้างวิทยากรกระบวนการได้ และขั้นตอนที่จะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมวิทยากร กระบวนการเกิดความรู้ความเข้าใจยังไม่มีประสิทธิภาพพอเพียงที่จะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

วิชญ์ หยกจินดา (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี และเพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนในหมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี กลุ่มตัวอย่าง 322 คน

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีส่วนร่วมในระดับมาก เป็นอันดับแรก รองลงมาด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีส่วนร่วมในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในระดับมาก และสุดท้ายด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

อรทัย หนูสงค์ (2559) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ : กรณีศึกษา หมู่ 1 ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ขั้นตอนและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ หมู่ที่ 1 ตำบลป่าขาด ในช่วง พ.ศ. 2555-2559 2) ระดับและผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ รวมทั้งปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้การวิจัยแบบผสมเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม กับแกนนำคณะกรรมการเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ จำนวน 12 คน ส่วนวิธีการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนครัวเรือน จำนวน 92 ครัวเรือน

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเขตอนุรักษ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมทั้ง 5 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การค้นหาสาเหตุและปัญหา ขั้นที่ 2 การวางแผนเพื่อแก้ปัญหา ขั้นที่ 3 การปฏิบัติและดำเนินกิจกรรม ขั้นที่ 4 การรับผลประโยชน์ และขั้นที่ 5 การติดตามและประเมินผล ส่วนผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนตาม

แนวคิดการทำมาหากินของทุนธรรมชาติเพิ่มมากที่สุด รองลงมาคือ ทุนมนุษย์ ทุนเงินตรา ทุนสังคม และทุนกายภาพตามลำดับ โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ปัจจัยที่เอื้อในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ 1) ผู้นำและแกนนำ 2) ความเป็นสังคมเครือญาติ หรือทุนทางสังคม 3) ปฏิสัมพันธ์ของทุนธรรมชาติในชุมชน ทุนทางสังคม และทุนมนุษย์ 4) การมีกลไกเอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ 5) ความรู้สึกร่วมกันว่าเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำเป็นสาธารณสมบัติ 6) การส่งเสริมจากหน่วยงานของภาครัฐ 7) การได้รับความสนใจจากกลุ่มองค์กรภายนอก ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ เงื่อนไขเวลาของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรม และการขาดเยาวชนรุ่นหลังที่จะมาสานต่อกิจกรรม

วินัย เมฆคำ และคณะ (2560) ศึกษาการพัฒนาธุรกิจฐานชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย ประกอบด้วย 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและพัฒนาแผนกิจการธุรกิจฐานชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย Smart Officer และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ 2) เพื่อรายงานกิจกรรมการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจฐานชุมชน และ 3) เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนธุรกิจฐานชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

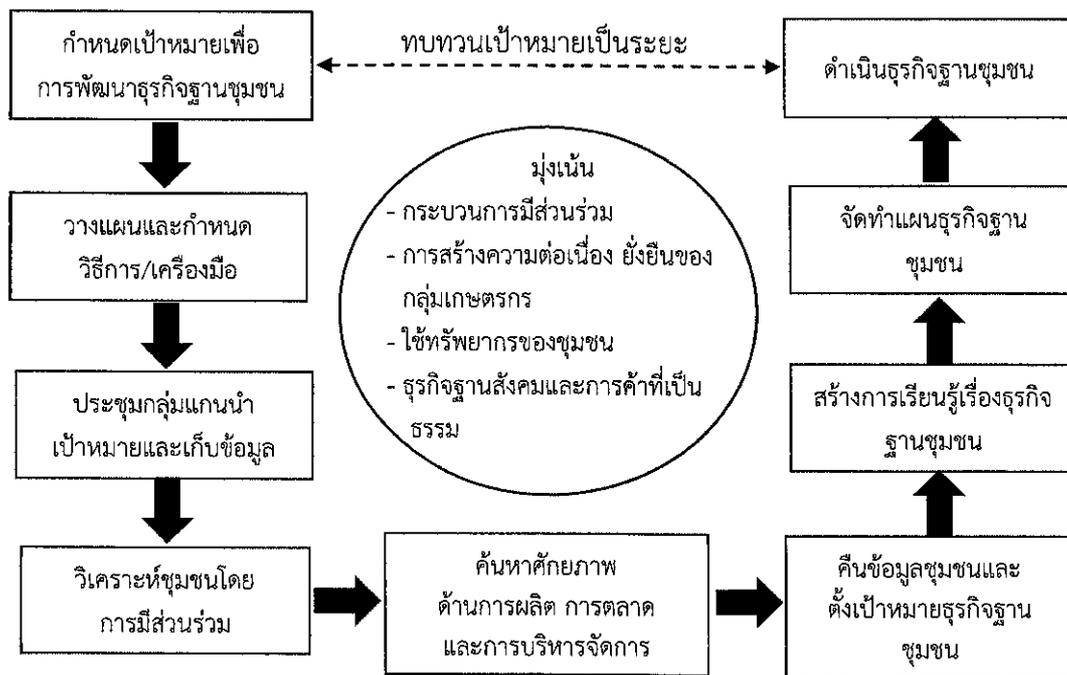
ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านโคกสำราญ จังหวัดสกลนคร มีความสนใจนำข้าวอินทรีย์ ได้แก่ ข้าวสาร ข้าวสารเหนียว ข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมืออินทรีย์ พร้อมทั้งปลูกพืชผักสวนครัวอินทรีย์จำหน่ายรูปแบบกลุ่ม จำหน่ายในพื้นที่จังหวัดสกลนคร คาดหวังกำไร 200,000 บาทต่อปี

ศักยภาพกลุ่มเกษตรกรกรนิคมเศรษฐกิจพอเพียงวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางการเกษตร ต้องการยกระดับสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อรองรับการศึกษา ดูงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการเรียนรู้วิถีเกษตร

ศักยภาพเกษตรกรกลุ่มข้าวสิงหบาท ผลิตข้าวครบวงจร ตั้งแต่ผลิต การตลาด และการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นธรรม เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคก่อนสำหรับสมาชิกในกลุ่ม และจำหน่ายให้กลุ่มเป้าหมาย โดยคาดหวังกำไร 30,000 บาทต่อปี

ศักยภาพกลุ่มเกษตรกรทำกล้วย ตำบลถ้ำสิงห์ มุ่งผลิตกล้วยหอมทองสดบรรจุกล่อง และแปรรูปกล้วย เพื่อส่งออกต่างประเทศ คาดหวังกำไร 100,000 บาทต่อปี มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพต่อเนื่องและยั่งยืน

ศักยภาพกลุ่มผู้ปลูกผัก ตำบลฉลอง รวมกลุ่มวางแผนการผลิตและจำหน่ายผักพื้นบ้านและแปรรูปจำหน่าย กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริโภคทั่วไป โรงแรม และร้านค้าในจังหวัดภูเก็ต คาดหวังกำไร 100,000 บาทต่อปี นอกจากนี้ วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจฐานชุมชน นำไปสู่แนวทางการจัดทำคู่มือการดำเนินการ แสดงศักยภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การดำเนินการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการพัฒนาธุรกิจฐานชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะที่ 1

2.5.3 งานวิจัยด้านการพัฒนาชุมชน

ฐิติอสีนา ใจเพียร (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน : ภายใต้กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งศึกษาระบบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเหมืองง่า

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลเหมืองง่า โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่ามีค่าเฉลี่ยโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นรับฟังความคิดเห็น ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการมีส่วนร่วมในขั้นเสริมอำนาจ ตามลำดับ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลเหมืองง่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่ามีค่าเฉลี่ยโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านขั้นตอนการติดตามและประเมินผล ด้านขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติ ด้านขั้นตอนการจัดทำแผน ตามลำดับ สำหรับข้อเสนอแนะ ควรมีการสร้างกลไกหรือช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมากกว่าการทำเวทีประชาคม เจ้าหน้าที่ควรประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินการตามแผนให้ประชาชนทราบความก้าวหน้าโดยตลอด ควรจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารในแต่ละชุมชน ควรจัดให้มีการฝึกอบรมให้

ความรู้แก่ประชาชนด้านระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรส่วนท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ ควร มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในแผนการดำเนินงาน การติดตาม การตรวจสอบผลการดำเนินงาน การใช้งบประมาณ การประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนา เทศบาลมากขึ้น ต้องออกเอกสารชี้แจงเหตุผลโดยละเอียดถึงสาเหตุที่แผนพัฒนาซึ่งประชาชนเสนอ ไปแล้วไม่ได้รับการบรรจุเป็นแผน ควรให้ความสำคัญในการบูรณาการแผนของชุมชนที่สามารถ เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่นและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ ได้อย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อ การพัฒนาท้องถิ่นร่วมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

รพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยการศึกษาความเข้มแข็งของ ชุมชนสองแห่ง ได้แก่ ชุมชนบางตลาดพัฒนา 2 และชุมชนประชาณีเวศน์ 2 ระยะ 3 งานวิจัยนี้มี วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเมือง 2) เพื่อศึกษา ปัญหาและอุปสรรคที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และข้อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนในเขต เมืองให้เกิดความเข้มแข็ง โดยศึกษาวิจัยจาก 1) การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) 2) การศึกษาภาคสนาม (Field Survey) โดยการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) และการสังเกตการณ์

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตเทศบาลนครปาก เกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ 1) ผู้นำชุมชนอุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 2) สมาชิกในชุมชนยอมรับ บทบาทของกรรมการชุมชน 3) ชุมชนมีกระบวนการบริหารงานในชุมชนที่ชัดเจน 4) ชุมชนมี ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง 5) ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากเทศบาล 6) ชุมชนมีลักษณะ พื้นที่ทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการรวมกลุ่ม 7) ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน และปัญหา อุปสรรคที่มีต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน คือ ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ อื่นๆ ในพื้นที่ และการกำหนดกรอบในการใช้งบประมาณสำหรับเงินอุดหนุนชุมชนยังมีจำกัด

นิตยา โพธิ์นอก และรัชวดี แสงมเหหมัด (2560) ศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพ ชุมชนเพื่อใช้สิทธิในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และเสนอรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้าง ศักยภาพชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้ใช้สิทธิจัดการน้ำได้อย่างยั่งยืน วิธีการศึกษาเป็นเชิง คุณภาพโดยการสำรวจเอกสาร สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ แต่ยังมีปัญหามลพิษ อุทกภัย และขาดแคลนน้ำในการเกษตร มี ทรัพยากรที่เป็นสิ่งปลูกสร้างเพื่อการจัดการน้ำที่เป็นขนาดเล็ก ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำ ไม่ได้ถูกนำมาใช้มากนัก โดยมีผู้ตอบว่าในพื้นที่ไม่มีวัฒนธรรมหรือวิถีปฏิบัติที่ดีในการจัดการน้ำถึงร้อยละ 74.9 ผู้เข้าร่วมส่วนหนึ่ง ร้อยละ 28.4 เห็นว่าพื้นที่มีเจตจำนงในการจัดการน้ำร่วมกันอย่างมาก ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนจัดการน้ำได้อย่างยั่งยืนคือ ความตระหนักและร่วมแรงร่วมใจ ส่วนปัจจัยอุปสรรค สำคัญอย่างหนึ่งคือ งบประมาณ การพัฒนาศักยภาพในการจัดการน้ำที่ชุมชนคิดว่าจำเป็นเร่งด่วนมาก ที่สุด ได้แก่ ความเป็นผู้นำ การนำเสนอและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการติดต่อกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จิตสำนึกการเป็นเจ้าของการเขียนและทำให้ข้อเสนอโครงการได้รับการ

สนับสนุน และการวางแผนและบริหารโครงการ ส่วนรูปแบบในการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อใช้สิทธิในการจัดการน้ำได้อย่างยั่งยืนนั้น ทั้ง 4 รูปแบบ ได้แก่ แบบส่วนราชการเป็นหลักภาควิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาสังคมนั้น มีความเหมาะสมกับบางสถานการณ์และมีเงื่อนไขการนำไปใช้ที่แตกต่างกันไป

ลักขมี พุ่มหว่า และคณะ (2560) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการที่มงาน : กรณีศึกษา กลุ่มแม่บ้านเปรมฤทัย เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลการจัดการที่มงานของกลุ่มแม่บ้านทอผ้าด้วยมือ และเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการที่มงานของกลุ่มแม่บ้านทอผ้าด้วยมือ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชนเปรมฤทัย ตัวแทนของกลุ่มแม่บ้านทอผ้าด้วยมือ และตัวแทนของสมาชิกชุมชนเปรมฤทัย

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเปรมฤทัยมีปัญหาในชุมชนด้านการจัดการ เช่น ปัญหาด้านความร่วมมือภายในกลุ่มชุมชน ความขัดแย้งของสมาชิกชุมชน กลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำงานเป็นทีม ขาดผู้ติดต่อประสานงานภายในและนอกกลุ่ม ขาดวิสัยทัศน์ด้านการทำธุรกิจชุมชนที่แท้จริง เป็นต้น การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการที่มงาน โดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม “จัดการที่มงาน” ให้กับกลุ่มแม่บ้านทอผ้าด้วยมือ กำหนดรูปแบบการประสานงานระหว่างกลุ่มแม่บ้านทอผ้ากับกลุ่มชุมชนเปรมฤทัย ผู้นำชุมชนช่วยผลักดันทำให้เกิดความช่วยเหลือของผู้ที่อยู่ในชุมชนที่เป็นแรงงานในการผลิตผ้าทอมือ หรืองานอื่นๆ ที่ต้องการ กำหนดวิสัยทัศน์ในการทำงานร่วมกัน มีการจัดระบบการทำงานให้เกิดความชัดเจน เพิ่มช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มให้ตีมากยิ่งขึ้น ใช้รูปแบบการสื่อสารผ่านระบบสังคมออนไลน์ให้มากขึ้น

2.5.4 งานวิจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

พุทธินันท์ บุญเรือง (2560) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของ ชุมชนชายแดนต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) : การเกิดขึ้นของจุดผ่านแดนถาวรช่อง ภูตู และการตอบสนองของคนท้องถิ่นในอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานีมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ของคนในท้องถิ่นต่อการเกิดขึ้นของจุดผ่านแดนถาวรช่องภูตู 2) เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการตอบสนองของคนในท้องถิ่นต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของชุมชนชายแดนของจุดผ่านแดนถาวรช่องภูตู 3) เพื่อเสนอข้อเสนอนโยบายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของส่วนราชการและคนในท้องถิ่นต่อการเกิดขึ้นของจุดผ่านแดนถาวรช่อง ภูตู กลุ่มตัวอย่างได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จำนวน 389 คน และชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้สถิติในการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของคนใน ท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง 2) ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจต่อชุมชนชายแดน ในฐานะเป็นชุมชนบริเวณพื้นที่และเป็นทางผ่านทำให้เกิดผลกระทบในบริเวณกว้างจากกระแสการพัฒนา 3) แนวทางในการแก้ไขปัญหาของส่วนราชการ และคนในท้องถิ่นพบว่า หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นชุมชนท้องถิ่น และ

หน่วยงานเอกชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาแบบ เชื่อมโยง 4 ด้านได้แก่ การเชื่อมโยงทางกายภาพ การเชื่อมโยงทรัพยากรมนุษย์การเชื่อมโยงทาง เศรษฐกิจ และการเชื่อมโยงทางการเมือง

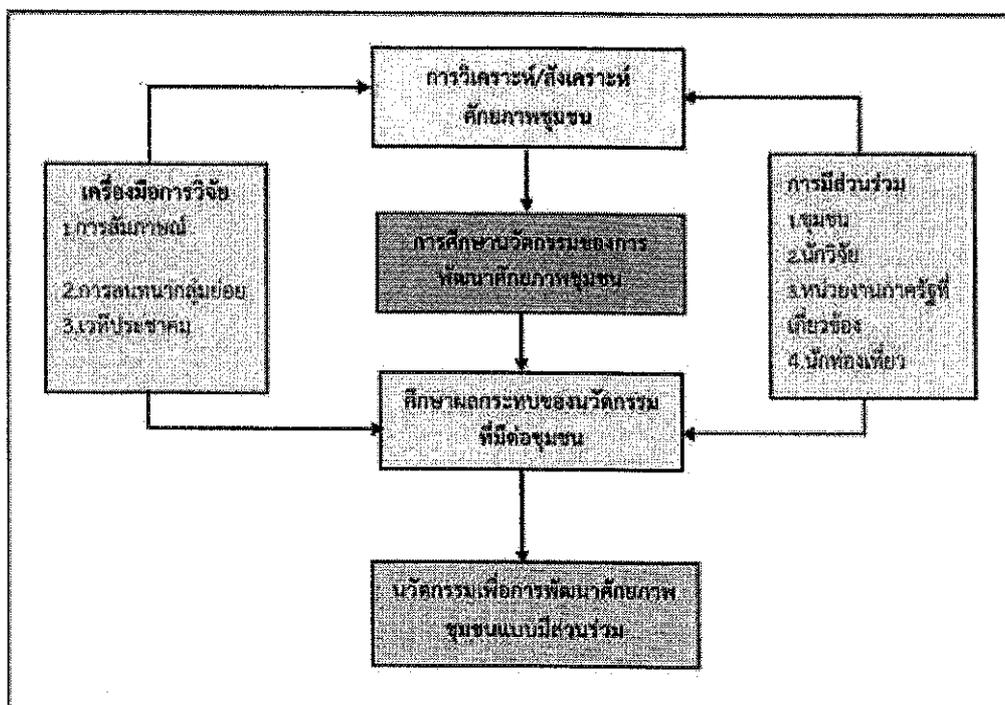
พระมงคล สุ่มงโคล (2560) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อวิถีชีวิตชนเผ่าละว้า หมู่ที่ 11 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าละว้า 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมของชนเผ่าละว้า ตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัยคือประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 11 จำนวน 30 คนคือ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ครู กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่ม เยาวชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการจากโครงการหลวงแม่สะเรียง เก็บข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์ การสังเกตสภาพชีวิตของชุมชน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่ม แล้วนำ เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของการพรรณนาตามปรากฏการณ์ที่พบเห็น

ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าละว้ามีการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมาก มีผลมาจากปัจจัย 2 ด้านคือ ปัจจัยภายในคือการเพิ่มขึ้นของจำนวน ประชากร ลักษณะครอบครัวและที่อยู่อาศัย ความต้องการทางด้านวัตถุการยอมรับประเพณีและ วัฒนธรรมใหม่ๆ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การพัฒนาของภาครัฐ การจัดการศึกษา เศรษฐกิจ และความเจริญด้านเทคโนโลยีจากภายนอก การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวละว้าพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงด้านครอบครัวและประชากรด้าน ภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านประเพณีและ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่สภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่บางกรณีนำไปสู่ปัญหาทางสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาด้านการเสื่อมถอยทางศีลธรรม ส่วนกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตสมาชิก ในชุมชนมีค่านิยมแบบใหม่ มีการรับวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันของตน ซึ่งส่งผลทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดกรอบแนวคิด จากการวิจัยเรื่องนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินศึกษาวิถีชีวิตจาก บริบทต่างๆ ของชุมชน และค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนของพื้นที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้ ข้อมูลชุมชนด้านต่างๆ เช่น ด้านเกษตรอินทรีย์ เช่น การทำนา การทำสวน พบว่าไม้ผลที่กำลังจะสุก หายคือ ส้มซ่า ทีมนักวิจัยนำเปลือกและน้ำส้มซ่านำมาสกัดเป็นสารหอมระเหย พร้อมกับนำไปเป็น ส่วนประกอบของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น หมี่กรอบกลุ่มส้มซ่า นอกจากนี้ทีมวิจัยได้พัฒนา ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของชุมชนพื้นที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ข้าวเกรียบเห็ด น้ำพริกตำมือ หมี่กรอบ เบเกอรี่ เป็นต้น พัฒนารูปร่างชุมชนในการพัฒนาบุคลากร กระบวนการ ดำเนินงาน การตลาด อีกทั้งมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเกษตรอินทรีย์ สร้างกิจกรรมการ ท่องเที่ยว แผนการท่องเที่ยว การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวโดยเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาศักยภาพท่องเที่ยวชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัด ปทุมธานี ให้มีความเข้มแข็งซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทีมวิจัยมีการสืบค้นองค์ ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ชุมชนพื้นที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น แล้วเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ผ่านเทคโนโลยี สื่อบุคคล

เพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จักภายในชุมชน และภายนอกชุมชน เกิดการกระจายรายได้ในชุมชน ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น เป็นการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของชุมชน

การบูรณาการงานวิจัยจึงเกิดเป็นนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นการบูรณาการข้อมูลข้างต้นโดยการศึกษาศักยภาพชุมชนแนวคิดของ Morrison & Mill (1992 : 201) ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อีกทั้งศึกษานวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน ผสมผสานแนวคิดของ Schumpeter (1934 : 114) และสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2553 : 10-11) ประกอบด้วย นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมกระบวนการและนวัตกรรมการตลาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชน แนวความคิดของ Luhman (1984 : 410) ประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แสดงภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม ชุมชนตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม จากนั้นค้นหานวัตกรรมชุมชนที่นำมาพัฒนาศักยภาพชุมชน และศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมที่มีต่อชุมชนโดยเลือกที่จะนำวิธีวิทยา การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นเครื่องมือเข้าถึงความรู้ และความจริงปรากฏการณ์ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

- 3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3.2 พื้นที่ศึกษา
- 3.3 วิธีการวิจัย
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 วิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นกลุ่มคนที่คัดเลือกจากกลุ่มสัมมาชีพ วิสาหกิจชุมชน และชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในพื้นที่ตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ประธาน กรรมการ สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.2 พื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษาอาศัยการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ซึ่งเป็นพื้นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ปัญหาการวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อครอบคลุมประเด็นการศึกษาที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ และความเป็นจริงเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา เป็นชุมชนยึดแนวทางการบริหารจัดการ และดำเนินการภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดกิจกรรมโดยมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สามารถนำเสนอต่อสาธารณะได้ ผู้วิจัยพยายามสืบค้นข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวจากพัฒนาชุมชนอำเภอคลองหลวง และเกษตรอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก กลุ่มสัมมาชีพตำบลคลองห้าและตำบลคลองหก

3.3 วิธีการวิจัย

ได้ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการต่างๆ ดังนี้

3.3.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชน เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืนโดยชุมชน นำไปสู่รากฐานอันแข็งแกร่งของการพัฒนาประเทศในอนาคต

3.3.2 การวิจัยสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory Methodology) เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อการศึกษา และการพัฒนาอย่างยิ่งเป็นการอธิบายความเกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง (Glaser, 1978 : 93) เพื่อให้ได้ความรู้ และความจริงจากการศึกษาด้านความคิด ความรู้สึกและปฏิสัมพันธ์ตามการรับรู้ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาเรื่องนั้นๆ ระหว่างกระบวนการรวบรวมข้อมูลผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจะได้รับการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้มากที่สุด มีการเจาะลึกประเด็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้วิจัย และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับความจริง (Charmaz, 2006 : 101) เป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ที่มีความยืดหยุ่นค่อนข้างมาก นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่จะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างสังคมในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาชุมชนที่อาศัยพื้นฐานการดำเนินการตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาฐานรากการพึ่งพาตนเองซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศสืบต่อไป (Strauss & Corbin, 1998 : 112)

3.3.3 การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ประสานงานผู้ให้ข้อมูลหลักไว้เป็นการล่วงหน้าโดยนัดหมายในสถานที่และเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกสะดวกและไม่มีผลกระทบต่อการทำงานหรือเวลาของครอบครัว

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4.1 เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ ได้แก่ การสนทนากลุ่มเฉพาะ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และเวทีประชาคม มีดังนี้

3.4.1.1 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ใช้คำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กับกลุ่มเป้าหมายเป็นการระดมสมองและอภิปรายในเรื่อง

ที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาใช้คน 8-12 คน เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม จากนั้นค้นหานวัตกรรมชุมชนที่นำมาพัฒนาศักยภาพชุมชน และศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน

3.4.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยคำถามถึงโครงสร้าง มีการวางแผนสัมภาษณ์ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน ข้อคำถามในการสัมภาษณ์มีโครงสร้างแบบหลวมใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประธาน กรรมการ สมาชิก และผู้ที่เกี่ยวข้องของกลุ่มสัมมาชีพ วิสาหกิจชุมชน และชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในพื้นที่ตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เพื่อศึกษาค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพชุมชน โดยไม่ได้กำหนดโครงสร้างที่แน่นอน แต่กำหนดประเด็นและสามารถเพิ่มเติมประเด็นที่น่าสนใจขณะทำการเก็บข้อมูล

3.4.1.3 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) คือ การสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปใช้ชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนที่กำลังศึกษาโดยไม่ต้องทำให้ผู้สังเกตรู้สึกถูกรบกวน โดยต้องทำการสังเกต ได้แก่ การกระทำแบบแผนการกระทำ ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกและสภาพสังคม

3.4.1.4 การจัดเวทีประชาคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมที่ที่เกิดจากมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชน

3.4.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และแม่นยำ โดยมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีการกำหนดประเด็นการสนทนาและการสังเกตการณ์เกี่ยวกับนวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน หลังจากนั้นนำเครื่องมือไปตรวจสอบความตรงตามของเนื้อหา ตลอดจนความถูกต้องของภาษาในการสื่อความหมาย เมื่อมีข้อแก้ไขก็นำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้จริง

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บและรวบรวมข้อมูลมีรูปแบบการเก็บข้อมูลเพื่อให้การศึกษาวิจัยดำเนินการตามกรอบแนวคิด และมีให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีวิธีการเก็บรวบรวมที่สำคัญ ได้แก่

3.5.1 รูปแบบการสัมภาษณ์และการใช้ภาษา ทำการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยไม่มีแบบสอบถามให้อ่านหรือให้เขียน ผู้วิจัยเป็นคนหลักในการชวนคุยหรือสัมภาษณ์ โดยการใช้ภาษาที่ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกสะดวกที่จะใช้ เช่น ภาษาไทย

3.5.2 การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้เริ่มในการทำนวัตกรรมใดที่เกิดประโยชน์กับกลุ่มประชากรเป้าหมายหรือชุมชน รวมทั้งกลุ่มประชากรที่เป็นปัจเจกที่รับรู้หรือเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมในการพัฒนาศักยภาพชุมชน

3.5.3 การสนทนากลุ่ม ส่วนมากจะเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มสัมมาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งประชากรที่ได้รับประโยชน์จากนวัตกรรม ในการสนทนากลุ่มผู้ทำการวิจัยจะดำเนินการในบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อกระตุ้นและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกภายในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นการสนทนาที่เกี่ยวข้อง

3.5.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการลงไปอยู่ในชุมชนที่ทำการศึกษาร่วม เพื่อร่วมสังเกตการณ์ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่เป็นนวัตกรรมในการพัฒนาศักยภาพชุมชน ที่ยังคงเกิดขึ้นหรือให้บริการกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเข้าสังเกตการณ์การประชุมกลุ่ม กิจกรรมตลาดชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

3.5.5 การบันทึกเสียงและการจดบันทึก ในระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะไม่เน้นการบันทึกต่อหน้าผู้ให้ข้อมูล แต่จะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลว่าระหว่างการพูดคุยจะขอบันทึกเสียงไปด้วย ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสรุปความเข้าใจของตัวเองทบทวนและเสนอให้ผู้ให้ข้อมูลรับรู้เป็นระยะๆ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจระหว่างกัน และเมื่อมีเวลาหลังจากจบการสนทนาผู้วิจัยก็จะจดบันทึกข้อมูลที่ได้ บันทึกเสียงไว้เป็นการบันทึกลงคอมพิวเตอร์ และจัดหมวดหมู่ของกลุ่มข้อมูลตามวิธีวิทยาที่ได้วางแผนไว้

3.6 วิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแนวทางการศึกษาแนวปรากฏการณ์ วิทยา ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 3 ขั้นตอน คือ

3.6.1 การย่อข้อมูล (Data Reduction) เป็นกระบวนการจัดการด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ข้อมูล มีความเป็นระเบียบ โดยจัดระบบและเชื่อมโยงข้อมูลตามกรอบแนวคิดของเรื่องที่ศึกษา อาจใช้วิธีการที่ทำให้ข้อมูลน้อยลงด้วยการตัดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาออกไป เหลือไว้เฉพาะเรื่องที่ต้องการศึกษาจริงๆ เพื่อให้สามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างมีระบบและเข้าใจง่ายในเรื่องดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการย่อข้อมูล จากการทบทวนวรรณกรรม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในสนาม รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากสื่อสาธารณะต่างๆ

3.6.2 การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จัดระเบียบไว้แล้ว อย่างเป็นหมวดหมู่ด้วยวิธีการพรรณนา ซึ่งเมื่อมีการจัดหมวดหมู่แล้วผู้วิจัยจะจัดหมวดหมู่ก่อนหลังของ ข้อมูล ซึ่งพิจารณาว่าข้อมูลที่มีอยู่ส่วนไหนจะเป็นข้อมูลที่จะต้องเขียนใหม่ก่อนหรือหลัง

3.6.3 การหาข้อสรุปการตีความและการตรวจสอบความถูกต้อง ตรงประเด็นของการวิจัย เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความข้อสรุปหรือข้อค้นพบที่ได้ รวมทั้งการเปรียบเทียบความเหมือน และความต่าง เพื่อให้ได้ประเด็นหลักของการศึกษา พร้อมทั้งการยืนยันผลด้วยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation Method) โดยการเปรียบเทียบและยืนยันข้อมูลจากวิธีเก็บที่แตกต่างกัน จากแหล่งที่ แตกต่างกัน และผู้เก็บที่แตกต่างกัน เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อสรุป ซึ่งสิ่งที่ได้จากการตีความจะแสดง ในรูปคำอธิบาย เพื่อเปรียบเทียบกับแนวคิด หรือทฤษฎี

บทที่ 4

ผลการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม ค้นหานวัตกรรมของการพัฒนาศึกษาศักยภาพชุมชน และศึกษาผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน การวิจัยมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อพัฒนาศึกษาศักยภาพชุมชน จากนั้นได้มีการวางแผนการดำเนินงานและกำหนดวิธีการวิจัย พร้อมทั้งประชุมแกนนำกลุ่มเป้าหมาย มีรายละเอียดดังนี้

- 4.1 ศักยภาพชุมชน
- 4.2 นวัตกรรมของการพัฒนาศึกษาศักยภาพชุมชน
- 4.3 ผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน

4.1 ศักยภาพชุมชน

ศึกษาศักยภาพชุมชนชุมชนตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยศึกษาบริบทชุมชน ประเมินศึกษาศักยภาพชุมชน วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 บริบทตำบลคลองสาม

ตำบลคลองสามมีตำนานเล่าสืบต่อกันมาจากบึงไ้อ้เสียบ สู่ตำบลคลองสาม จากอำเภอบางหวาย มาเป็นอำเภอคลองหลวง จากตำบลไ้อ้เสียบมาเป็น ตำบลคลองสาม จังหวัดนครนายก ส่วนทางทิศตะวันตก ยาวมาเชื่อมกับท่าโขลง เชียงรากใหญ่ จรดแม่น้ำเจ้าพระยาในบึงนี้ มีกุ่ม ปลาชุกชุมมาก พวกสัตว์ป่า และฝูงวิหคอาศัยอยู่ทั่วไป นกกระจาบ จะพากันมาทำรังวางไข่ในบึง ระเกระระกะไปหมดไปหมดชาวบ้าน จะพากันไปเก็บไข่นกกระจาบ เอามาทำขนมบัวลอย และไขหวาน นกกระจาบ ปัจจุบันนี้ตื่นเขินและเป็นไร่นาไปเกือบหมด แต่เดิมก่อน พ.ศ.2433 ในพื้นที่แถบอำเภอคลองหลวง หนองเสือ ัญบุรีและลำลูกกา มีป่าไม้และพงอ้อ พงแขมเป็นป่ารกหนาทึบ เป็นบริเวณกว้างที่เรียกว่า “ทุ่งหลวง” ผู้คนไม่กล้าเข้าไปทำมาหากิน จะเข้าไปตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่ข้างแต่ก้น้อยมาก เพราะมีสภาพเป็นป่า สัตว์ป่า เสือ ช้างชุกชุม คนจึงไม่กล้าเข้าไปอยู่ ผู้ที่กล้าเข้าไปอาศัยอยู่ ก็ล้วนแต่เป็นโจรร้าย ซึ่งหลบหนีอาญาแผ่นดินทั้งนั้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอหนองเสือด้วยแล้ว นับว่าเป็นแหล่งชุมนุมโจร หรือรังโจรที่ใหญ่มาก เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเข้าไปปราบไม่ถึง เพราะอยู่ในป่าลึก โจรก็หนีได้ออกอาละวาดเที่ยวจี้ปล้นในเขต 3 จังหวัด คือ ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และสุพรรณบุรี ได้ปล้นชาวบ้าน ขนทรัพย์สินเงินทองและกวาดต้อนวัวควาย เอาไปเป็นฝูงๆ เป็นที่เกรงกลัวของชาวบ้านอย่างยิ่ง หัวหน้าโจรก็หนีชื่อจันท์ ชาวบ้านเรียกกันว่า “จันท์เจ้า” ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาทุ่งหลวงพื้นที่แถบนี้ให้เจริญขึ้น เพื่อต้องการให้ราษฎรเข้าไปตั้งบ้านเรือนอาศัยทำมาหากินจึงได้โปรดเกล้าฯ

ให้บริษัทขุดคลองและคูนาสยาม ขุดคลองรังสิต-ประยูรศักดิ์ และคลองข่อยที่เรียกแบบชาวบ้านว่า คลองเจ๊ก สร้างประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ให้ราษฎรได้ทำนาทำสวนและได้ขุดคลอง เสร็จเมื่อประมาณปี พ.ศ.2433 ปรากฏว่ามีราษฎรเข้ามาทำมาหากินตามบริเวณคลองขุดมากขึ้นเป็นลำดับ จึงได้ตั้งเป็นจังหวัดขึ้น เรียกว่า “เมืองธัญบุรี” เมื่อ พ.ศ.2445 แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองธัญบุรีเดิมชื่ออำเภอรังสิต อำเภอคลองหลวงเดิมชื่ออำเภอบางหวาย อำเภอลำลูกกา อำเภอหนองเสือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทรงยุบลงเป็นอำเภอ ให้ไปขึ้นกับจังหวัดปทุมธานีเมื่อ พ.ศ.2475 เพราะขณะนั้นเกิดข้าวยากหมากแพง บึงไ้อ์เสียบ แต่ก่อนเรียกว่าบึงข้างลากเพราะเป็นทางที่ใช้ลากซุง และเดินลงมาหาหินจากเขาใหญ่ นครนายก สระบุรี ลงมาถึงแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดปทุมธานี จนเป็นร่องลึกและกลายเป็นบึงยาวใหญ่ บริเวณนี้จึงเป็นที่อยู่ของโหลงซ่าง ชาวบ้านเรียกที่อยู่ของโหลงซ่าง ด้านทิศตะวันออกของเชียงรากใหญ่ว่าท่าโหลง นอกจากเป็นทางซ่างเดินแล้ว คนยังใช้เป็นทางสำหรับลากซุงและขนของป่าตลอดจนกอง เกรียนติดต่อกันไปมาค้าขาย ระหว่างเมืองสามโคกกับเมืองนครนายก ปราชินบุรีและเขมรมาแต่โบราณอีกด้วย กองเกรียนเมืองนครนายกและเมืองอื่นๆ จะล่องลงมาสู่ทางที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงไถ่วัดบัวทอง (วัดปรัก) ที่เรียกว่าบ้านทองเกรียนหรือบ้านทางเกรียนในปัจจุบัน และบึงไ้อ์เสียบในช่วงต่อจากท่าโหลงลงมาทางทิศตะวันตกเลยถนนรถไฟถึงแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเรียกว่าเชียงรากใหญ่ ที่จริงคำว่าเชียงรากเพี้ยนมาจากข้างลาก หมายถึงข้างลากซุงหรือสิ่งของต่างๆ นั้นเอง เหตุที่เรียกบึงข้างลากว่าบึงไ้อ์เสียบก็เนื่องจากในปี พ.ศ.2446 หัวหน้าโจรจันท์เจ้าได้พาสมุนโจรเที่ยวปล้นวัวควาย ชาวบ้านในเขตจังหวัดปทุมธานีเป็นฝูงๆ แล้วไปปล้นที่บ้านชีปะขาว ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีอีกด้วย ในระยะเวลาไ้เรียกกันทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนหวาดกลัวกันมาก พวกโจรได้ถูกเจ้าหน้าที่จับตัวได้หลายคน คนที่ซื้อนายยาถูกเจ้าหน้าที่ยิงขาได้รับบาดเจ็บ หนีกระเสือก กระสน เอาตัวรอดไปได้ โดยหลบเข้าไปในเขตจังหวัดนครนายก ไปนอนร้องไ้อยๆ แพบขาดใจอยู่ ซ่างบ้านของชานา เจ้าของบ้าน เอาตะเกียงออกมาส่องดู เกิดความสงสัยเข้าช่วยเหลือชีวิตไว้ เมื่อรักษาแผลหายอยู่ที่นั่นปีกว่า ก็หลบซ่อนตัวอยู่ที่คลองหนึ่ง เมืองธัญบุรีส่วนหัวหน้าโจรจันท์เจ้า เจ้าหน้าที่จับตัวได้ และถูกควบคุมตัวไปชำระความที่จังหวัดนครปฐม เรื่องนี้มีหลักฐานที่สมเด็จพระยาตำราจารานุภาพได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในนิทานโบราณคดีหน้า 226 ตอนหนึ่งว่า “...วันหนึ่ง..... ฉันออกไปเมืองนครปฐม เพื่อจะพักผ่อนในเวลาราชการเบาบางตามเคย เห็นตำรวจภูธรคุมนักโทษคนหนึ่ง ขึ้นรถไฟที่สถานีบางกอกน้อยไปพร้อมกับฉันแล้วไปลงที่สถานีนครปฐมเจดีย์ฉันถามได้ความว่าเป็นพวกโจรร้ายที่กำลังชำระคนหนึ่ง ซึ่งจับตัวไปจากเมืองปทุมธานี คำวันนั้นเจ้าพระยาศรีวิชัย (ชม สุนทรชุน) มากินอาหารด้วยกันกับฉันตามเคยแต่พอกินแล้วท่านขอลาว่าจะต้องไปชำระผู้ร้าย ฉันถามว่าเหตุไฉนจึงต้องไปชำระเอง ท่านบอกว่าโจรคนนี้ได้ตัวมาใหม่ในวันนั้น เป็นตัวสำคัญมากที่เมืองปทุมธานี เรียกกันว่า “จันท์เจ้า” เป็นหัวหน้าโจรของผู้ร้ายพวกนั้น ทั้งหมด” สมุนโจรอีกคนหนึ่งชื่อ นายมา ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงตายในเขตอำเภอคลองหลวง และได้ตัดเอาศีรษะเสียบไม้ ปักไว้ที่กลางบึงข้างลาก เพื่อประจานไม่ให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่าง ฉะนั้นบึงนี้จึงเรียกว่าบึงไ้อ์เสียบตั้งแต่นั้นมาจนถึงทุกวันนี้ ตำบลคลองสามในปัจจุบัน หรือตำบลบึงไ้อ์เสียบในอดีตเป็นแผ่นดินโจรมาก่อนเที่ยวจับปล้นเอา วัว ควาย ทรัพย์สินของชาวบ้านเป็นประจำจนชาวบ้านชาวไร่ชาวนาต่างหวาดผวามากกล้าเข้าไปอยู่ เจ้าหน้าที่

ของบ้านเมืองได้ทำการกวาดล้างครั้งใหญ่ และจับสมุนโจรตัดหัวเสียบประจานไว้กลางบึง ไม่ให้คนประพฤติเอาเยี่ยงอย่างตั้งแต่ตั้งกระนั้นเป็นต้นมา พวกมิฉฉาซีพจึงซาลง

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ห่างจากที่ว่าการอำเภอลองหลวง ประมาณ 2 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 48 ตาราง กิโลเมตร หรือ 30,000 ไร่ ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2538 มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ทิศเหนือจดตำบลพะยอม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ จดตำบลบึงยี่โถ ตำบลประชาธิปไตย อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออก จดตำบลคลองสี่ อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันตก จดตำบลคลองสอง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

สถานที่สำคัญในท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง วัดพระธรรมกาย วัดป่าห้าพระองค์ วัดเกิดการอุดม สถานศึกษาพื้นที่ตำบลคลองสาม ได้แก่ 1) พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม 2) โรงเรียนอนุบาล องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม 3) โรงเรียนสามัคคีราษฎร์บำรุง 4) โรงเรียนวัดกลางคลองสาม 5) โรงเรียนบ้านบึง 6) โรงเรียนขยายโอกาส 7) โรงเรียนอนุบาลพลิบ 8) โรงเรียนนภัสสร 9) โรงเรียนอนุบาลดวงพร 10) โรงเรียนสารสาส์นวิเทศคลองหลวง 11) โรงเรียนอนุบาลดวงตะวัน 12) โรงเรียนนภัสสรณ์รัตนันท์ ศูนย์บริการสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านคลองสาม จำนวน 2 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 และ หมู่ 8 สถานพยาบาลเอกชน (คลินิกแพทย์) จำนวน 6 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน 20 แห่ง และตำบลคลองสามมีการสืบสานประเพณี แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงประเพณีตำบลคลองสาม

เดือน	ประเพณี	กิจกรรม
มกราคม	ประเพณีทำบุญตักบาตรวันปีใหม่	ทำบุญตักบาตรข้าวสาร อาหารแห้ง
เมษายน	ประเพณีสงกรานต์	ทำบุญเลี้ยงพระ และรดน้ำขอพรผู้สูงอายุ
กรกฎาคม	ประเพณีแห่เทียนพรรษา	แห่เทียนพรรษา นำเทียนถวายวัด และเวียนเทียน
ตุลาคม	ประเพณีตักบาตรพระร้อย	ทำบุญตักบาตร และการแข่งขันพายเรือ
พฤศจิกายน	ประเพณีลอยกระทง	จัดประกวดนางนพมาศ

ตารางที่ 4 พบว่า ชาวบ้านตำบลคลองสามมีการสืบสานประเพณีประจำปี เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมทำบุญตักบาตรวันปีใหม่ ด้วยข้าวสารอาหารแห้ง เดือนเมษายน ทำบุญเลี้ยงพระ และรดน้ำขอพรผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ เดือนกรกฎาคม มีการแห่เทียนพรรษา นำเทียนถวายวัด และเวียนเทียนวันเข้าพรรษา ส่วนเดือนตุลาคมมีการตักบาตรพระร้อย และแข่งขันพายเรือในลำคลอง และเดือนพฤศจิกายน มีการลอยกระทงและประกวดนางนพมาศ

นอกจากนี้ศึกษาศักยภาพชุมชน เป็นการตระหนักถึงคุณค่า และการดำรงรักษา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Morrison & Mill, 1992: 201) ผลของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สทนหากลุ่มเฉพาะ สังเกตการณ์ และเวทีประชาคม เกี่ยวกับการประเมิน ศักยภาพชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน นำเสนอผลการศึกษา แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงศักยภาพชุมชนตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองสาม
1. ผู้นำชุมชน	<p>ผู้ใหญ่รุ่งนภา เกิดธรรม(นภ)</p> <p>-ความรู้ มีความรู้รอบในหมู่บ้าน เช่น พฤติกรรม อาชีพของประชาชน และปัญหาที่อยู่อาศัยของประชาชน รู้หน้าที่ของตนเองช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของประชาชน ส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ การทอเสื่อกก การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น กล้วยตาก น้ำอ้อย น้ำใบเตย ขนมเอแคลร์</p> <p>-ความคิดและจิตใจ ผู้ใหญ่เป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ช่วยเหลือประชาชนมาโดยตลอดทำงานทั้งเชิงรับและเชิงรุก ครอบคลุมทั้งด้านอำนวยการ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ ด้านสังคมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ และทำหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นด้วย.” ทุกด้านมีกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจน กล่าวคือ มีการกำหนดเป้าประสงค์ มาตรการ และกิจกรรมที่ชัดเจน การกำกับติดตามผลลัพธ์และความสำเร็จ รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมการรื้อสร้างนวัตกรรมและผลงานเด่นในพื้นที่ส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หมู่ 16 ตำบลคลองสาม ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานแก่ตำบล หมู่บ้านอื่นและบุคคลทั่วไป</p>

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองสาม
	<p>-บุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ อารมณ์ดี ใจเย็น การพูดสุภาพ และเป็นผู้ให้ เป็นต้น</p> <p>-ความสามารถ การทำงานมีแบบแผน การตัดสินใจแต่ละครั้งตามมติเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้าน</p>
2. ทรัพยากรชุมชน	<p>ชุมชนมีทรัพยากรร่วมที่สำคัญอยู่ คือ 1) ทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ลำคลองต่างๆ และ 2) ทรัพยากรดิน ได้แก่ พื้นที่ของคนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ชุมชน 3) ทรัพยากรที่ชุมชนสร้างและผลิตขึ้นมาเป็นผลผลิตทางการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแปรรูป ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ ไข่กิมซุง พักข้าว อ้อยน้ำอ้อย น้ำใบเตย กล้วยตาก ทองม้วน สีสจากกก จักยานและกังหันวิดน้ำ เป็นต้น มีการจัดการทรัพยากรร่วมประกอบไปด้วย 3 กระบวนการที่สำคัญ ดังนี้</p> <p>(1) การออกแบบกติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน ได้ดำเนินการโดยรูปแบบการจัดสนทนา หรือเรียกว่า “วงสนทนา” (Dialogue) ซึ่งเป็นการสนทนาดังกล่าวระหว่างคนในชุมชนเกือบทั้งหมด มีตั้งแต่ 10 –15 คน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สนับสนุนให้ชาวบ้าน ได้มีโอกาสหันหน้ามารับฟัง พูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความต้องการและ ความรู้สึก เพื่อตกผลึกเป็นความต้องการร่วมกันของชุมชนโดยรวมทั้งหมด</p> <p>(2) การใช้กติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน เป็นการใช้รูปแบบแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ช่องทางที่ใช้ในการเผยแพร่กฎกติกาให้ชาวชุมชนทราบ เช่น การเรียกประชุม การบอกแบบปากต่อปาก เป็นต้น สำหรับการกำกับดูแลให้เป็นไปตามกฎกติกาดังกล่าว คือ ชุมชนจะใช้วิธีช่วยกันสอดส่อง และดูแลสมาชิกทุกคนให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ทางคณะกรรมการได้กำหนดไว้ หากมีการละเมิดกฎชุมชนจะดำเนินการตักเตือนให้ปรับปรุงแก้ไข อย่างไรก็ตามหากยังมีการละเมิดซ้ำอีก ชาวชุมชนจะไม่อนุญาตให้บุคคลดังกล่าวเข้าร่วมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน</p>

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองสาม
	<p>(3) การจัดการและการพัฒนาองค์การของชุมชน เป็นแนวทางในการรวมกลุ่มหรือการพัฒนารูปแบบสถาบันเพื่อเป็นกลไกในการดำเนินการจัดการทรัพยากรร่วมภายในชุมชน สำหรับชุมชนนั้น การรวมกลุ่มนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ ในระยะแรก การแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นเริ่มกระทำจากผู้ใหญ่รุ่นเก่า เกิดธรรม เพียงคนเดียว โดยลงมือปฏิบัติเพียงลำพัง ต่อมาเมื่อสมาชิกในชุมชนได้เห็นถึงความตั้งใจจริงในการลงมือปฏิบัติของผู้ใหญ่บ้าน จึงได้มีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บขยะในลำคลอง ทั้งนี้สมาชิกที่เข้าร่วมในระยะแรกมักจะเป็นเครือญาติและคนในชุมชนที่รู้จักสนิทสนมกัน โดยการรวมกลุ่มในครั้งนี้จะมีความสัมพันธ์ในแนวราบ</p>
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน	<p>1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม พัฒนาชุมชน อำเภอคลองหลวง จะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐโดยปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบ และภารกิจที่ตนได้รับมอบหมาย จากหน่วยงานตามความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและการบริการมานำเสนอขายนักท่องเที่ยวแสดงออกถึงภูมิปัญญา เช่น ขนมไทย อาหารไทย ผัก และผลไม้อินทรีย์ เครื่องดื่ม เป็นต้น ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมแต่งกายเสื้อผ้าไทย</p> <p>3. ผู้นำชุมชน โดยผู้ใหญ่นักใช้พื้นที่ดินของตนเองและญาติพี่น้องจำนวน 10 ไร่เดิมเป็นร่องสวนมีต้นทุเรียนขึ้นเต็มไปหมด พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งซื้อขายอาหารและสินค้าต่างๆ ของชาวบ้าน เป็นการเปิดโอกาส สร้างอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน ผู้ใหญ่นักตกลงกับพ่อค้าแม่ค้าขายสินค้าไม่ซ้ำกัน เพราะไม่ยอมให้มีการทะเลาะกันเกิดขึ้น ผู้ใหญ่นักเน้นการวางแผนแบบพึ่งพากัน ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และขยายพื้นที่ปลูกพืชอินทรีย์ เช่น มะม่วง อ้อย ไข่ เป็นต้น เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นที่เรียนรู้เกิดประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว</p>

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองสาม
	<p>4. ความรู้ความเข้าใจทั้ง 3 กลุ่ม มีความคิดเห็นเหมือนกัน คือสร้างต้นแบบการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายแล้วทำให้มีคุณค่าและสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม พบว่าส่วนใหญ่จัดกิจกรรม และฐานเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมระหว่างชาวบ้าน กับนักท่องเที่ยว</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยกันดูแล และบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมชนตำบลคลองสามให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การดำเนินงาน พบว่า ส่วนใหญ่มีการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการนักท่องเที่ยวด้านการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว</p>

4.1.2 บริบทตำบลคลองห้า

ประวัติความเป็นมาเดิมตำบลคลองห้ามีชื่อเรียกว่า “ตำบลบึงจระเข้” ขึ้นอยู่กับอำเภอบางหวาย เมืองธัญบุรี ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สภาพพื้นที่เดิมเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นป่าที่บดขยี้ของทิศตะวันออกของอำเภอ การกระจายตัวของประชาชนอยู่เป็นแห่งๆ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอยต่อมามีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นสภาพพื้นที่เดิมก็ได้แปรสภาพเป็นพื้นที่ราบทั้งหมดแต่บางแห่งยังคงเป็นเป็นทึบ ประชาชนเริ่มมีการเพาะปลูก จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริว่าควรจะทำประโยชน์แก่ประชาราษฎร์ในด้านการเกษตรให้มากที่สุด จึงโปรดเกล้าให้บริษัทชุตคลองและคูนาสยาม ริเริ่มการชุตคลองส่งน้ำชลประทานขึ้นมาในบริเวณท้องทุ่งนี้ คลองแรกเรียกว่าคลองรังสิตประยูรศักดิ์และคลองซอยจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ไปทางทิศเหนือและทิศใต้ข้างละ 20 คลอง รวมเป็น 40 คลอง มีขนาดกว้างตั้งแต่ 3-5 วา ลึกตั้งแต่ 3-5 ศอก สำหรับตำบลบึงจระเข้ (ตำบลคลองห้าในปัจจุบัน) มีพื้นที่อยู่ระหว่างคลองซอยที่ 5 ฝั่งตะวันตกถึงคลองแอน 4 และถึงคลองแอน 6 ฝั่งตะวันออก ทำให้พื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าดงรก ดินดีแต่ขาดน้ำเพราะไม่มีคลองไหลผ่าน เริ่มมีน้ำมากเพียงพอต่อการเพาะปลูก ประชาชนก็เริ่มเข้ามาทำมาหากินและอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ.2486 ทางราชการเห็นว่าสภาพพื้นที่มีคลองซอยต่างๆ แบ่งแยกออกเป็นแต่ละตำบล จึงเห็นควรให้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อตำบลใหม่เป็น “ตำบลคลองห้า” และต่อมาพื้นที่ตำบลคลองห้ามีประชากรและบ้านเรือนมากขึ้น มีการจัดตั้งเป็นสภาตำบลคลองห้า ต่อมาได้มีประกาศให้สภาตำบลคลองห้า จัดตั้ง

เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2538 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ตำบลคลองห้าทิศเหนือติดต่อดำบลวังน้อย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติดต่อดำบลบึงอีโก อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออกติดต่อดำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันตกติดต่อดำบลคลองสี่ อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 45 ตารางกิโลเมตรหรือ 28,125 ไร่

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลคลองห้าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว สภาพดินเป็นกรดปานกลางและเป็นกรดจัด มีคลองระบายน้ำที่ 5 คลองส่งน้ำที่ 5 ซ้ายคลองส่งน้ำที่ 6 ซ้าย คลองระพีพัฒน์ และสระเก็บน้ำพระราม 9 อันเนื่องมาจากพระราชดำริ คลองส่งน้ำและสระเก็บน้ำดังกล่าว มีประตูลดน้ำเพื่อจ่ายน้ำ

ด้านคมนาคมตำบลคลองห้าอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร (เขตดอนเมือง) ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 35 กิโลเมตร การเดินทางในปัจจุบันมีความสะดวกมาก มีถนนสายหลักที่ใช้เชื่อมต่อในการคมนาคมขนส่งคือ ถนนทางหลวงหมายเลข 9 และถนนทางหลวงหมายเลข 3214 ที่สามารถเชื่อมต่อกับถนนทางหลวงชนบทหมายเลข 3010 ซึ่งเป็นถนนสายเลียบบคลองระบายน้ำที่ 5 ของตำบลคลองห้า มีรถโดยสารประจำทางคือ สายรังสิต-หนองเสือ ขั้ผ่านบริเวณหมู่ที่ 5-8 ของตำบลคลองห้า สายรังสิต-คลองห้า ขั้ผ่านบริเวณหมู่ที่ 5-14 ของตำบลคลองห้า

นอกจากนี้ศึกษาศักยภาพชุมชน เป็นการตระหนักถึงคุณค่า และการดำรงรักษา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Morrison & Mill, 1992 : 201) ผลของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สันทนากรุ่มเฉพาะ สังเกตการณ์ และเวทีประชาคม เกี่ยวกับการประเมิน ศักยภาพชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน นำเสนอผลการศึกษาแสดงดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงศักยภาพชุมชนตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองห้า
1. ผู้นำชุมชน	- ความรู้ กำนันศรีนวล ทิพาพงษ์ผกาพันธ์ มีความรู้รอบในตำบล เช่น พฤติกรรม อาชีพของประชาชน และปัญหาที่อยู่อาศัยของประชาชน รู้หน้าที่ของตนเองช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของประชาชน ส่งเสริมอาชีพด้านเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ การปลูกผักสลัดตั้งโต๊ะ ผักใบ ไม้ผล การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ก๋วยเตี๋ยว ทอผ้าไหม หมี่กรอบ น้ำพริกแกง น้ำพริกตาแดง เป็นต้น

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองห้า
	<p>- ความคิดและจิตใจ กำนันเป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ช่วยเหลือประชาชนมาโดยตลอดทำงานทั้งเชิงรับและเชิงรุก ครอบคลุมทั้งด้านอำนวยการ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ ด้านสังคมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ และทำหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นด้วย.” ทุกด้านมีกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจน กล่าวคือ มีการกำหนดเป้าประสงค์ มาตรการ และกิจกรรมที่ชัดเจน การกำกับติดตามผลลัพธ์และความสำเร็จ รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมและผลงานเด่นในพื้นที่ส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หมู่ 2 ตำบลคลองห้า ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานแก่ตำบล หมู่บ้านอื่นและบุคคลทั่วไป</p> <p>- บุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ อดทน พุดสุภาพ และเป็นผู้ให้ เป็นต้น</p> <p>- ความสามารถ การทำงานมีแบบแผน การตัดสินใจแต่ละครั้งตามมติเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้าน</p>
2.ทรัพยากรชุมชน	<p>ชุมชนมีทรัพยากรร่วมที่สำคัญอยู่ คือ 1) ทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ลำคลองต่างๆ และ 2) ทรัพยากรดิน ได้แก่ พื้นที่ของคนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ชุมชน 3) ทรัพยากรที่ชุมชนสร้างและผลิตขึ้นมาเป็นผลิตทางการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแปรรูป ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ อ้อยน้ำอ้อย หมี่กรอบน้ำพริกแกง กล้วยตาก ทองม้วน เป็นต้น มีการจัดการทรัพยากรร่วมประกอบไปด้วย 3 กระบวนการที่สำคัญ ดังนี้</p> <p>(1) การออกแบบกติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน ได้ดำเนินการโดยรูปแบบการจัดสนทนา หรือเรียกว่า “วงสนทนา” (Dialogue) ซึ่งเป็นการสนทนาดังกล่าวระหว่างคนในชุมชนเกือบทั้งหมด มีตั้งแต่ 10-15 คน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สนับสนุนให้ชาวบ้าน ได้มีโอกาสหันหน้ามารับฟัง พุดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความต้องการและ ความรู้สึก เพื่อตกผลึกเป็นความต้องการร่วมกันของชุมชนโดยรวมทั้งหมด</p>

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองห้า
	<p>(2) การใช้กติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน เป็นการใช้รูปแบบแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ช่องทางที่ใช้ในการเผยแพร่กฎกติกาให้ชาวชุมชนทราบ เช่น การเรียกประชุม การบอกแบบปากต่อปาก เป็นต้น สำหรับการกำกับดูแลให้เป็นไปตามกฎกติกาดังกล่าว คือ ชุมชนจะใช้วิธีช่วยกันสอดส่อง และดูแลสมาชิกทุกคนให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ทางคณะกรรมการได้กำหนดไว้ หากมีการละเมิดกฎชุมชนจะดำเนินการตักเตือนให้ปรับปรุงแก้ไข อย่างไรก็ตามหากยังมีการละเมิดซ้ำอีก ชาวชุมชนจะไม่อนุญาตให้บุคคลดังกล่าวเข้าร่วมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน</p> <p>(3) การจัดการและการพัฒนาองค์การของชุมชน เป็นแนวทางในการรวมกลุ่มหรือการพัฒนาแบบสถาบันเพื่อเป็นกลไกในการดำเนินการจัดการทรัพยากรร่วมภายในชุมชน สำหรับชุมชนนั้น การรวมกลุ่มนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ ในระยะแรก การแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นเริ่มกระทำจากผู้ใหญ่รุ่นเก่า เกิดธรรม เพียงคนเดียว โดยลงมือปฏิบัติเพียงลำพัง ต่อมาเมื่อสมาชิกในชุมชนได้เห็นถึงความตั้งใจจริงในการลงมือปฏิบัติของผู้ใหญ่บ้าน จึงได้มีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บขยะในลำคลอง ทั้งนี้สมาชิกที่เข้าร่วมในระยะแรกมักจะเป็นเครือญาติและคนในชุมชนที่รู้จักสนิทสนมกัน โดยการรวมกลุ่มในครั้งนี้เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ</p>
3.การมีส่วนร่วมของชุมชน	<p>1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลคลองห้า พัฒนาชุมชนอำเภอคลองหลวง เกษตรอำเภอคลองหลวง จะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐโดยปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบ และภารกิจที่ตนได้รับมอบหมาย จากหน่วยงานตามความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและการบริการมานำเสนอขายนักท่องเที่ยวแสดงออกถึงภูมิปัญญา เช่น ขนมไทย อาหารไทย ผัก และผลไม้อินทรีย์ เครื่องดื่ม ผลิตภัณฑ์บัว เป็นต้น ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมแต่งกายเสื้อผ้าไทย</p>

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองห้า
	<p>3. ผู้นำชุมชน โดยกำนันศรีนวล ใช้พื้นที่ดินของตนเอง จำนวน 10-15 ไร่ ซึ่งเป็นบ้านของตนเอง พื้นที่สวน พื้นที่ญาติพี่น้อง และชาวบ้านในชุมชน พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกผักสลัดและผักอินทรีย์ ปลูกบัวสายพันธุ์ไทยและต่างประเทศ วิชาหูกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรปลอดภัย กลุ่มสัมมาชีพ และตลาดชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งซื้อขายอาหารและสินค้าต่างๆ ของชาวบ้าน เป็นการเปิดโอกาส สร้างอาชีพเสริม และอาชีพหลักให้กับชาวบ้าน กำนันศรีนวลตกลงกับพ่อค้าแม่ค้าขายสินค้าไม่ซ้ำกัน เพราะไม่อย่างให้มีการทะเลาะกันเกิดขึ้น โดยเน้นการวางแผนแบบพึ่งพากัน ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และขยายพื้นที่ปลูกพืชอินทรีย์ เช่น ผักใบ ผักสวนครัว เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นที่ยอมรับเกิดประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว</p> <p>4. ความรู้ความเข้าใจ ทั้ง 3 กลุ่ม มีความคิดเห็นเหมือนกัน คือสร้างต้นแบบการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายแล้วทำให้มีคุณค่าและสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม พบว่าส่วนใหญ่จัดกิจกรรม และฐานเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอินทรีย์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยกันดูแล และบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การดำเนินงาน พบว่า ส่วนใหญ่มีการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการนักท่องเที่ยวด้านการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว</p>

4.1.3 บริบทตำบลคลองหก

เดิมตำบลคลองหกมีชื่อเรียกว่า “ตำบลตะเคียน” ขึ้นอยู่กับอำเภอบางหวาย เมืองธัญบุรี ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สภาพพื้นที่เดิมเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นป่าทึบ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ธรรมชาติ มีสัตว์ป่าชุกชุม อยู่ตอนใต้ของทิศตะวันออกของอำเภอ การกระจายตัวของประชาชนอยู่เป็นแห่งๆ ประกอบอาชีพล่าสัตว์ ทำไร่เลื่อนลอย การเดินทางลำบาก ยากยิ่ง ประชาชนจึงเดินทางด้วยการใช้ช้าง ม้า เป็นพาหนะ ต่อมาเมื่อมีคนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น สภาพพื้นที่เดิมก็ได้แปรสภาพเป็นพื้นที่ราบทั้งหมด และบางแห่งเป็นป่าละเมาะ ประชาชนเริ่มรู้จักเพาะปลูก เป็นที่เป็นทาง มีการเลี้ยงสัตว์ต่อเนื่องไปจรดเขตพื้นที่ทุ่งหลวง (อำเภอธัญบุรีในปัจจุบัน) จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริว่า ควรจะทำประโยชน์แก่ประชาราษฎร์ในด้านการเกษตรให้มากที่สุด จึงโปรดเกล้าให้ “บริษัทขุดคลองและคูนาศยาม” ริเริ่มการขุดคลองส่งน้ำชลประทานขึ้นมา ในบริเวณท้องทุ่งนี้ คลองแรกเรียกว่า “คลองรังสิตประยูรศักดิ์” และคลองข่อยจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ไปทางทิศเหนือและทิศใต้ข้างละ 20 คลอง รวมเป็น 40 คลอง มีขนาดกว้างตั้งแต่ 3-5 วา ลึกตั้งแต่ 3-5 ศอก สำหรับตำบลบึงตะเคียนมีพื้นที่ที่อยู่ระหว่างคลองข่อยที่ 6 ฝั่งตะวันตกถึงคลองแอน 5 ระยะทาง 1,200 เมตร และถึงคลอง 7 ฝั่งตะวันตก ทำให้พื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าดงรกชัฏ ดินดีแต่ขาดน้ำเพราะไม่มีคลองไหลผ่าน เริ่มมีน้ำมากเพียงพอต่อการเพาะปลูก ประชาชนก็เริ่มเข้ามาทำกินและอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2486 ทางราชการเห็นว่าสภาพพื้นที่มีคลองข่อยต่างๆ แยกแยกออกเป็นแต่ละตำบล จึงเห็นควรให้มีการเปลี่ยนชื่อตำบลใหม่ จึงได้ประกาศเปลี่ยนชื่อตำบลใหม่เป็น “ตำบลคลองหก” และต่อมาพื้นที่ตำบลคลองหกมีประชากรและบ้านเรือนมากขึ้น ทางราชการจึงได้ประกาศแบ่งแยกพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลคลองหก ตั้งแต่คลองแอน 7

สภาพโครงสร้างพื้นฐาน ด้านคมนาคม คือ ถนนคลองหลวง - หนองเสือ ถนนลำลูกกา-วังน้อย ถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก มีรถประจำทางร่วมบริการผ่านคือ สายรังสิต - หนองเสือ และสาย 1156 รังสิต - หมู่บ้านมาลีรัมย์ 5 การเดินทางของราษฎรส่วนใหญ่ใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนตัว และรถจักรยานยนต์รับจ้างทั่วไป ด้านโทรคมนาคม มีที่ทำการไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ และจุดบริการอินเทอร์เน็ตตำบล ด้านการไฟฟ้า มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน และด้านแหล่งน้ำ มีลำคลองส่งน้ำ 2 สาย คลองแอน 2 สาย และคลองข่อยหลายแห่งทุกหมู่บ้าน อีกทั้งมีระบบประปาหมู่บ้าน

อาชีพของประชากร ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ มีปืมน้ำมันและก๊าซ 3 แห่ง และโรงงานอุตสาหกรรม 5 แห่ง มีประชากรทั้งหมด 11,615 คน แยกเป็นชาย 5,617 คน แยกเป็นหญิง 5,998 คน จำนวนครัวเรือน 5,384 ครัวเรือน (ข้อมูลจากทะเบียนราษฎรอำเภอคลองหลวง วันที่ 8 เมษายน 2563) ด้านการศึกษา มีโรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง (ภาครัฐ) ได้แก่ โรงเรียนวัดหว่านบุญ โรงเรียนลินจื่อทิศ โรงเรียนวัดผลาหาร โรงเรียนเจริญวิทยา และโรงเรียนวัดมูลเหล็ก โรงเรียนอุดมศึกษารังสิต (ภาคเอกชน) การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) พรธิสาร หมู่ที่ 1 มีโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 แห่ง คือโรงเรียนวัดมูลเหล็ก ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ขยายโอกาส) โรงเรียนอุดมศึกษารังสิต (ภาคเอกชน) ส่วนโรงเรียนมัศึกษานอกระบบ ได้แก่ โรงเรียนนครมรดกใหม่ ระดับ

มัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6 (นอกระบบ) และโรงเรียนพระราหุล (วัดปัญญาบันฑิตาราม) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 กรมศาสนา) ระดับอุดมศึกษา 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านศาสนา มีวัด 5 แห่ง ได้แก่ วัดหว่านบุญ วัดผลาหาร วัดปัญญาบันฑิตาราม วัดมูลเหล็ก และวัดพุทธชินวงศ์วราราม ด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล 1 แห่ง โรงพยาบาล 1 แห่ง และมีร้านขายยาแผนปัจจุบัน 10 แห่ง

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ตำบลคลองหกทิศเหนือติดกับเขต อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติดกับเขตเทศบาลตำบลธัญบุรี อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออกติดกับเขต ตำบลคลองเจ็ด อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันตกติดกับเขต ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ส่วนสภาพภูมิประเทศมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มทั้งพื้นที่ มีลำคลอง 4 สายและคลองแอนคั่นระหว่างตำบลคลองห้ากับตำบลคลองหก และตำบลคลองหกกับตำบลคลองเจ็ด และคลองซอยในหมู่บ้านหลายแห่ง ซึ่งสภาพภูมิประเทศมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเกษตร การคมนาคมตำบลคลองหกอยู่ห่างจากตัวจังหวัดปทุมธานี ประมาณ 47 กิโลเมตร การเดินทางในปัจจุบันสะดวกมาก โดยเดินทางทางรถยนต์ ถนนสายหลักที่ใช้ในการคมนาคมขนส่ง คือ ถนนคลองหลวง - หนองเสือ ถนนลำลูกกา - วังน้อย ถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก มีรถประจำทางร่วมบริการผ่านคือสาย รังสิต - หนองเสือ และสาย 1156 รังสิต - หมู่บ้านมาลีรัมย์ การเดินทางของส่วนประชาชนส่วนใหญ่ใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนตัวและรถจักรยานยนต์รับจ้างทั่วไป จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สนทนากลุ่มเฉพาะ สังเกตการณ์ และเวทีประชาคม เพื่อทำการประเมินศักยภาพชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Gilmore, 2012 : 14-15) นำเสนอผลการศึกษาแสดงดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงศักยภาพชุมชนตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองหก
1. ผู้นำชุมชน	- ความรู้รอบด้าน วิชาชีพระยะสั้น เป็นประธานกลุ่มสัมมาชีพ เป็นผู้ที่มีความรู้รอบในตำบล เช่น อาชีพเกษตรอินทรีย์ รู้หน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือพี่น้องประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของเพื่อบ้าน ส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ งานหัตถกรรมจากไม้ และผักตบชวา การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ก๋วยเตี๋ยว พืช หน่อเห็ด มะม่วงกวน ข้าวเกรียบเห็ดรสต่างๆ ขนมไทย เป็นต้น - ความคิดและจิตใจ ผู้ใหญ่เป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “เดินตามรอยพ่อ” นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยเหลือประชาชนโดยให้ความรู้ และปฏิบัติเป็นต้นแบบอย่างให้แก่เพื่อนบ้านมาโดยตลอดทำงานทั้งเชิงรับและเชิงรุกด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ ด้านสังคม รวมทั้งผลงานเด่นในพื้นที่ ส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หมู่ 16 ตำบลคลองหก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองหก
	<p>ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานแก่ตำบล หมู่บ้านอื่นและบุคคลทั่วไป</p> <p>-บุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ อารมณ์ดี ใจเย็น การพูดสุภาพ และเป็นผู้ให้ เป็นต้น</p> <p>-ความสามารถ การทำงานมีแบบแผน การตัดสินใจแต่ละครั้งตามมติเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้าน</p>
2.ทรัพยากรชุมชน	<p>ชุมชนมีทรัพยากรร่วมที่สำคัญอยู่ คือ 1) ทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ลำคลองต่างๆ และ 2) ทรัพยากรดิน ได้แก่ พื้นที่ของคนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ชุมชน 3) ทรัพยากรที่ชุมชนสร้างและผลิตขึ้นมาเป็นผลิตทางการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแปรรูป ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ ก๋วยเตี๋ยว มะม่วงกวนข้าวเกรียบเห็ดรสต่างๆ เป็นต้น มีการจัดการทรัพยากรร่วมประกอบไปด้วย 3 กระบวนการที่สำคัญ ดังนี้</p> <p>(1) การออกแบบกติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน ได้ดำเนินการโดยรูปแบบการจัดสนทนา หรือเรียกว่า “วงสนทนาสนทนา” (Dialogue) ซึ่งเป็นการสนทนากลุ่มใหญ่ระหว่างคนในชุมชนเกือบทั้งหมด มีตั้งแต่ 10-15 คน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สนับสนุนให้ชาวบ้าน ได้มีโอกาสหันหน้ามารับฟัง พูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความต้องการและ ความรู้สึก เพื่อตกผลึกเป็นความต้องการร่วมกันของชุมชนโดยรวมทั้งหมด</p> <p>(2) การใช้กติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน เป็นการใช้รูปแบบแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ช่องทางที่ใช้ในการเผยแพร่กฎกติกาให้ชาวชุมชนทราบ เช่น การเรียกประชุม การบอกแบบปากต่อปาก เป็นต้น สำหรับการกำกับดูแลให้เป็นไปตามกฎกติกาดังกล่าว คือ ชุมชนจะใช้วิธีช่วยกันสอดส่อง และดูแลสมาชิกทุกคนให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ทางคณะกรรมการได้กำหนดไว้ หากมีการละเมิดกฎชุมชนจะดำเนินการตักเตือนให้ปรับปรุงแก้ไข อย่างไรก็ตามหากยังมีการละเมิดซ้ำอีก ชาวชุมชนจะไม่อนุญาตให้บุคคลดังกล่าวเข้าร่วมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองหก
	<p>(3) การจัดการและการพัฒนาองค์การของชุมชน เป็นแนวทางในการรวมกลุ่มหรือการพัฒนารูปแบบสถาบันเพื่อเป็นกลไกในการดำเนินการจัดการทรัพยากรร่วมภายในชุมชน สำหรับชุมชนนั้นการรวมกลุ่มนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ ในระยะแรก การแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นเริ่มกระทำจากผู้ใหญ่รุ่นเก่า เกิดธรรม เพียงคนเดียว โดยลงมือปฏิบัติเพียงลำพัง ต่อมาเมื่อสมาชิกในชุมชนได้เห็นถึงความตั้งใจจริงในการลงมือปฏิบัติของผู้ใหญ่บ้าน จึงได้มีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บขยะในลำคลอง ทั้งนี้สมาชิกที่เข้าร่วมในระยะแรกมักจะเป็นเครือญาติและคนในชุมชนที่รู้จักสนิทสนมกัน โดยการรวมกลุ่มในครั้งนี้จะมีความสัมพันธ์ในแนวราบ</p>
3.การมีส่วนร่วมของชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ นายกองคํการบริหารส่วนตำบลคลองสามกําเนินพัฒนาชุมชน อําเภอกลองหลวง จะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐโดยปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบ และภารกิจที่ตนได้รับมอบหมาย จากหน่วยงานตามความต้องการของชุมชน 2. ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและการบริการมานำเสนอขายนักท่องเที่ยวแสดงออกถึงภูมิปัญญา เช่น ขนมไทย ผักและผลไม้อินทรีย์ ข้าวเกรียบเห็ดรสต่างๆ เป็นต้น ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมแต่งกายเสื้อผ้าไทย 3. ผู้นำชุมชน โดยนายอดุลย์ใช้พื้นที่ดินของตนเองและญาติพี่น้องจำนวน 10 ไร่ เดิมเป็นที่นา พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งซื้อขายอาหารและสินค้าต่างๆของชาวบ้าน เป็นการเปิดโอกาส สร้างอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน นายอดุลย์ตกลงกับพ่อค้าแม่ค้าขายสินค้าไม่ซ้ํากัน เพราะไม่ยอมให้มีการทะเลาะกันเกิดขึ้น เน้นการวางแผนแบบพึ่งพากัน ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นโคกหนองนาโมเดล และขยายพื้นที่ปลูกพืชอินทรีย์ 3ระดับประโยชน์ 4 อย่าง เช่น มะม่วง พืชเศรษฐกิจ ไม้ เป็นต้น เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นที่เรียนรู้เกิดประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ชุมชนตำบลคลองหก
	<p>4. ความรู้ความเข้าใจทั้ง 3 กลุ่ม มีความคิดเห็นเหมือนกัน คือสร้างต้นแบบการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายแล้วทำให้มีคุณค่า และสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่จัดกิจกรรม และฐานเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมระหว่างชาวบ้าน กับนักท่องเที่ยว</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว พบว่าส่วนใหญ่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยกันดูแล และบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในชุมชนตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การดำเนินงาน พบว่า ส่วนใหญ่มีการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการนักท่องเที่ยวด้านการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว</p>

ตารางที่ 8 แสดงภาพรวมศักยภาพชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ศักยภาพชุมชน	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
1. ผู้นำชุมชน	<p>ผู้ใหญ่รุ่งนภา เกิดธรรม</p> <p>-ความรู้ อาชีพของประชาชนช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของประชาชน ส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ การทอเสื่อก การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น กล้วยตาก น้ำอ้อย น้ำใบเตย ขนมแอมแอร์</p>	<p>กำนันศรินทร์ล ทิพาพงษ์ผกาพันธ์</p> <p>-ความรู้ อาชีพของประชาชนช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของประชาชน ส่งเสริมอาชีพด้านเกษตรอินทรีย์ และแปรรูปผลผลิตทาง</p>	<p>นายอดุลย์ วิเชียรชัย</p> <p>-มีความรู้รอบเกษตรกรอินทรีย์ ช่วยเหลือพี่น้องประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของเพื่อนบ้าน ส่งเสริมอาชีพ</p> <p>-ความคิดและจิตใจ ผู้ใหญ่เป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “เดินตามรอยพ่อ”</p>

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
	<p>-ความคิดและจิตใจ กำนันเป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”</p> <p>-บุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ พุดสุภาพ อารมณ์ดี ใจเย็น และเป็นผู้ให้</p>	<p>-ความคิดและจิตใจ กำนันเป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”</p> <p>-บุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ อดทน พุดสุภาพ และเป็นผู้ให้</p>	
2.ทรัพยากรชุมชน	<p>ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่คือน้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ ฝักริมขุข พักข้าว อ้อยน้ำอ้อย น้ำโบทยกกล้วยตาก ทองม้วน ส้อมจากกกจักยานและกั้งหันวิดน้ำ เป็นต้น</p>	<p>ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่คือน้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ อ้อยน้ำอ้อย หมี่กรอบ น้ำพริกแกง กล้วยตากทองม้วน เป็นต้น</p>	<p>ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่คือน้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ กล้วยตาก มะม่วงกวนข้าวเกรียบเห็ดรสต่างๆ เป็นต้น</p>
3.การมีส่วนร่วมของชุมชน	<p>1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ตอบสนองตามความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและบริการมานำเสนอขายนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่งกายเสื้อผ้าไทย</p> <p>3. ผู้นำชุมชน โดยผู้ใหญ่รุ่งนภา สนับสนุนอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน</p>	<p>1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ตอบสนองตามความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและบริการมาเสนอขายนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่งกายเสื้อผ้าไทย</p> <p>3. ผู้นำชุมชน โดยกำนันศรีนวล สนับสนุนอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน</p>	<p>1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ตอบสนองตามความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและบริการมาเสนอขายนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่งกายเสื้อผ้าไทย</p> <p>3. ผู้นำชุมชน โดยนายอดุลย์ สนับสนุนอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน</p>

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ศักยภาพชุมชน	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
	<p>4. ความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม ฐานเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การดำเนินงาน มีการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว</p>	<p>4. ความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม ฐานเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การดำเนินงาน มีการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว</p>	<p>4. ความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม ฐานเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การดำเนินงาน มีการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว</p>

จากตารางที่ 8 ภาพรวมศักยภาพชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ศักยภาพชุมชนตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้าและตำบลคลองหก.ดังนี้ 1) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่รุ่งนภา เกิดธรรม กำนันศรีนวล ทิพาพงษ์ผกาพันธ์ และนายอดุลย์ วิเชียรชัย มีความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ให้การสนับสนุนอาชีพ และการหารายได้พิเศษของประชาชน เช่น การทอเสื่อ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน นอกจากนี้ผู้ใหญ่รุ่งนภามีความคิดและจิตใจ กำนันเป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐาน การดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือเดินตามรอยพ่อ” และมีบุคลิกภาพเหมาะสมเกี่ยวกับการวางแผน ความมั่นใจ พุดสุภาพ อารมณ์ดี ใจเย็น และเป็นผู้ให้ 2) ทรัพยากรชุมชน ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่ คือ น้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน พร้อมทั้งมีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการปลูกข้าว ผักอินทรีย์ ไม้กิมซุง พักข้าว อ้อยน้ำอ้อย น้ำใบเตย กล้วยตาก ทองม้วน

สื่อจากกก จักยานและกังหันวิดน้ำ มะม่วงกวน น้ำพริกแกง ข้าวเกรียบรสชาติต่างๆ และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ตอบสนอง

การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน

การประเมินศักยภาพด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) เป็นเทคนิคหนึ่งที่ใช้ได้ดีและชุมชนเข้าใจง่าย เป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของชุมชน ซึ่งเกิดจากปัจจัย ภายในชุมชน และภายนอกชุมชน ที่มีผลกระทบทั้งทางดีและไม่ดีแก่ชุมชน

(STRENGTHS : S) จุดแข็ง คือ สิ่งที่ดีในชุมชน ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในชุมชน ที่ส่งผลให้ชุมชนมีความ เข้มแข็งและ สามารถพึ่งตนเองได้

(WEAKNESS : W) จุดอ่อน คือ สิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่มีปัญหา ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในชุมชน ที่ส่งผลให้ชุมชนมีความอ่อนแอ

(OPPORTUNITIES : O) โอกาส คือ ปัจจัยจากภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อชุมชน เป็นตัวช่วย ให้ชุมชน พัฒนาได้ดีขึ้น เป็นตัวส่งเสริมให้ชุมชนไปสู่เป้าหมายได้มากขึ้น

(THREATS : T) อุปสรรค คือ ปัจจัยจากภายนอกชุมชน ที่ส่งผลกระทบในทางที่ไม่ดีต่อชุมชนหรือ เป็นปัญหา ไม่สามารถพัฒนาชุมชนไปตามเป้าหมายได้ หรือไปสู่เป้าหมายได้ช้าลง มีดังนี้

ตารางที่ 9 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ชุมชนตำบลคลองสาม

<p>จุดแข็ง (STRENGTHS)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.สภาพภูมิประเทศเหมาะกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ผสมผสานภูมิปัญญา ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ 2.ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 3.สมาชิกในชุมชนมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทำนา ค้าขาย 4.วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมีความเรียบง่ายในลักษณะของชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีการสืบทอดภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสะดวกและปลอดภัย มีระบบการสื่อสารที่ทันสมัย การสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการและการพัฒนาต่างๆ จากหน่วยงานราชการ 	<p>จุดอ่อน (WEAKNESS)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน ไม่มีอาชีพเสริม รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย 2.การจัดการด้านการตลาด ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยน้อย และขาดเอกลักษณ์ของตนเอง 3. ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูก ทำให้ได้กำไรจากการผลิตเพียงเล็กน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดทำบัญชีครัวเรือนมีข้อจำกัดด้านงบประมาณที่จะมาใช้ในการพัฒนาชุมชน 4.โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ
<p>โอกาส (OPPORTUNITIES)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร ฯลฯส่งเสริมและสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ระบุบ สาธารณูปโภค และสาธารณสุข 2.รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามพระราชดำรินหลวงรัชกาลที่9 	<p>อุปสรรค (THREATS)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ค่าครองชีพสูง ราคาสินค้าแพง ประชาชนมีหนี้สินมาก 2.ผลผลิตทางด้านเกษตรของชาวบ้านราคาตกต่ำ 3.การดำเนินชีวิตประจำวันไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและของโลก

ตารางที่ 9 (ต่อ)

<p>3. ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในการประกอบอาชีพเสริม คนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถเมื่อสำเร็จการศึกษาจึงกลับภูมิลำเนาและสนใจประกอบอาชีพด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น</p> <p>4. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมกับหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญในด้านการส่งเสริมพัฒนาสังคมมากยิ่งขึ้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการประสานงานมากยิ่งขึ้น</p>	<p>4. ผลผลิตที่มีปริมาณมากเกิดการแข่งขันทางการตลาดสูงราคาสินค้าที่แพงขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยด้านการเกษตร เช่น ปุ๋ย ค่าแรงงาน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง</p>
--	--

ตารางที่ 10 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ชุมชนตำบลคลองห้า

<p>จุดแข็ง (STRENGTHS)</p> <ol style="list-style-type: none"> สภาพภูมิประเทศเหมาะกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ผสมผสานภูมิปัญญา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน สมาชิกในชุมชนมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทำนา ค้าขาย วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมีความเรียบง่ายในลักษณะของชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีการสืบทอดภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น การเข้าถึงพื้นที่มีความสะดวกและปลอดภัย มีระบบการสื่อสารที่ทันสมัย การสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการและการพัฒนาต่างๆ จากหน่วยงานราชการ 	<p>จุดอ่อน (WEAKNESS)</p> <ol style="list-style-type: none"> โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ ประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน ไม่มีอาชีพเสริม รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย การจัดการด้านการตลาด ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยน้อย และขาดเอกลักษณ์ของตนเอง ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูก ทำให้ได้กำไรจากการผลิตเพียงเล็กน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการ
<p>โอกาส (OPPORTUNITIES)</p> <ol style="list-style-type: none"> ภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร ฯลฯ ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชน มีการเผยแพร่การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ่านบุคคล หน่วยงานภาครัฐ โซเชียลมีเดีย รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 	<p>อุปสรรค (THREATS)</p> <ol style="list-style-type: none"> ค่าครองชีพสูง ราคาสินค้าแพง ประชาชนมีหนี้สินมาก ผลผลิตทางด้านเกษตรของชาวบ้านราคาคงต่ำ การดำเนินชีวิตประจำวันไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและของโลก ผลผลิตที่มีปริมาณมากเกิดการแข่งขันทางการตลาดสูงราคาสินค้าที่แพงขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยด้านการเกษตร เช่น ปุ๋ย ค่าแรงงาน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง

ตารางที่ 10 (ต่อ)

4. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมกับหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญในด้านการส่งเสริมพัฒนาสังคมมากยิ่งขึ้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการประสานงานมากยิ่งขึ้น	
--	--

ตารางที่ 11 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ชุมชนตำบลคลองหก

<p>จุดแข็ง (STRENGTHS)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพภูมิประเทศเหมาะกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ผสมผสานภูมิปัญญา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ชุมชนมีร่องรอยประวัติศาสตร์อายุริมคลอง ปี พ.ศ.2516 สร้างเป็นถนนดิน จนถึงปัจจุบันถนนลาดยางตลอดคลอง ส่วนการดำเนินชีวิตของชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นพึ่งพาระหว่างชุมชน วัดและโรงเรียน “บวร” 2. ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 3. สมาชิกในชุมชนมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทำนา 4. วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมีความเรียบง่ายในลักษณะของชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีการสืบทอดภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสะดวกและปลอดภัย มีระบบการสื่อสารที่ทันสมัย การสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการและการพัฒนาต่างๆ จากหน่วยงานราชการ 	<p>จุดอ่อน (WEAKNESS)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ 2. ผลผลิตชุมชนมีความทันสมัยน้อย และขาดเอกลักษณ์ของตนเอง ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูก ทำให้ได้กำไรจากการผลิตเพียงเล็กน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการ 3. ประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน ไม่มีอาชีพเสริม รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
<p>โอกาส (OPPORTUNITIES)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร ฯลฯ ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน 2. มีการเผยแพร่การท่องเที่ยวชุมชน ผ่านบุคคล หน่วยงานภาครัฐ โซเชียลมีเดีย 3. มีเครือข่าย Smart framer, Young smart framer และโคกหนองนาโมเดล 	<p>อุปสรรค (THREATS)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าครองชีพสูง ราคาสินค้าแพง ประชาชนมีหนี้สินมาก 2. ผลผลิตทางด้านเกษตรของชาวบ้านราคาตกต่ำ 3. การดำเนินชีวิตประจำวันไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและของโลก 4. ผลผลิตที่มีปริมาณมากเกิดการแข่งขันทางการตลาดสูงราคาสินค้าที่แพงขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยด้านการเกษตร เช่น ปุ๋ย ค่าแรงงาน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง

ตารางที่ 11 (ต่อ)

4.ชุมชนเก็บปัจจุบันเพื่อสร้างอดีต ประชาชนให้ความสำคัญกับการกลับถิ่นฐานเดิม ให้ร่วมกันสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี “สุขภาวะที่ดี”	
---	--

ตารางที่ 12 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ภาพรวมของชุมชนอำเภอคลองหลวง

การวิเคราะห์สถานการณ์	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
จุดแข็ง (STRENGTHS)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวบ้านอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 3. ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา และค้าขาย 4. วิถีชีวิตชุมชนมีความเรียบง่าย การเข้าถึงพื้นที่มีความสะดวกและปลอดภัย ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการ จากภาครัฐ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวบ้านอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 3. ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา และค้าขาย 4. วิถีชีวิตชุมชนมีความเรียบง่าย การเข้าถึงพื้นที่มีความสะดวกและปลอดภัย ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการ จากภาครัฐ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวบ้านอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ชุมชนดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาระหว่างชุมชน วัด และโรงเรียน “บวร” 3. ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 4. เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง
จุดอ่อน (WEAKNESS)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจนไม่มีอาชีพเสริม รายได้เพียงพอกับรายจ่าย 2. การจัดการด้านการตลาด ผลผลิตชุมชนมีความทันสมัยน้อย และขาดเอกลักษณ์ของตนเอง 3. ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูกลง 4. โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ 2. ประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน 3. ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูกลง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ 2. ผลผลิตชุมชนมีความทันสมัยน้อย และขาดเอกลักษณ์ของตนเองและราคาถูกลง

ตารางที่ 12 (ต่อ)

โอกาส (OPPORTUNITIES)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ และสถาบัน การศึกษาส่งเสริมและ สนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข และ สาธารณสุข 2. รัฐบาลส่งเสริมให้ ประชาชนใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงตามพระราชดำริ ในหลวงรัชกาลที่ 9 3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทาง สังคมและเทคโนโลยีกับ หน่วยงานภาครัฐ ยิ่งขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ และสถาบัน การศึกษาส่งเสริมและ สนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข และ สาธารณสุข 2. มีการเผยแพร่การ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ่านบุคคล หน่วยงาน ภาครัฐ โซเชียลมีเดีย 3. รัฐบาลส่งเสริมให้ ประชาชนใช้ชีวิตอย่าง พอเพียงตามพระราชดำริ ในหลวงรัชกาลที่ 9 4. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทาง สังคม เศรษฐกิจ และ เทคโนโลยีกับหน่วยงาน ภาครัฐ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ และสถาบัน การศึกษา ส่งเสริมและ สนับสนุนการพัฒนา ชุมชน 2. มีการเผยแพร่ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ่าน บุคคล หน่วยงานภาครัฐ โซเชียลมีเดีย 3. มีเครือข่าย Smart framer, Young smart framer และโคกหนอง นาโมเดล 4. ชุมชนให้ความสำคัญ ร่วมกันสร้างสิ่งแวดล้อม ที่ดี “สุขภาวะที่ดี”
อุปสรรค (THREATS)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าครองชีพสูง มีหนี้สิน สูง 2. ผลผลิตทางด้านเกษตร ของชาวบ้านราคาตกต่ำ 3. การดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี และสังคม 4. มีการแข่งขันทางการ ตลาดสูง 5. ต้นทุนการเกษตรสูง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าครองชีพสูง มีหนี้สิน สูง 2. ผลผลิตการเกษตร ราคาตกต่ำ 3. การเปลี่ยนแปลงทาง ด้านเทคโนโลยีและสังคม 4. การแข่งขันการตลาด สูง 5. ต้นทุนการเกษตรสูง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าครองชีพสูง มี หนี้สินสูง 2. ผลผลิตการเกษตร ราคาตกต่ำ 3. การเปลี่ยนแปลงทาง ด้านเทคโนโลยีและสังคม 4. การแข่งขันการตลาด สูง 5. ต้นทุนการเกษตรสูง

จากตารางที่ 12 ความสามารถของชุมชนที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมโดยการนำเอา ทรัพยากร ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น นำมาสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน ก่อให้เกิดรายได้สามารถพึ่งตนเอง และมีความเข้มแข็ง ซึ่งคนในชุมชนต้องตระหนักถึงคุณค่า และการ ดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Morrison & Mill, 1992 : 201) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน จำแนกตามตำบล ดังนี้

ตำบลคลองสามมีผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่รุ่งนภา เกิดธรรม มีความรอบรู้เกี่ยวกับ อาชีพของประชาชนช่วยเหลือประชาชนยามเดือดร้อน สนับสนุนประชาชนการสร้างรายได้พิเศษ โดย ส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ การทอเสื่อกก การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น กล้วยตาก น้ำอ้อย น้ำ ไบโตะย ขนมะแคะ เป็นต้น ผู้ใหญ่รุ่งนภา เป็นผู้ที่มีความคิดและจิตใจเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์

กว้างไกล ให้ความสำคัญ“ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิต และพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุลตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มีบุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ พุดสุภาพ อารมณ์ดี ใจเย็น และเป็นผู้ให้ มีทรัพยากรที่สำคัญ คือ น้ำ ดิน ที่คนในชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากผลผลิตการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ ไข่กิมซุง พักข้าว อ้อยน้ำอ้อย น้ำใบเตย กล้วยตาก ทองม้วน สือจากกก จักยาน และกั้งหันวิดน้ำ เป็นต้น การดำเนินงานของชุมชนมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ตอบสนองตามความต้องการของชุมชน ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและการบริการมานำเสนอขายนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่งกายเสื้อผ้าไทย โดยผู้ใหญ่รุ่นภานับสนุนอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน ความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ การดำเนินงาน มีการประชุมเป็นประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว ชาวบ้านมีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ มีความรักความสามัคคี ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา และค้าขาย มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ชุมชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการจากภาครัฐ และสถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณสุขรัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและเทคโนโลยีกับหน่วยงานภาครัฐยิ่งขึ้น

ตำบลคลองห้า ผู้นำ คือ กำนันศรีนวล ทิพาพงษ์ผกาพันธ์ มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพของประชาชน ช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของประชาชน ส่งเสริมอาชีพด้านเกษตรอินทรีย์ และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ความคิดและจิตใจ กำนันศรีนวล เป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีบุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ อดทน พุดสุภาพ และเป็นผู้ให้ มีทรัพยากรที่สำคัญ คือ น้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ อ้อยน้ำอ้อย หมี่กรอบน้ำพริกแกง กล้วยตาก ทองม้วน เป็นต้น การดำเนินงานในชุมชนมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นตัวกลางประสานชุมชน และตอบสนองตามความต้องการของชุมชน ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและการบริการมานำเสนอขายนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่งกายเสื้อผ้าไทย ผู้นำชุมชน โดยกำนันศรีนวล สนับสนุนอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน ความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจการดำเนินงาน และกิจกรรมการบริการการท่องเที่ยว ส่วนชาวบ้านในชุมชนที่มีอาชีพการเกษตร ได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ มีความรักความสามัคคีกัน มีวิถีชีวิตเรียบง่าย นอกจากนี้ชุมชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการ เศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณสุข มีการเผยแพร่

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ่านบุคคล หน่วยงานภาครัฐ โซเซียลมีเดีย รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามพระราชดำรินในหลวงรัชกาลที่ 9 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีกับหน่วยงานภาครัฐ

ตำบลคลองหก มีผู้นำเป็นที่ยอมรับของเพื่อนบ้านในชุมชน คือ นายอดุลย์ วิเชียรชัย มีความรู้รอบเกษตรอินทรีย์ ช่วยเหลือพี่น้องประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของเพื่อนบ้าน ส่งเสริมอาชีพ ความคิดและจิตใจ มีความคิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “เดินตามรอยพ่อ” ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่ คือ น้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ กัญชงตาก มะม่วงกวนข้าวเกรียบเห็ดรสต่างๆ เป็นต้น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อตอบสนองตามความต้องการของชุมชน ผู้ประกอบการของชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้าและการบริการมานำเสนอขายนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่งกายเสื้อผ้าไทย นายอดุลย์ ให้การสนับสนุนอาชีพเสริมให้กับเพื่อนบ้าน มีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น โดยวางแผนตัดสินใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น โดยวางแผนตัดสินใจ การดำเนินงาน เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ชาวบ้านที่มีอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ ชุมชนดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาระหว่างชุมชน วัดและโรงเรียน “บวร” ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ภาครัฐ และสถาบันการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชน มีการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ่านบุคคล หน่วยงานภาครัฐ โซเซียลมีเดีย มีเครือข่าย Smart framer, Young smart framer และโคกหนองนาโมเดล ชุมชนให้ความสำคัญร่วมกันสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี “สุขภาวะที่ดี”

4.2 นวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน

นวัตกรรม (Innovation) คือ แนวคิด วิธีการ รูปแบบใหม่ในการดำเนินงาน และการให้บริการเป็นผลมาจากการสร้าง เพิ่มพูน ต่อยอด หรือประยุกต์ความรู้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคม และเศรษฐกิจ ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ นวัตกรรมกระบวนการ และนวัตกรรมการตลาดผสมผสานแนวคิดของ Naidoo (2010 : 190) & OECD (2005 : 231), Schumpeter (1934 : 114), Salter & Tether (1934 : 120), รัชช วรกิจโกศาทร (2547 : 26), สุทิน ฤทธิทอง (2559 : 13), สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2553 : 10-11) และ จีโลวรรณ ศรีอักษร (2557 : 100-101) มีรายละเอียดดังนี้

นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ คือ การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การปรับเปลี่ยนขนาดของผลิตภัณฑ์ เป็นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ที่ได้ให้ดีขึ้น หรือเป็นสิ่งใหม่ในตลาด การประดิษฐ์คิดค้นจากผสมผสานความสามารถเดิมกับองค์ความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เคยมีในตลาดมาก่อน สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เดิมที่พัฒนาให้มีความโดดเด่นแตกต่างไปจากสินค้าอื่นที่มีอยู่ในตลาด

รวมถึงการเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม

นวัตกรรมการตลาด คือ กระบวนการทางการตลาดที่กำหนดขึ้น เพื่อทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด ช่วยให้ธุรกิจมีความสามารถแข่งขัน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของกลยุทธ์ความแตกต่าง กลยุทธ์ด้านต้นทุน คุณค่าเฉพาะตัว การมุ่งเน้นที่ตัวลูกค้า การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่ม ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้นวัตกรรมการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและความจงรักภักดี เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์การตลาด เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้น่าสนใจ เป็นที่รู้จัก และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน (Michele, Audrey & David, 2009 : 203)

นวัตกรรมกระบวนการ คือ การเปลี่ยนแปลงแนวทางหรือวิธีการผลิตสินค้า หรือการบริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม ได้แก่ นวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป นวัตกรรมลำดับขั้น นวัตกรรมแบบเหียบพลัน และนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตโดยสิ้นเชิง การดำเนินงานใหม่หรือการปรับปรุงกระบวนการเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิค อุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์ (Software) ต่างๆ เพื่อที่จะช่วยการลดต้นทุน พัฒนาระบบการต่างๆ ในการผลิตหรือการส่งมอบผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งกระบวนการในการแก้ไขปัญหาเกิดจากบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ผู้นำในชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ และประชาชนร่วมเสวนาระดมความคิด ร่วมกำหนดวิธีการ และร่วมหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสันติวิธี ความร่วมมือจากหลายฝ่าย แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นกฎเกณฑ์และกติการ่วมกันของชุมชน เพราะชุมชนมีความเชื่อที่ว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วยกันเองที่จะการกำหนดทิศทางการพัฒนา การจัดการตนเอง การสาธารณสุขพื้นฐาน การอยู่อาศัยร่วมกัน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชนท้องถิ่น

ทั้งนี้นำนวัตกรรมไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 1) การมีอิสรภาพในการเข้าร่วมที่เป็นไปด้วยความสมัครใจ 2) ความเสมอภาคในการเข้าร่วมโดยผู้ที่เข้าร่วมต้องมีสิทธิเท่าเทียมกัน และ 3) ผู้เข้าร่วมต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งต้องมีความเข้าใจในเรื่องการดำเนินการเป็นอย่างดี ถ้าหากกิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมายก็จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพเพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ (Vachanasvasti, 2007; Uwanno & Bureekul, 2005; Bureekul, 2009) เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 นวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชนตำบลคลองสาม

4.2.1.1 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ

1) ขนมหอแคร์ เป็นนวัตกรรมที่เกิดจากการแปรรูปไข่ไก่อินทรีย์เป็น ขนมหอแคร์ โดยสมาชิกในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง สร้างมูลค่าเพิ่มของไข่ไก่ที่เลี้ยงแบบ ธรรมชาติ และนำความรู้จากการอบรมมาทำขนมหอแคร์ เนื้อขนมมี รสชาติอร่อย กลิ่นหอมละมุน

2) การทอสีอ็อก นวัตกรรมที่เกิดจากการประยุกต์ภูมิปัญญาบรรพชน เป็นวิถีชีวิตที่ดำเนินสืบเนื่องกันมาในระบบครอบครัว นับตั้งแต่บรรพชนจนถึงปัจจุบัน เกือบทุก ครัวเรือนที่ลูกหลานต่างซึบซับรับรู้ภูมิปัญญาด้านการทอสีอ็อกนี้เข้าไปในตัว มีการปลูกต้นกกไว้ตาม บ้านเรือนเพื่อให้ได้วัตถุดิบมาทอเป็นสีอ็อกสร้างรายได้เสริมยามว่าง สีอ็อก ย้อมจาก ราก แก่น เปลือก ผล ดอก และลำต้น จากต้นไม้ชนิดต่างๆ

3) การย้อมสีธรรมชาติเป็นนวัตกรรมการจัดทำสีต่างๆ ในการทอสี มี รายละเอียดดังนี้

- สีแดง ไตจาก รากยอ แกนฝาง ลูกคำแสด เปลือกสมอ ครั้ง
- สีคราม ไตจาก รากและใบของต้นคราม หรือต้นหอม
- สีเหลือง ไตจาก แกนแคหรือแกนแกแล แกนขนุน ต้นหมอน ขมิ้น เปลือกไม้มะม่วง แกนสุพรรณิการ์ ดอกกรรณิการ์ ดอกดาวเรือง

- สีทองอ่อน ไตจาก เปลือกต้นมะพูด เปลือกผลทับทิม แกนแกแล และต้นคราม ใบหูกวาง เปลือกและผลสมอพิเภก ใบสมป่อยและผงขมิ้น ใบแค ใบสับประดออ่อน

- สีดำ ไตจาก ผลมะเกลือ ผลกระจาก ผลและเปลือกสมอ
- สีส้ม ไตจาก เปลือกและรากยอ ดอกกรรณิการ์ (สวนที่ปนหลอด สีส้ม) เมล็ดคำแสด

- สีเหลืองอมส้ม ไตจาก ดอกคำฝอย
- สีม่วงอ่อน ไตจาก ลูกหวา
- สีชมพู ไตจาก ต้นฝาง ต้นมหากาฬ

แม้ปัจจุบันกระแสความนิยมในการใช้สีอ็อกจะลดลง แต่ผลิตภัณฑ์ สีอ็อกของชุมชน ก็ยังมีการทำออกมาอย่างไม่ขาดสายจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านได้ดัดแปลงวิธีการทอสี อ็อกจากภูมิปัญญาของครอบครัว

4) จักรยานสำหรับรดน้ำต้นไม้ ชาวบ้านใช้ความรู้ด้านช่างมาสร้าง จักรยานสูบน้ำเพื่อการเกษตรใช้แรงงานปันของคนในการสูบน้ำเพื่อรดพืชผัก และผลไม้ นับว่าเป็น นวัตกรรมเทคโนโลยีที่ส่งเสริมวิถีชีวิตพอเพียง ลดต้นทุนด้านพลังงาน ยังช่วยให้สุขภาพแข็งแรง วัสดุและอุปกรณ์ ได้แก่ จักรยานเก่าที่ไม่ใช้งาน 1คัน บัมน้ำแบบซึก 1เครื่อง สายพานขนาด 92 นิ้ว 1 เส้น สายยาง ท่อ PVC ฐานวางจักรยาน และเครื่องปั้มน้ำ

5) จัดทำตราสินค้าผลิตภัณฑ์น้ำอ้อย และน้ำใบเตย ชาวบ้านนำใบเตย ที่ปลูกไว้บริเวณรอบบ้าน และอ้อย นำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการทำเป็นเครื่องดื่มเป็นน้ำอ้อย น้ำใบเตย รสชาติอร่อย มีความสด เป็นการผลิตน้ำอ้อย และน้ำใบเตย จากภูมิปัญญาของรุ่นพ่อแม่ ไม่สารกันบูด ทำให้ลูกค้าซื้อเครื่องดื่มซ้ำ ต่อมาร่วมกันจัดทำตราสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่อยู่

ในจังหวัดปทุมธานี “รูปบัวหลวงที่อยู่ในอ้อมมือ” เป็นการทำตราสินค้าให้เป็นที่รู้จัก การรับรู้คุณภาพของเครื่องดื่ม การเชื่อมโยงและการรับรู้ตราสินค้า เป็นการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ ของน้ำอ้อย น้ำใบเตย ในความทรงจำของลูกค้า ได้แก่ คุณลักษณะตราสินค้า ความสัมพันธ์ตราสินค้ากับสังคม สิ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตนและภาพลักษณ์เกี่ยวกับเครื่องดื่ม (Aaker, 1991 : 262) ส่วนการบรรจุภัณฑ์ คือ การตัดสินใจเลือกรูปแบบการบรรจุภัณฑ์และประเภทวัสดุ ของบรรจุภัณฑ์ของ น้ำอ้อย น้ำใบเตย โดยพิจารณาถึง โลโก้ตัวหนังสือ ตัวอักษร สี วัสดุที่ใช้ผลิตบรรจุภัณฑ์ ความเหมาะสม ความสะดวก ความสวยงาม ความสามารถเชิญชวนให้ใช้การปกป้องสินค้า มีการบอกถึงวิธีการใช้สินค้า (Lovelock, 2002 : 32)

4.2.1.2 นวัตกรรมกระบวนการ

1) การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมู่ 16

ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเดิมเป็นร่องสวนรกร้างไปด้วยป่าต้นธูปฤาษี ในปี พ.ศ. 2560 พัฒนาชุมชนอำเภอคลองหลวง ต้องการพัฒนาพื้นที่ตำบลคลองสาม เป็นศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงพูดคุยกับผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่รุ่งนภา ได้ทำการไถพรวนพื้นที่ป่าต้นธูปฤาษีของครอบครัวและญาติพี่น้องจำนวน 10 ไร่ จำนวน 2 ครั้ง ตากแดดทิ้งไว้ให้เศษธูปฤาษีแห้งตาย ต่อมาได้ปลูกพืชสวนครัว ไม้ผล เช่น มะม่วง ฝรั่ง น้อยหน่า ฯลฯ พืชเศรษฐกิจ เช่น อ้อย ปลูกเห็ดนางฟ้าภูฐาน เลี้ยงปลาในร่องสวน เลี้ยงกบ เลี้ยงเป็ดและไก่ไข่ สถานที่เหมาะสำหรับการศึกษาดูงานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการปรับปรุงพื้นที่ที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้น เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดินรกร้างนำมาใช้ประโยชน์ เกิดจากบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ และประชาชนร่วมกันเสวนาระดมความคิด ร่วมกำหนดวิธีการและร่วมหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสันติวิธี ความร่วมมือจากหลายฝ่าย แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม จึงถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นการนำนวัตกรรมใช้ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

2) การทอสีอ็อก

ชาวบ้านจัดทำกรรตทอสีอ็อก เป็นรูปแบบการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ศึกษาดูงาน ได้รับความรู้ภูมิปัญญาการทอสีอ็อก ตั้งแต่การปลูกกก การตัดกก การกรรตกกเป็นเส้นๆนำไปตากแดด เมื่อแห้งนำไปย้อมสีธรรมชาติจากต้นไม้ชนิดต่างๆ จนทอสี กลายเป็นนวัตกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญา ซึ่งมีขั้นตอนการทำ ดังนี้

(1) การตัดกก จะใช้มีดเล็กตัดเกือบถึงโคนต้นกก แล้วนำมากองเรียงเพื่อคัดแยกขนาด ตั้งแต่ความยาว 9 คืบ 8 คืบ เรื่อยลงมาจนถึง 4 คืบ จากนั้นนำแต่ละกองที่มีขนาดเท่ากันมัดเก็บไว้ด้วยกัน ตัดดอกทิ้งเพื่อทำการกรรตเป็นเส้น

(2) การกรรตจะใช้มีดปลายแหลมที่ทำมาจากใบเส้อย กรรตแบ่งครึ่งกกแต่ละเส้นถ้าเป็นต้นเล็ก ถ้าเป็นต้นใหญ่ก็กรรตเหมือนกัน แต่จะมีส่วนที่กรรตทิ้งเพื่อให้แห้งง่าย

(3) หลังจากได้เส้นกกแล้ว ก็นำไปตากโดยแผ่วางเรียงเป็นแนวยาว วันแรกจะตากเต็มวัน จากนั้นนำมามัดเป็นมัดเล็กๆ แล้วตากอีกราว 2 วัน ให้เส้นกknั้นแห้ง

(4) การย้อมสี นำกกที่ตากแห้งแล้วมามัดแช่น้ำราว 10 ชั่วโมง เพื่อให้เส้นกknุ่มจากนั้นต้มน้ำให้เดือดใส่สีย้อม แล้วนำเส้นกknุ่มที่มัดเป็นกำแช่ลงไปใต้น้ำสีที่กำลังเดือด

ทิ้งไว้ 10-15 นาทีจึงนำไปแช่น้ำแล้วนำขึ้นตากในที่ร่มมีลมพัดผ่าน 3-4 วันเมื่อเส้นกสิแห้งก็สามารถนำไปใช้ในการทอได้

(5) การทอจะร้อยเส้นเอ็นกับฟืมเป็นเส้นยืนตามขนาดของคืบที่กำหนด แล้วใช้เส้นกสิใส่กระสวยทอเรียงเป็นเส้นนอนคล้ายการทอผ้า การใส่ลายสีในการทอนิยมใส่ตอนแรก และตอนสุดท้ายของการทอเต็มผืน

(6) เมื่อทอได้เต็มผืนก็มัดริมเสื่อตัดเสื่อออกจากกึ่ง และตัดริมอีกครั้งพร้อมแต่งเสื่อให้มีความเรียบร้อยสวยงาม

3) การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ชาวบ้านร่วมกันกำหนดวิธีการการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพราะเชื่อว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วยกันเองที่จะกำหนดทิศทางการอยู่อาศัยร่วมกัน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่แตกต่างออกไปจากเดิม ซึ่งนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นไอความเป็นธรรมชาติ อากาศที่อยู่ในธรรมชาติ ปราศจากมลพิษ ใบไม้ทำการสังเคราะห์แสง จะปล่อยออกซิเจนออกมา “ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับอากาศบริสุทธิ์ได้เต็มที่”

4.2.1.3 นวัตกรรมการตลาด

1) การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่ม

ผู้ประกอบการชุมชน ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางการตลาด เพื่อทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ได้แก่ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้มีรสชาติอร่อย เช่น ขนมไทย จัดทำตราสินค้าเป็นรูปมือถือดอกบัวหลวง สื่อถึงชุมชนอยู่ในจังหวัดปทุมธานี เช่น น้ำอ้อย น้ำใบเตย ส่วนไข่ไก่มีการพัฒนาเป็นขนมแฉะ ทำบรรจุภัณฑ์พร้อมตราสินค้า จำหน่ายผักใบ ผักสวนครัวและผลไม้ “เน้นเกษตรอินทรีย์” งานหัตถกรรม เช่น จักรยานรดน้ำต้นไม้ การทอเสื่ออก นำภูมิปัญญามาถ่ายทอดสู่ลูกค้า “สัมผัสอัตลักษณ์ภูมิปัญญา” เป็นช่วยให้ธุรกิจชุมชนสามารถแข่งขัน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังช่วยในการพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของความแตกต่าง การตลาดเฉพาะกลุ่ม และกลยุทธ์ด้านต้นทุน

2) ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

ผู้ประกอบการชุมชน ให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ นำผลิตภัณฑ์ชุมชนของสมาชิก เน้นเกษตรอินทรีย์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญา สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ขนมไทย ขนมแฉะ น้ำอ้อย น้ำใบเตย ผักอินทรีย์ งานหัตถกรรม เป็นต้น ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและความจงรักภักดีของลูกค้า

3) การยกระดับสินค้าชุมชน

พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีการผลิตสินค้าทั้งปริมาณและคุณภาพเพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า มีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ มีความหลากหลายและมีรูปแบบ

เป็นที่นิยมของตลาด เช่น จากเดิมใส่ถุงพลาสติกใส ได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย เพิ่มมูลค่าของสินค้า และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ การสร้างเพจ “ห้องเที่ยวชุมชนอำเภอคลองหลวง” เป็นต้น

4.2.2 นวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพชุมชนตำบลคลองห้า

4.2.2.1 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ

1) การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า

เปลือกส้มซ่าเฉพาะส่วนสีเขียวหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ซึ่งน้ำหนักเฉพาะเปลือกเทียบกับน้ำหนักผลสด สกัดน้ำมันหอมระเหย ด้วยวิธีการกลั่นด้วยน้ำและไอน้ำ (Water and Steam Distillation) การบีบอัดด้วยเครื่องบีบมะนาว จากนั้นนำมาแยกน้ำมันหอมออกจากน้ำด้วยกรวยแยก หาปริมาณน้ำมันหอมระเหยโดยหาค่าผลผลิต (Yield)

2) การผลิตเครื่องดื่มน้ำส้มซ่าทรงกลม

ผลิตภัณฑ์น้ำส้มซ่าทรงกลม โดยนำน้ำส้มซ่าคั้นมาผ่านกระบวนการพาสเจอร์ไรส์ที่อุณหภูมิ 62.8 - 65.6 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที โดยเปรียบเทียบปริมาณน้ำส้มซ่าที่อัตราส่วนต่างๆ คือ อัตราส่วนน้ำส้มซ่าที่ร้อยละ 15 ร้อยละ 30 และร้อยละ 45 ต่อการขึ้นรูปทรงกลมในอัตราส่วนต่างๆ จะถูกนำมาวัดค่าความหวาน (%Brix) , ค่า pH และปริมาณกรด สูตรในการผลิตน้ำส้มซ่าพาสเจอร์ไรส์ ทำการทดสอบคุณภาพการยอมรับทางประสาทสัมผัสโดยคัดเลือกมาเพียง 1 สูตรด้วยวิธี Hedonic - 9 - point scales คะแนน จาก 1 (ไม่ชอบที่สุด) ถึง 9 (ชอบที่สุด) กับผู้ที่ไม่ผ่านการฝึกฝนจำนวน 30 คน ทดสอบ 2 ซ้ำ ผลิตภัณฑ์ทรงกลม สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัส และความชอบโดยรวม และนำมาวัดค่าทางกายภาพโดยการวัดค่าสีและเนื้อสัมผัส โดยสูตรที่ได้รับคะแนนการยอมรับทางประสาทสัมผัสมากที่สุดจะถูกคัดเลือกให้มาพัฒนา แล้วทำการศึกษาความเข้มข้นของแคลเซียมแลคเตสที่เหมาะสมต่อการเกิดเจลของเม็ดส้มซ่าทรงกลม สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัส และความชอบโดยรวม เพื่อหาเม็ดเจลส้มซ่าทรงกลมที่ได้รับคะแนนการยอมรับทางประสาทสัมผัสมากที่สุด หลังจากนั้นทำการวัดค่าสี และค่าเนื้อสัมผัส ซึ่งเป็นการผลิตเครื่องดื่มน้ำส้มซ่าทรงกลม และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้งานวิจัยด้านการผลิตเม็ดทรงกลมให้กับคนในชุมชนตำบลคลองห้า ในรูปแบบการบันทึกวิดีโอและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการผลิตเม็ดทรงกลมจากน้ำส้มซ่าเป็นเครื่องดื่มต่างๆ เช่น น้ำพันทันซ์ที่ผสมส้มซ่าทรงกลม น้ำสมุนไพรผสมส้มซ่าทรงกลม

3) ดินพร้อมปลูกสูตรสูงผู้ใหญ่

การผสมดินปลูกผัก มีส่วนผสม ดิน 1 ส่วน ขุยมะพร้าว 4 ส่วน แกลบดิบ 3 ส่วน มูลวัว 3 ส่วน แกลบดำ 1 ส่วน ถั่วเหลืองป่น ลำละเหยียด น้ำหมักปลา (น้ำหมักอะไรก็ได้ กากน้ำตาล) ทุกส่วนผสมคลุกเคล้าให้เข้ากัน นำน้ำหมัก กากน้ำตาล ผสมกับน้ำคนให้เข้ากัน ราดบนกองดินที่ผสมคลุกเคล้าให้เข้ากันด้วยความชื้นประมาณ 60% หมักไว้ 15 วัน สัมผัสว่าไม่ร้อนก็นำไปปลูกผักได้

4) ปุ๋ยน้ำหมักปลาสูตรสูงผู้ใหญ่

การทำปุ๋ยน้ำจากปลา ผสมกับการนำตาล และสารEMในสัดส่วนที่เหมาะสมหมักเวลา 2 เดือน

5) สรรสร้างงานดอกบัว “บัวอบแห้ง”

ผลิตภัณฑ์บัวอบแห้งได้พัฒนามาจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาแต่ครั้งโบราณได้มีการถนอมรักษาของสดให้มีอายุการใช้งานได้นานขึ้น ผลิตภัณฑ์ดอกบัวอบแห้ง เป็นการรักษาสภาพของดอก และใบบัวให้คงสภาพทั้งรูปทรง สี และขนาดเหมือนจริงมากที่สุด จึงเลือกวิธีการดูความชื้นออกจากก้านดอกและใบ ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพราะสามารถนำสารดูความชื้นนำกลับไปใช้ใหม่ได้เรื่อยๆ

6) หมี่กรอบสมุนไพร

ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรปลอดภัยตำบลคลองห้าได้ต่อยอดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน และความรู้ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ โดยการพัฒนาสูตรการทำน้ำปรุงรสหมี่กรอบเป็นสูตรเฉพาะของชาวตำบลคลองห้า วัตถุดิบในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เช่น ใบมะกรูด ส้มซ่า พริกแห้ง พร้อมทั้งใส่ผิวส้มซ่าเพื่อให้มีกลิ่นหอม

7) น้ำพริกแกง

น้ำพริกแกง ประกอบด้วย น้ำพริกแกงส้ม น้ำพริกแกงเผ็ด น้ำพริกแกงเขียวหวาน น้ำพริกตาแดง น้ำพริกปลาย่าง และน้ำพริกปลาร้า น้ำพริกแต่ละชนิดส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบของชุมชน ได้แก่ ตะไคร้ ผิวมะกรูด กระชาย พริกสด เป็นต้น การทำน้ำพริกของชุมชนเป็นการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน มาพัฒนาสูตรเฉพาะของบ้านคลองห้า วัตถุดิบส่วนใหญ่ผลผลิตอินทรีย์สะอาด ไม่ใส่สารกันบูดและส่งเสริมสุขภาพลูกค้า

8) กระเป๋าคั่ว

อย่างที่รู้กันว่าถุงพลาสติกเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน ทุกวันนี้หลายคนจึงเริ่มลดใช้ถุงพลาสติกกันมากขึ้น พร้อมทั้งหันมาใช้ถุงผ้าหรือกระเป๋าคั่วแทน กระเป๋าคั่วแบบสะพายข้าง สะพายหลัง กระเป๋าคั่วหูรูด และแบบกระเป๋าทือ ซึ่งชาวบ้านซื้อเศษผ้าจากโรงงานนำมาทำกระเป๋าคั่วรูปแบบต่างๆ กระเป๋าคั่วแต่ละใบมีเพียงใบเดียว มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะไม่ซ้ำกับผู้อื่น และผู้ทำกระเป๋าคั่วมีความรู้และทักษะการตัดเย็บและการออกแบบ ทำให้กระเป๋าคั่วแต่ละใบมีความสวยงาม

9) ทองม้วนกรอบ

การทำผลิตภัณฑ์ทองม้วนกรอบ ใช้การผสมแป้งมัน แป้งข้าวเจ้า และแป้งท้าวยายม่อม ใส่เกลือลงไปเล็กน้อย เทกะทิลงไปทีละครึ่งขวด แล้วนวดแป้งให้เข้ากันจนกว่ากะทิจะหมดขวด ใส่ไข่ไก่ เนื้อมะพร้าว แล้วคนให้เข้ากัน จากนั้นก็ใส่งาคั่วและงาขาวลงไป แบ่งแบ่งเป็น 3 ถ้วยเท่าๆ กัน ใส่สีที่ต้องการลงไป แล้วคนให้เข้ากัน ความอร่อยของทองม้วนกรอบ มีรสชาติหวาน มัน และกรอบ ถูกปากลูกค้าเกิดจากการปรับปรุงสูตรของชาวบ้านที่มีความเฉพาะของทองม้วนกรอบบ้านคลองห้า

10) กลัวยตากพลังงานแสงอาทิตย์

คัดเลือกกล้วยน้ำหว้าที่สุกปานกลาง ปอกเปลือกนำกล้วยจุ่มน้ำเกลือ แล้วเรียงบนตะแกรง ตากในตู้อบพลังแสงอาทิตย์ ตกเย็นเก็บรวบรวมกล้วยที่ตากไว้ด้วยกัน เก็บใส่ถุงพลาสติกขนาดใหญ่ รัดปากถุงเพื่อความร้อนจากกล้วยระอุต่อไป รุ่งเช้าจึงนำไปตากใหม่ ทำซ้ำเช่นนี้ 6 วัน ก็จะได้กล้วยตากที่มีรูปทรงเป็นแท่งกลมๆ

4.2.2.2 นวัตกรรมกระบวนการ

1) กิจกรรมสาธิตการทำหมี่กรอบ

ชุมชนสาธิตการทำหมี่กรอบเป็นรูปแบบการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย นักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ศึกษาดูงานได้รับความรู้ภูมิปัญญาการทำหมี่กรอบ ตั้งแต่ การเตรียมส่วนผสมและเครื่องปรุง การทอดหมี่ การทำน้ำปรุงรส การคลุกหมี่ในน้ำปรุงรส การบรรจุ หมี่กรอบ การพัฒนาสินค้า และการจำหน่าย ด้วยการเตรียมส่วนผสมและเครื่องปรุง ประกอบด้วย เส้นหมี่แห้งทอดกรอบ 100-200 กรัม, ส้มซ่า (ใช้ผิวของส้มซ่า), กุ้งแห้งทอดกรอบ 2 ซ้อนโต๊ะ, ถั่วลิสงสีกรอบกรอบ 2 ซ้อนโต๊ะ, เม็ดมะม่วงหิมพานต์อบ 2 ซ้อนโต๊ะ, หอมแดงเจียวกรอบและ กระเทียมเจียวกรอบ อย่างละ 1 ซ้อนโต๊ะ, ไข่กรอบ 1 ฟอง, เต้าหู้เหลืองทอดกรอบ 1 ซ้อนโต๊ะ ส่วน น้ำปรุงรสประกอบด้วย น้ำมัน 3 ซ้อนโต๊ะ, หอมแดงซอย 2 ซ้อนโต๊ะ, มะขามเปียก 2 ซ้อนโต๊ะ, น้ำตาลปีบ 3 ซ้อนโต๊ะ, น้ำส้มซ่า 1 ซ้อนโต๊ะ, ซอสมะเขือเทศ 1 ซ้อนโต๊ะ, น้ำปลา 4 ซ้อนชา, น้ำ กระเทียมดอง 2 ซ้อนโต๊ะ และเนื้อกระเทียมดอง 2 ซ้อนชา ซึ่งมีวิธีการทำ แซ่หมี่ในน้ำ 5 นาที แล้ว รับประทานจากน้ำ ผึ่งลมใส่กระชอนให้เส้นหมาด นำหมี่ไปทอดให้เหลืองแล้วตักขึ้น หลังจากทำน้ำปรุงรสเริ่มไฟกลางค่อนข้างอ่อน เจียวหอมกับผิงส้มซ่า แบ่งผิวส้มซ่ามาเล็กน้อยเก็บไว้โรยหน้าหมี่กรอบ เต้าหู้เหลืองทอดพร้อมผัดเครื่องเคียง แล้วใส่เครื่องเคียงทั้งหมด เคียวให้เดือดพู่พอนี้นิวประมาณ 4-5 นาที ลดไฟอ่อนน เส้นหมี่ที่ทอดแล้วมาคลุกกับน้ำปรุงรส ค่อยๆ คลุกเบาให้ทั่ว จึงปิดไฟน้ำปรุงรส เคลือบเส้นหมี่เป็นสีแดงจากการใส่ซอสมะเขือเทศ โรยด้วยไข่กรอบ ผิงส้มซ่า ถั่วและเม็ดมะม่วง หิมพานต์

2) การทำทองม้วนกรอบ

สูตรและส่วนผสม แป้งสาลีตราว่าว 1 กิโลกรัม, มะพร้าวขูด 2 กิโลกรัม, ไข่ไก่ 10 ฟอง, งาดำ ½ ถ้วยตวง, น้ำตาลทราย 9 ชีด, เกลือป่น 1 ซ้อนชา, น้ำสะอาด 7 ชีด, น้ำมันพืช 1 ถ้วยตวง วิธีการทำนำแป้งสาลีร่อนใส่ภาชนะไว้ นำมะพร้าวขูดมาคั้นกับน้ำ 7 ชีด นำแป้ง สาลีที่ร่อนแล้วและน้ำตาลทรายผสมกันในอ่างผสม ใส่ไข่ไก่และเกลือ คนให้เข้ากัน จากนั้นใส่น้ำกะทิ และงาดำ คนให้เข้ากัน นำพิมพ์ทองม้วนมาอังไฟ ใช้ไฟอ่อน อังจนพิมพ์ร้อนจัด ทาน้ำมันพืชให้ทั่ว พิมพ์ทั้งสองด้าน อังไฟให้ร้อนอีกครั้ง ตักแป้งหยอดบนพิมพ์ บีบพิมพ์ให้แน่น อังไฟสักครู่ พลิกกลับอีก ด้าน พอเหลือง (สังเกตจากแป้งที่เกาะอยู่นอกพิมพ์) ยกพิมพ์ออกจากเตา เปิดพิมพ์ใช้ปลายมีดแซะ ขนมนขึ้น ม้วนด้วยไม้กลมๆ ทันทีขณะที่ยังร้อนอยู่ เพราะถ้าเย็นจะแข็งกรอบม้วนไม่ได้ จากนั้นปล่อยให้ทองม้วนเย็น แล้วบรรจุใส่ถุงพลาสติก รัดย่างให้แน่น

3) กล้วยตากอบตู้พลังงานแสงอาทิตย์

คัดเลือกกล้วยน้ำหว้าที่สุกปานกลาง ปอกเปลือกนำกล้วยจุ่มน้ำเกลือ แล้วเรียงบนตะแกรง ตากในตู้อบพลังแสงอาทิตย์ ตกเย็นเก็บรวบรวมกล้วยที่ตากไว้ด้วยกัน เก็บใส่ ถุงพลาสติกขนาดใหญ่ รัดย่างเพื่อความร้อนจากกล้วยระอุต่อไป รุ่งเช้าจึงนำไปตากใหม่ ทำซ้ำ เช่นนี้ 6 วัน ก็จะได้กล้วยตากที่มีรูปทรงเป็นแท่งกลมๆ ชั้นนตอนต่อมา คือ การล้างกล้วยให้สะอาด ด้วยน้ำเกลือไม่ต้องเค็มมาก จากนั้นนำกล้วยไปตากในตู้อบแห่งพลังงานแสงอาทิตย์ ESIGMA ขนาด บรรจุกล้วยได้ 100-400 ลูก โดยในการตากนั้นในช่วงตอนเย็นต้องเก็บกล้วย มาใส่ภาชนะที่ปิดสนิท

เรียกว่า ไม่ให้อากาศเข้าออกและนำไปไว้ในตู้เย็นหรือห้องเย็นรักษาอุณหภูมิไว้ พอตอนเข้าให้อาก
กล้วยมาตากในตู้

4) การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า

เปลือกส้มซ่าเฉพาะส่วนสีเขียวหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ซึ่งน้ำหนักเฉพาะเปลือกเทียบกับน้ำหนักผลสด สกัดน้ำมันหอมระเหย ด้วยวิธีการกลั่นด้วยน้ำและไอน้ำ (Water and Steam Distillation) การบีบอัดด้วยเครื่องบีบมะนาว จากนั้นนำมาแยกน้ำมันหอมออกจากน้ำด้วยกรวยแยก หาปริมาณน้ำมันหอมระเหยโดยหาค่าผลผลิต (yield) มีรายละเอียดดังนี้

(1) การวิเคราะห์องค์ประกอบสารหอมระเหย

น้ำมันหอมระเหย วิเคราะห์ด้วยเครื่องวิเคราะห์ GC-MS (Gas Chromatography-Mass Spectrum) โดยใช้ไฟเบอร์ดักซ์บักลิน หลังจากนั้นนำไฟเบอร์มาวิเคราะห์ชนิดและปริมาณสารหอมระเหยโดยใช้เครื่อง GC-MS โดยใช้ความร้อนเผาในห้องค์ประกอบกลิ่นออกมาที่ละสารโดยใช้ก๊าซฮีเลียมเป็นตัวพา (Carrier Gas) การชี้เฉพาะสารหอมระเหยทำโดยเปรียบเทียบกับฐานข้อมูล NIST98 Library (โดยมีค่าความเหมือนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80)

(2) การทดสอบประสิทธิภาพของน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า

ต่อการเจริญของเชื้อจุลินทรีย์ *Escherichia coli* และ *Staphylococcus aureus* โดยเลี้ยงเชื้อในอาหารเลี้ยงเชื้อแข็ง จากนั้นหยดน้ำมันหอมระเหยปริมาตร 0.2 มล. ลงบนกระดาษกรองเส้นศูนย์ 6 มิลลิเมตร ที่ผ่านการฆ่าเชื้อแล้วให้น้ำมันหอมระเหยค่อยๆ ซึมขึ้นมาจนทั่วกระดาษ จากนั้นใช้ปากคีบคีบกระดาษกรองนำไปวางบนอาหารแข็งที่เกลี่ย *E. coli* และ *S. aureus* ไว้ โดยกดแผ่นกระดาษกรองเบาๆ เพื่อให้ติดผิวอาหารทั้งแผ่น จากนั้นนำไปปมที่อุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 1-2 วัน อ่านผลโดยวัดเส้นผ่าศูนย์กลางของบริเวณวงใส โดยใช้ไม้ก้านหนึ่งฆ่าเชื้อเป็นชุดควบคุม

(3) การวิเคราะห์คุณสมบัติการต้านอนุมูลอิสระ

(3.1) วิเคราะห์ปริมาณสารประกอบฟีนอลทั้งหมด โดยให้น้ำส้มซ่าคั้นทำปฏิกิริยากับสาร Folin-Ciocalteu Reagent คำนวณหาปริมาณสารประกอบฟีนอลทั้งหมดเทียบกับกราฟมาตรฐานของ Gallic Acid (Gallic Acidequivalence: GAE) ทำซ้ำ 3 ครั้ง

(3.2) วิเคราะห์ปริมาณฟลาโวนอยด์ โดยใช้ น้ำส้มซ่าคั้นทำปฏิกิริยากับ NaNO_2 , AlCl_3 และ NaOH คำนวณหาปริมาณสารประกอบฟลาโวนอยด์ทั้งหมด โดยเทียบกับกราฟมาตรฐานของ Catechin (catechin equivalence : CE) ทำซ้ำ 3 ครั้ง

(3.3) วิเคราะห์ความสามารถในการต้านอนุมูลอิสระด้วยวิธี DPPH assay โดยใช้ น้ำส้มซ่าคั้นทำปฏิกิริยากับสารละลาย DPPH คำนวณปริมาณการต้านอนุมูลอิสระอธิบายตามสูตร

$$\% \text{ DPPH radical scavenging activity} = \frac{(\text{Abs. of control} - \text{Abs. of sample})}{\text{Abs. of control}} \times 100$$

(4) การผลิตน้ำส้มซ่าทรงกลม

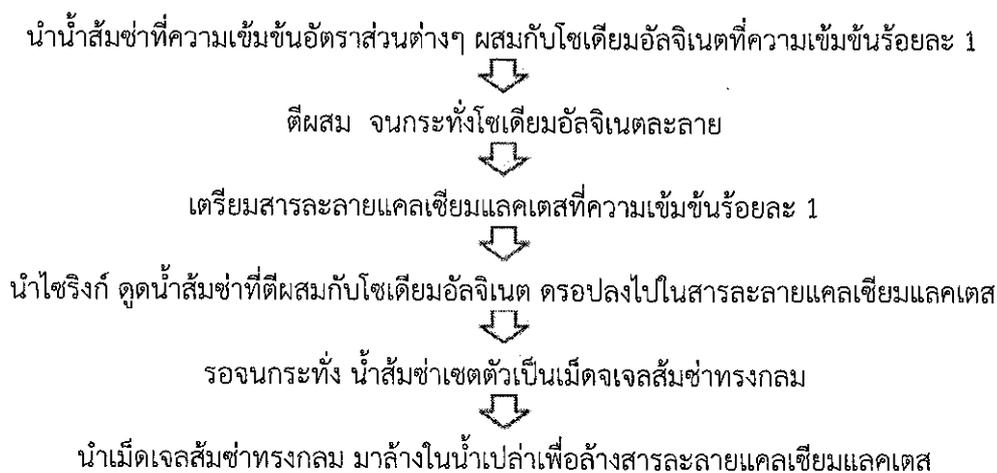
(4.1) ศึกษาสภาวะความเป็นกรด-ด่างที่เหมาะสมต่อการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์น้ำส้มซ่าทรงกลมนำน้ำส้มซ่าคั้นมาผ่านกระบวนการพาสเจอร์ไรส์ที่อุณหภูมิ 62.8 - 65.6 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 30 นาที โดยเปรียบเทียบปริมาณน้ำส้มซ่าที่อัตราส่วนต่างๆ คือ อัตราส่วน

น้ำส้มซ่าที่ร้อยละ 15, ร้อยละ 30 และร้อยละ 45 ต่อการขึ้นรูปทรงกลม ในขั้นตอนที่เป็นน้ำส้มซ่าที่อัตราส่วนต่างๆ จะถูกนำมาวัดค่าความหวาน (%Brix), ค่า pH และปริมาณกรด สูตรในการผลิตน้ำส้มซ่าพาสเจอร์ไรส์ แสดงได้ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ส่วนผสมของน้ำส้มซ่าที่มีอัตราส่วนแตกต่างกัน

วัตถุดิบ	อัตราส่วนของน้ำส้มซ่า		
	ร้อยละ 15 (กรัม) สูตรที่ 1	ร้อยละ 30 (กรัม) สูตรที่ 2	ร้อยละ 45 (กรัม) สูตรที่ 3
น้ำเปล่า	500	500	500
น้ำส้มซ่า	75	150	225
น้ำตาล	65	65	65

นำน้ำส้มซ่าที่ผลิตได้จากตารางที่ 1 มาขึ้นรูปทรงกลมตามภาพ

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการขึ้นรูปน้ำส้มซ่าในรูปแบบทรงกลม

ทำการทดสอบคุณภาพการยอมรับทางประสาทสัมผัสโดยคัดเลือกมาเพียง 1 สูตรด้วยวิธี Hedonic - 9 – point scales คะแนน จาก 1 (ไม่ชอบที่สุด) ถึง 9 (ชอบที่สุด) กับผู้ที่ไม่ผ่านการฝึกฝนจำนวน 30 คน ทดสอบ 2 ซ้ำ ในด้านความเป็นทรงกลม สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัส และความชอบโดยรวม และนำมาวัดค่าทางกายภาพโดยการวัดค่าสีและเนื้อสัมผัส โดยสูตรที่ได้รับคะแนนการยอมรับทางประสาทสัมผัสมากที่สุดจะถูกคัดเลือกให้มาพัฒนาด้วยการศึกษาความเข้มข้นของแคลเซียมแลคเตสที่เหมาะสมต่อการเกิดเจลของเม็ดส้มซ่าทรงกลมต่อไป

(4.2) ศึกษาความเข้มข้นของแคลเซียมแลคเตสที่เหมาะสมต่อการเกิดเจลของเม็ดส้มซ่าทรงกลม นำเม็ดเจลส้มซ่าทรงกลมที่ได้รับการยอมรับจากวิธีที่ทำข้อ 1) มา

ศึกษาคุณภาพด้านเจลที่เหมาะสม โดยในขั้นตอนนี้ จะทำเป็นเม็ดเจลทรงกลมเหมือนกับวิธีทำในข้อที่ 1) แต่จะทำการปรับความเข้มข้นของสารละลายแคลเซียมแลคเตสที่ความเข้มข้นต่างๆ คือ ความเข้มข้นร้อยละ 0.5, ร้อยละ 1 และร้อยละ 1.5 ซึ่งอัตราส่วนความเข้มข้นของสารละลายแคลเซียมแลคเตส แสดงได้ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 อัตราส่วนความเข้มข้นของสารละลายแคลเซียมแลคเตส

วัตถุดิบ	ความเข้มข้นสารละลายแคลเซียมแลคเตส		
	ร้อยละ 0.5 (กรัม)	ร้อยละ 1 (กรัม)	ร้อยละ 1.5 (กรัม)
น้ำเปล่า	500	500	500
แคลเซียมแลคเตส	2.5	5	7.5

นำมาทดสอบคุณภาพการยอมรับทางประสาทสัมผัสโดยคัดเลือก ด้วยวิธี Hedonic - 9 - point scales คะแนน จาก 1 (ไม่ชอบที่สุด) ถึง 9 (ชอบที่สุด) กับ ผู้ที่ไม่ผ่านการฝึกฝนจำนวน 30 คน ทดสอบ 2 ซ้ำ ในความเป็นทรงกลม สี กลิ่น รสชาติ เนื้อสัมผัส และความชอบโดยรวม เพื่อหาเม็ดเจล สัมผัสทรงกลมที่ได้รับคะแนนการยอมรับทางประสาทสัมผัสมากที่สุด หลังจากนั้นทำการวัดค่าสี และค่าเนื้อสัมผัส

(4.3) วิเคราะห์ข้อมูล วางแผนการทดลองแบบ Randomizer Complete Block Design (RCBD) จำนวน 3 ซ้ำ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางสถิติ (ANOVA) และความแตกต่างทางสถิติของค่าเฉลี่ย (LSD) ของข้อมูลที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

5) การผลิตเครื่องตีผสมปูนไฟร

การถ่ายทอดองค์ความรู้งานวิจัยด้านการผลิตเม็ดทรงกลมให้กับคนในชุมชนตำบลคลองห้า ในรูปแบบการบันทึกวิดีโอและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีการให้ผลิตเม็ดทรงกลมแล้วนำมาผสมเครื่องตีต่างๆ เช่น น้ำพื้ชท์ที่ผสมสัมผัสทรงกลม น้ำผสมปูนไฟรผสมสัมผัสทรงกลม

6) การปลูกผักสลัดบนโต๊ะ

นำดินปลูกที่ใช้ได้แล้วขึ้นโต๊ะปลูกหรือใส่กระถาง รดน้ำให้ชุ่มก่อน แล้วก็นำต้นกล้าลงไปปลูกหลังปลูกหลังปลูกได้ 7-10 วัน ใส่ปุ๋ยและพรวนดิน หลังจากปลูกแล้วต้องรดน้ำ 3 เวลา เช้า กลางวัน เย็น รดแค่ขึ้นแฉะ อายุ 7 วันก็เริ่มให้อาหารทางใบได้ ฉีดด้วยน้ำหมักปลา 3-5 วันครั้ง ฉีดช่วงเย็นๆ อัตราการใช้ น้ำหมักปลา 100.cc ต่อ น้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่นทางใบ อายุเริ่มจากเพาะกล้า 40-45 วันก็เก็บเกี่ยวได้ การปลูกผักสลัดสวนลุงผู้ใหญ่เกิดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ คือ ดินพร้อมปลูก และปุ๋ยสูตรลุงผู้ใหญ่

7) ปุ๋ยน้ำหมักปลาสูตรลุงผู้ใหญ่

เตรียมเศษปลาที่หามาได้ใส่ในถังให้พร้อม ใส่กากน้ำตาล 8 กิโลกรัม และใส่น้ำหมัก EM 2 ลิตร

4.2.2.3 นวัตกรรมการตลาด

1) การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่ม

ผู้ประกอบการชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการทางการตลาด ทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้มีรสชาติอร่อย เช่น น้ำพริก หมี่กรอบ จัดทำตราสินค้าเป็นสัญลักษณ์บ้านสื่อถึงความเป็นชุมชน พัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของความแตกต่างเน้นการตลาดเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่ให้ความสำคัญการดูแลสุขภาพ และกลยุทธ์ด้านต้นทุนเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

2) ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

ผู้ประกอบการชุมชนให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ นำผลิตภัณฑ์ชุมชนของสมาชิก เน้นเกษตรอินทรีย์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญา สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ผักอินทรีย์ สินค้าแปรรูป งานหัตถกรรม เป็นต้น ส่งผลต่อพฤติกรรมซื้อซ้ำและความจงรักภักดีของลูกค้า

3) การยกระดับสินค้าชุมชน

พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีการผลิตสินค้าทั้งปริมาณและคุณภาพเพียงพอต่อปริมาณที่ต้องการของลูกค้า มีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ มีความหลากหลายและมีรูปแบบเป็นที่นิยมของตลาด เช่น จากเดิมใส่ถุงพลาสติกใส ได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย เพิ่มมูลค่าของสินค้า และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ การสร้างเพจ “ท่องเที่ยวชุมชนอำเภอคลองหลวง” เป็นต้น

4.2.3 นวัตกรรมของการพัฒนาชุมชนตำบลคลองหก

4.2.3.1 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ

ชุมชนตำบลคลองหกมีนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้า ฐานข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้า ฐานชิฟฟอนเห็ดนางฟ้า ฐาน พืชเห็ดนางฟ้า ฐาน การจัดทำตราสินค้าข้าวเกรียบ เน้นความเรียบง่าย ดึงดูดใจผู้พบเห็น มีความยืดหยุ่น จัดจำได้ง่าย และมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

4.2.3.2 นวัตกรรมกระบวนการ

ชุมชนตำบลคลองหกมีนวัตกรรมกระบวนการ ได้แก่

1) การพัฒนาโคกหนองนาโมเดล คือ การจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ โคก-หนอง-นา โมเดล เป็นการที่ให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเองโดยมี มนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้มันสำเร็จเร็วขึ้น อย่างเป็นระบบประกอบด้วย (1) โคก: พื้นที่สูง ดินที่ขุดทำหนองน้ำนั้นให้นำมาทำโคก บนโคกปลูก “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ตามแนวทางพระราชดำริหรือปลูกพืช ผัก สวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ทำให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น เป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน (2) หนอง: หนองน้ำหรือแหล่งน้ำ ขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งหรือจำเป็น และเป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม (หลุมขนมครก) หรือขุด “คลองไส้ไก่” หรือคลองระบายน้ำรอบ

พื้นที่ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยจุดให้คดเคี้ยวไปตามพื้นที่เพื่อให้น้ำกระจายเต็มพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น ลดพลังงานในการรดน้ำต้นไม้ หรือทำฝายทดน้ำ เพื่อเก็บน้ำเข้าไว้ในพื้นที่ให้มากที่สุด โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่โดยรอบไม่มีการกักเก็บน้ำ น้ำจะหลากลงมายังหนองน้ำ และคลองไส้ไก่ ให้ทำฝายทดน้ำเก็บไว้ใช้ยามหน้าแล้ง หรือพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ ทั้งการขุดลอก หนอง คู คลอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และเพิ่มการระบายน้ำยามน้ำหลาก และ (3) นา: พื้นที่นาเน้นให้ปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน โดยเริ่มจากการฟื้นฟูดิน ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน คั้นชีวิตเล็กๆ หรือจุลินทรีย์กลับคืนแผ่นดิน ใช้การควบคุมปริมาณน้ำในนาเพื่อคุมหญ้า ทำให้ปลอดสารเคมีได้ ปลอดภัยทั้งคนปลูก คนกิน หรือยกคันทนาให้มีความสูงและกว้าง เพื่อใช้เป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม ปลูกพืชอาหารตามคันทนา

2) การทำข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้าภูฐาน มีส่วนผสมประกอบด้วยเห็ดนางฟ้า 20 กรัม น้ำต้มเห็ด ½ ถ้วย แป้งมันสำปะหลัง 360 กรัม เกลือ 2 ช้อนชา และพริกไทย 2 ช้อนชา มีขั้นตอนในการทำดังนี้(1) ต้มเห็ดนางฟ้าให้สุกแล้วนำไปสับละเอียด (2) ผสมเห็ดนางฟ้า น้ำต้มเห็ด แป้งมันสำปะหลัง เกลือ และพริกไทยเข้าด้วยกัน (3) ปั้นส่วนผสมให้เป็นแท่งยาว แล้วห่อด้วยแร็ปใสให้แน่น นำไปนึ่งให้สุก พักให้เย็นลง (4) หั่นเป็นแผ่นบางๆ นำไปตากแดดให้แห้ง และ(5) เมื่อแห้งแล้วนำไปทอดในไฟกลาง รอให้ข้าวเกรียบพองเสมอกัน ตักขึ้นให้สะเด็ดน้ำมัน

3) การทำชิฟฟอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน มีส่วนผสมประกอบด้วยแป้งเค้ก 50 กรัม ไข่ไก่ เบอร์ 2 จำนวน 2 ฟอง น้ำตาลทราย 40 กรัม กลิ่นใบเตย 1/2 ช้อนชา น้ำใบเตยคั้น 40 กรัม สารเสริมคุณภาพสำหรับทำขนมเอสพี (SP) หรือโอวาเล็ต (Ovalet) 1 ช้อนชา ผงฟู 1/2 ช้อนชา เนยเค็มละลาย 40 กรัม สีเขียวประมาณ 15-20 หยด และเห็ดนางฟ้าภูฐานจำนวน 150 กรัม มีขั้นตอนในการทำดังนี้ (1) ตีไข่ไก่ น้ำตาลทรายและสารเสริมคุณภาพสำหรับทำขนมเอสพี หรือโอวาเล็ต จนขึ้นฟูหรือสีไข่ดูอ่อนลง พอฟูมีสีขาวนวลขึ้นก็ใส่น้ำใบเตย กลิ่นใบเตย และสีเขียวแอปเปิ้ลลงไป ตีประมาณ 5-10 นาที หรือจนส่วนผสมฟูขึ้น 2-3 เท่า (2) ใส่แป้งที่ร่อนกับผงฟูลงไปสัก 2 รอบเค็กจะได้เบานุ่มยิ่งขึ้น เอากร้อตะล่อมเบาๆ ก่อนเปิดเครื่องแป้งจะได้ไม่ฟุ้งคะ ตีประมาณ 3 นาที หลังจากนั้นก็ตีด้วยความเร็วต่ำจนเข้ากันดี ลองเช็กดูกันดูว่ามีแป้งนอนกันหรือเปล่า ค่อยๆ ใส่เนยละลายลงไป อย่าใส่ทีเดียวหมดนะคะ ระวังเค็กจะเป็นไต หลังจากใส่เนยหมดก็ตีต่ออีก 3-5 นาที (3) เทเค็กในไปนึ่งพิมพ์อบที่อุณหภูมิ 180 องศาเซลเซียส อบไฟบน-ล่าง ปิดพัดลม อบบนภาคน้ำร้อนนะคะ รongด้วยภาคน้ำร้อนด้วยเห็ดนางฟ้าภูฐานใช้เวลาอบ 40-45 นาที พออบเสร็จแล้ว ใช้มีดปลายแหลมแซะด้านข้าง แล้วให้คว่ำพิมพ์บนตะแกรง พักจนเย็นสนิทคะ

4) การทำพิชซ่าหน้าเห็ดนางฟ้าภูฐาน มีการทำแป้งของพิชซ่าประกอบด้วย (1) แป้งสาลีเนกประสงค์ 250 กรัม (2) ยีสต์ผง 1 1/2 ช้อนชา (3) น้ำเย็นจัด 150-180 กรัม (4) น้ำมันมะกอก 1 ช้อนโต๊ะ และ (5) เกลือป่นละเอียด 1/2 ช้อนชา ส่วนผสมหน้าพิชซ่าเห็ดนางฟ้าภูฐานประกอบด้วย (1) เห็ดนางฟ้าภูฐานหั่นเป็นชิ้นบางจำนวน 100 กรัม (2) มะเขือเทศราชินีหั่นแฉ่น จำนวน 80 กรัม (3) หอมหัวใหญ่สีแดงหั่นแฉ่นจำนวน 180 กรัม (4) เต้าหู้ชนิดมีโปรตีนเหนียวนุ่มทอด (หั่นชิ้น) 100 กรัม (5) พริกหวานสีเหลือง สีเขียว หั่นรวมกัน 100 กรัม (6) มอซซาเรลลาชีสขูด 100 กรัม (7) ออริกาโน และพาร์สเลย์โรยหน้า พร้อมทั้งส่วนผสมซอสบาร์บีคิวประกอบด้วย (1) ซอสมะเขือเทศ 3 ช้อนโต๊ะ (2) ซอสพริก 1 1/2 ช้อนโต๊ะ (3) น้ำเปล่า 2 ช้อนโต๊ะ (4) กระเทียมสับละเอียด 1 ช้อนโต๊ะ (5) กระเทียมสับละเอียด 1 ช้อนโต๊ะ (6) น้ำตาลทราย 1 ช้อนชา

(7) เกลือป่นละเอียด 1/8 ช้อนชา (8) พริกไทยป่น 1/4 ช้อนชา และ (9) เนยสดชนิดเค็ม 2 ช้อนโต๊ะ ซึ่งมีวิธีการทำดังนี้ (1) ร่อนแป้งสาลีลงอ่างผสม เติมยีสต์ผง คนพอเข้ากัน (2) ผสมน้ำเย็นจัด น้ำมันมะกอก และเกลือป่น คนพอเข้ากัน เทใส่ลงในแป้ง นวดด้วยหัวตีตะขอ จนส่วนผสมจับตัวเป็นก้อน นวดต่อจนแป้งมีลักษณะเนียนนุ่ม (3) แบ่งแป้งที่ได้ออกเป็น 2 ก้อนเท่าๆ กัน คลึงเป็นก้อนกลม พักไว้ประมาณ 5 นาที (4) รีดแป้งออกเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้า พับริมแป้งให้สวยงาม ใช้ส้อมจิ้มแบ่งให้ทั่ว พักไว้ประมาณ 10-15 นาที (5) นำแป้งเข้าอบที่อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียส ประมาณ 10 นาที นำแป้งออกจากเตาอบ ทาซอสบาร์บีคิวพอทั่ว วางเต้าหู้ทอด พริกหวาน มะเขือเทศราชินี เห็ดหอม เห็ดแชมปิญอง และหอมหัวใหญ่ โรยมอสซาเรลลาชีสจนทั่ว และ (6) นำเข้าอบที่อุณหภูมิ 200 องศาเซลเซียส ประมาณ 10 นาที หรือจนหน้าพิซซา เหลือง นำออกจากเตาอบ โรยออริกาโนและพาร์สเลย์ จัดเสิร์ฟ

5) การจัดทำตราสินค้าข้าวเกรียบ มีขั้นตอนการออกแบบตราสัญลักษณ์ (LOGO) ดังนี้ (1) กำหนดหน้าที่หลักของโลก์ ซึ่งเป็นตัวแทนนำเสนอตราสินค้า โดยการเลือกรูปแบบอักษร สี และรูปภาพ เป็นการสร้างความรู้จัก สร้างการจดจำ และสร้างความน่าเชื่อถือ (2) คิดถึงกลุ่มเป้าหมายจำเป็นต้องรู้ว่าลูกค้าของคุณคือใคร และปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ของโลก์ให้ดึงดูดลูกค้าเหล่านั้นที่จะมาใช้บริการ (3) ตัดสินใจว่าจะใส่ชื่อกลุ่มลงไปในโลก์หรือไม่ ทำตามชุดสีของกลุ่มในการโฆษณา หรือในวัสดุอื่นๆ อยู่ก่อนแล้ว สีเหล่านั้นก็ควรจะปรากฏในโลก์ (4) รับแรงบันดาลใจจากโลก์ที่ประสบความสำเร็จได้ แต่อย่าลอกเลียนแบบ คงความเรียบง่าย การออกแบบโลก์ให้มีความชัดเจน

6) การพัฒนาโคกหนองนาโมเดล ทำโคกหนองนาโมเดลโคก หนอง นา โมเดล คือ การจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่สอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ มีขั้นตอนดังนี้ (1) โคก: พื้นที่สูง ดินที่ขุดทำหนองน้ำนั้นให้นำมาทำโคก บนโคกปลูก “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ตามแนวพระราชดำริ / ปลูกพืช ผัก สวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ทำให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น เป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน ก่อนเข้าสู่ขั้นก้าวหน้า คือ ทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค่าขาย และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย / ปลูกที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ (2) หนอง: หนองน้ำหรือแหล่งน้ำ ขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งหรือจำเป็น และเป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม (หลุมขนมครก) / ขุด “คลองไส้ไก่” หรือคลองระบายน้ำรอบพื้นที่ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยขุดให้คดเคี้ยวไปตามพื้นที่เพื่อให้น้ำกระจายเต็มพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น ลดพลังงานในการรดน้ำต้นไม้ / ทำฝายทดน้ำ เพื่อเก็บน้ำเข้าไว้ในพื้นที่ให้มากที่สุด โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่โดยรอบไม่มีการกักเก็บน้ำ น้ำจะหลากลงมายังหนองน้ำ และคลองไส้ไก่ ให้ทำฝายทดน้ำเก็บไว้ใช้ยามหน้าแล้ง / พัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ ทั้งการขุดลอก หนอง คู คลอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และเพิ่มการระบายน้ำยามน้ำหลาก และ (3) นา: พื้นที่นาขั้นบันไดปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน โดยเริ่มจากการฟื้นฟูดิน ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน คั้นชีวิตเล็กๆ หรือจุลินทรีย์กลับคืนแผ่นดินใช้การควบคุมปริมาณน้ำในนาเพื่อคุณภาพ ทำให้ปลอดภัยและมีได้ปลอดภัยทั้งคนปลูก คนกิน / ยกคันนาให้มีความสูงและกว้าง เพื่อใช้เป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม ปลูกพืชอาหารตามคันนา

4.2.3.3 นวัตกรรมการตลาด

1) การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่ม ผู้ประกอบการชุมชน ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางการตลาด ทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้มีรสชาติอร่อย เช่น น้ำพริก หมี่กรอบ จัดทำตราสินค้าเป็นสัญลักษณ์บ้านสื่อถึงความ เป็นชุมชน พัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของความแตกต่างเน้นการตลาดเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่ให้ความสำคัญการดูแลสุขภาพ และกลยุทธ์ด้านต้นทุนเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

2) ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ผู้ประกอบการชุมชน ให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ นำผลิตภัณฑ์ชุมชนของสมาชิก เน้นเกษตรอินทรีย์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญา สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ผักอินทรีย์ สินค้าแปรรูป งานหัตถกรรม เป็นต้น ส่งผลต่อพฤติกรรมกรซื้อซ้ำและความจงรักภักดีของลูกค้า

3) การยกระดับสินค้าชุมชน พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีการผลิตสินค้าทั้งปริมาณและคุณภาพเพียงพอต่อปริมาณที่ต้องการของลูกค้า มีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์ มีความหลากหลาย และมีรูปแบบเป็นที่นิยมของตลาด เช่น จากเดิมใส่ถุงพลาสติกใส ได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย เพิ่มมูลค่าของสินค้า และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายของผลิตภัณฑ์ เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ การสร้างเพจ “ท่องเที่ยวชุมชน อำเภอคลองหลวง” เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้น สามารถระบุประเภทของนวัตกรรมมาเพื่อจัดการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม ในตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ นวัตกรรมกระบวนการ และนวัตกรรมการตลาด มีดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงนวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

นวัตกรรม	ผลลัพธ์
นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ	-การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตของชุมชน ได้แก่ ไข่ไก่อินทรีย์ทำขนมเอแคลร์, จัดทำตราสินค้าชุมชน, น้ำอ้อย, น้ำใบเตย, เครื่องดื่มน้ำส้มซ่าทรงกลม, ดินพร้อมปลูกสูตรสูงผู้ใหญ่, ปุ๋ยน้ำหมักปลาสูตรสูงผู้ใหญ่, หมี่กรอบสมุนไพร, น้ำพริกแกงชนิดต่างๆ, กระจ่างรูปทรงต่างๆ, ทองม้วนกรอบ, กล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์, ก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟฟอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟฟอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน -การนำภูมิปัญญาสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ต้นกอก ทำการทอสีของสีมาจากราก แก่น เปลือก ผล ดอก ลำต้นของต้นไม้ชนิดต่างๆ การสรุสร้างงานดอกบัวอบแห้ง”

ตารางที่ 15 (ต่อ)

นวัตกรรม	ผลลัพธ์
	-การประยุกต์เทคโนโลยีมาใช้ ได้แก่ จักรยานสูบน้ำเพื่อการเกษตร, การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า
นวัตกรรมกระบวนการ	<p>-ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนร่วมมือกันพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>-ขั้นตอนการทอเสื้อกตั้งแต่การปลูกกก การตัดกก การกรีดกกเป็นเส้นๆ นำไปตากแดด เมื่อแห้งนำไปย้อมสีธรรมชาติจากต้นไม้ชนิดต่างๆ และนำทอเสื้อลดลายต่างๆ</p> <p>-ประชาชนร่วมกันกำหนดวิธีการการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นไอความเป็นธรรมชาติ อากาศที่อยู่ในธรรมชาติ ปราศจากมลพิษ ไปไม้ทำการสังเคราะห์แสง จะปล่อยออกซิเจนออกมา “ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับอากาศบริสุทธิ์ได้เต็มที่”</p> <p>-ขั้นตอนการสาธิตการทำหมี่กรอบ การทำทองม้วนกรอบ การทำกล้วยตากอบตั้พลังงานแสงอาทิตย์ การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า การผลิตน้ำส้มซ่าทรงกลม การผลิตเครื่องดื่มสมุนไพร และการปลูกผักสลัดบนโต๊ะ</p> <p>- การพัฒนาโคกหนองนาโมเดล</p>
นวัตกรรมการตลาด	<p>-การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่ดูแลสุขภาพ</p> <p>-ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ขนมไทย เครื่องดื่ม ผักอินทรีย์ งานหัตถกรรม</p> <p>-การยกระดับสินค้าชุมชน ได้รับการรับรองมาตรฐาน บรรจุกัญหที่ทันสมัย ตราสินค้าที่บ่งบอกอัตลักษณ์ชุมชน และเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายออนไลน์</p>

4.3 ผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน

นวัตกรรมจากผลงานวิจัยช่วยส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ทำประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม แสดงดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 แสดงผลกระทบนวัตกรรมการมีต่อชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ประเด็น	รายละเอียด
ด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> -ยกระดับประสิทธิภาพภาพการดำเนินงาน -ลดต้นทุนการผลิต -การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการบริการรูปแบบใหม่ที่มีความรวดเร็ว -สร้างคุณค่า และความโดดเด่นของสินค้าชุมชน - สร้างความสามารถในการแข่งขันแก่ธุรกิจชุมชน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน -ธุรกิจชุมชนเกิดความสำเร็จทางการตลาด เพราะตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ปรับทัศนคติลูกค้าในการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ การจดจำตราสินค้า มีการแนะนำบอกต่อผู้อื่น และมีลูกค้าใหม่อย่างต่อเนื่อง
ด้านสังคม	<ul style="list-style-type: none"> -เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน -เกิดการแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนสูงขึ้น -ผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คิดบวก คิดเชิงระบบ -ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “เดินตามรอยพ่อ” -สร้างมูลค่าเพิ่มทรัพยากรชุมชน -มีการสร้างเครือข่ายชุมชน -พัฒนาและเสริมสร้างเกษตรกรสร้างมูลค่าผลผลิต -ยกระดับการบริการของชุมชนมีความเป็นมืออาชีพยิ่งขึ้น -สร้างความเสมอภาคทางสังคม
ด้านสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> -ประชาชนมีความเป็นเจ้าของ ดูแลและหวงแหนสถานที่มากขึ้น -ชุมชนมีระบบการจัดการขยะชุมชน -ชุมชนลดการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ และต้นไม้

จากตารางที่ 16 ผลกระทบนวัตกรรมการมีต่อชุมชน (1) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการยกระดับประสิทธิภาพภาพการดำเนินงาน มีการลดต้นทุนการผลิต สร้างคุณค่า และความโดดเด่นของสินค้าชุมชน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการบริการรูปแบบใหม่ที่มีความรวดเร็ว เกิดความสามารถในการแข่งขันแก่ธุรกิจชุมชน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้ธุรกิจชุมชนเกิดความสำเร็จทางการตลาด เพราะตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ปรับทัศนคติลูกค้าในการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ การจดจำตราสินค้า มีการแนะนำบอกต่อผู้อื่น และมีลูกค้าใหม่อย่างต่อเนื่อง (2) ด้านสังคม เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน ผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คิดบวก คิดเชิงระบบ สร้างความเสมอภาคทางสังคมทำให้เกิดการ

แลกเปลี่ยนของคนในชุมชนสูงขึ้น มีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “เดินตามรอยพ่อ” และมีการสร้างเครือข่ายชุมชน พัฒนาและเสริมสร้างเกษตรกรสร้างมูลค่าผลผลิตและทรัพยากรชุมชน พร้อมทั้งยกระดับการบริการของชุมชนมีความเป็นมืออาชีพยิ่งขึ้นและ (3) ด้านสิ่งแวดล้อมประชาชนมีความเป็นเจ้าของดูแลและหวงแหนสถานที่มากขึ้น มีระบบการจ้ดกาขยะชุมชนและลดการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ และต้นไม้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย เรื่อง นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 2) ค้นหานวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และ 3) ศึกษาผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นกลุ่มคนที่คัดเลือกจากกลุ่มสัมมาชีพ วิสาหกิจชุมชน และชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในพื้นที่ตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า ตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ประธาน กรรมการ สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สทนากลุ่มเฉพาะ สังเกตการณ์ และเวทีประชาคม เกี่ยวกับการประเมินศักยภาพชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน และทำการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) เกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของชุมชน ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในชุมชน และภายนอกชุมชน จากนั้นคำหาวนวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี คือแนวคิด วิธีการ รูปแบบใหม่ในการดำเนินงาน และการให้บริการเป็นผลมาจากการสร้าง เพิ่มพูน ต่อยอด หรือประยุกต์ความรู้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคม และเศรษฐกิจ ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ นวัตกรรมกระบวนการและนวัตกรรมการตลาด และศึกษาผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยมีดังนี้

- 5.1 สรุปผลการวิจัย
- 5.2 อภิปรายผลการวิจัย
- 5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี คือการตระหนักถึงคุณค่า และการดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (Morrison & Mill, 1992 : 201) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน นำเสนอผลการศึกษา แสดงดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ศักยภาพชุมชน	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
1.ผู้นำชุมชน	<p>ผู้ใหญ่รุ่งนภา เกิดธรรม</p> <p>-ความรู้ อาชีพของประชาชน ช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของประชาชน ส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ การทอเสื่อกก การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น กลัวยตาก น้ำอ้อย น้ำใบเตย ขนเมอแคร่</p> <p>-ความคิดและจิตใจ กำนันเป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”</p> <p>-บุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ พุดสุภาพ อารมณ์ดี ใจเย็น และเป็นผู้ให้</p>	<p>กำนันศรีนวล ทิพาพงษ์ผกาพันธ์</p> <p>-ความรู้ อาชีพของประชาชน ช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการหารายได้พิเศษของประชาชน ส่งเสริมอาชีพด้านเกษตรอินทรีย์ และแปรรูปผลผลิตทาง</p> <p>-ความคิดและจิตใจ กำนันเป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”</p> <p>-บุคลิกภาพเหมาะสม เช่น การวางตน ความมั่นใจ อดทน พุดสุภาพ และเป็นผู้ให้</p>	<p>นายอดุลย์ วิเชียรชัย</p> <p>-มีความรู้รอบเกษตรอินทรีย์ ช่วยเหลือพี่น้องประชาชนที่เดือดร้อน และสนับสนุนการทำรายได้พิเศษของเพื่อนบ้าน ส่งเสริมอาชีพ</p> <p>-ความคิดและจิตใจ ผู้ใหญ่เป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “เดินตามรอยพ่อ”</p>
2.ทรัพยากรชุมชน	<p>ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่คือน้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ ใฝ่กิมซุง ฟักข้าว อ้อยน้ำอ้อย น้ำใบเตย กลัวยตาก ทองม้วน สื่อกจากกจักยานและกังหันวิดน้ำ เป็นต้น</p>	<p>ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่คือน้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ อ้อยน้ำอ้อย หมี่กรอบ น้ำพริกแกง กลัวยตาก ทองม้วน เป็นต้น</p>	<p>ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่คือน้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้มีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว ผักอินทรีย์ กลัวยตาก มะม่วง กวนข้าวเกรียบเห็ดรสต่างๆ เป็นต้น</p>

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ศักยภาพ ชุมชน	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน	<p>1.เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะเป็น ตัวกลางระหว่างชุมชนกับ หน่วยงานภาครัฐ ตอบสนอง ตามความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของชุมชน ท่องเที่ยว นำสินค้าและการ บริการมานำเสนอขาย นักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่งกาย เสื้อผ้าไทย</p> <p>3. ผู้นำชุมชน โดยผู้ใหญ่รุ่นภาน สันับสนุนอาชีพเสริมให้กับ ชาวบ้าน</p> <p>4. ความรู้ความเข้าใจหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม ฐาน เรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการ บำรุงรักษา และปรับปรุงแก้ไข แหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูด ใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในแหล่ง ท่องเที่ยวชุมชนตำบลคลองหก ให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการ วางแผน ตัดสินใจ การ ดำเนินงาน มีการประชุมเป็น ประจำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว</p>	<p>1.เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะเป็น ตัวกลางระหว่างชุมชนกับ หน่วยงานภาครัฐ ตอบสนอง ตามความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของชุมชน ท่องเที่ยว นำสินค้าและการ บริการมานำเสนอขาย นักท่องเที่ยวพร้อมทั้งแต่ง กายเสื้อผ้าไทย</p> <p>3. ผู้นำชุมชน โดยกำนันศรี นวล สันับสนุนอาชีพเสริม ให้กับชาวบ้าน</p> <p>4. ความรู้ความเข้าใจหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม ฐาน เรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง และภูมิปัญญา ท้องถิ่น</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมในการ บำรุงรักษา และปรับปรุง แก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อ การดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมา เที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตำบลคลองหกให้เพิ่มมากขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมในการ วางแผน ตัดสินใจ การ ดำเนินงาน มีการประชุมเป็น ประจำเกี่ยวกับการจัด กิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว</p>	<p>1.เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะ เป็นตัวกลางระหว่าง ชุมชนกับหน่วยงาน ภาครัฐ ตอบสนองตาม ความต้องการของชุมชน</p> <p>2. ผู้ประกอบการของ ชุมชนท่องเที่ยว นำสินค้า และ การบริการมา นำเสนอขายนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งแต่งกายเสื้อผ้า ไทย</p> <p>3. ผู้นำชุมชน โดยนาย อดุลย์ สันับสนุนอาชีพ เสริมให้กับชาวบ้าน</p> <p>4. ความรู้ความเข้าใจหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่น</p> <p>5. ด้านการจัดกิจกรรม ฐานเรียนรู้ด้านปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง และภูมิ ปัญญาท้องถิ่น</p> <p>6. ด้านการมีส่วนร่วมใน การบำรุงรักษา และ ปรับปรุงแก้ไขแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการดึงดูด ใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวใน แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ตำบลคลองหกให้เพิ่มมาก ขึ้น</p> <p>7. ด้านการมีส่วนร่วมใน การวางแผน ตัดสินใจ การ ดำเนินงาน มีการประชุม เป็นประจำเกี่ยวกับการจัด กิจกรรม การบริการการท่องเที่ยว</p>

จากตารางที่ 17 ภาพรวมของศักยภาพชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ศักยภาพชุมชนตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้าและตำบลคลองหก มีดังนี้ 1) ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่รุ่งนภา เกิดธรรม กำนันศรีนวล ทิพาพงษ์ผกาพันธ์ และนายอดุลย์ วิเชียรชัย มีความรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์ให้การสนับสนุนอาชีพ และการหารายได้พิเศษของประชาชน เช่น การทอเสื่อ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน นอกจากนี้ผู้ใหญ่รุ่งนภามีความคิดและจิตใจ กำนันเป็นผู้คิดเชิงบวก คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล “ประชาชนเป็นรากฐาน การดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือเดินตามรอยพ่อ” และมีบุคลิกภาพเหมาะสมเกี่ยวกับการวางตน ความมั่นใจ พุดสุภาพ อารมณ์ดี ใจเย็น และเป็นผู้นำให้ 2) ทรัพยากรชุมชน ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่ คือ น้ำ ดิน คนในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน พร้อมทั้งมีทรัพยากรที่ชุมชนสร้าง และผลิตขึ้นมาจากการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับการปลูกข้าว ผักอินทรีย์ ไม้กิมซุง พักข้าว อ้อยน้ำอ้อย น้ำใบเตย กล้วยตาก ทองม้วน สือจาก กก จักยานและกังหันวิดน้ำ มะม่วงกวน น้ำพริกแกง ข้าวเกรียบรสชาดต่างๆ-และ3)การมีส่วนร่วมของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ตอบสนอง และ 3) การมีส่วนร่วม ด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อตอบสนองตามความต้องการของชุมชน ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างอาชีพแก่ประชาชน

ตารางที่ 18 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ภาพรวมของชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

การวิเคราะห์สถานการณ์	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
จุดแข็ง (STRENGTHS)	1. ชาวบ้านอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 3. ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา และค้าขาย 4. วิถีชีวิตชุมชนมีความเรียบง่าย การเข้าถึงพื้นที่มีความสะดวกและปลอดภัย ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการ จากภาครัฐ	1. ชาวบ้านอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 3. ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา และค้าขาย 4. วิถีชีวิตชุมชนมีความเรียบง่าย การเข้าถึงพื้นที่มีความสะดวกและปลอดภัย ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการ จากภาครัฐ	1. ชาวบ้านอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ 2. ชุมชนดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาระหว่างชุมชน วัด และโรงเรียน “บวร” 3. ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน 4. เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 18 (ต่อ)

การวิเคราะห์สถานการณ์	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
จุดอ่อน(WEAKNESS)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน ไม่มีอาชีพเสริม รายได้เพียงพอกับรายจ่าย 2. การจัดการด้านการตลาด ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยน้อย และขาดเอกลักษณ์ของตนเอง 3. ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูกลง 4. โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ 2. ประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน 3. ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูกลง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ 2. ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยน้อย และขาดเอกลักษณ์ของตนเองและราคาถูกลง
โอกาส (OPPORTUNITIES)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ และสถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านเศรษฐกิจระบบสาธารณสุข และสาธารณสุข 2. รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนใช้ชีวิตวิถีตัวอย่างพอเพียงตามพระราชดำรินในหลวงรัชกาลที่ 9 3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและเทคโนโลยีกับหน่วยงานภาครัฐ ยิ่งขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ และสถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านเศรษฐกิจระบบสาธารณสุข และสาธารณสุข 2. มีการเผยแพร่การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนผ่านบุคคล หน่วยงาน ภาครัฐ โซเชียลมีเดีย 3. รัฐบาลส่งเสริมให้ประชาชนใช้ชีวิตวิถีตัวอย่างพอเพียงตามพระราชดำรินในหลวงรัชกาลที่ 9 4. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีกับหน่วยงานภาครัฐ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ และสถาบันการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาชุมชน 2. มีการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผ่านบุคคล หน่วยงาน ภาครัฐ โซเชียลมีเดีย 3. มีเครือข่าย Smart framer, Young smart framer และโคกหนองนาโมเดล 4. ชุมชนให้ความสำคัญร่วมกันสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี “สุขภาวะที่ดี”
อุปสรรค (THREATS)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าครองชีพสูง มีหนี้สินสูง 2. ผลผลิตทางด้านเกษตรของชาวบ้านราคาตกต่ำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าครองชีพสูง มีหนี้สินสูง 2. ผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ค่าครองชีพสูง มีหนี้สินสูง 2. ผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ

ตารางที่ 18 (ต่อ)

การวิเคราะห์สถานการณ์	ตำบลคลองสาม	ตำบลคลองห้า	ตำบลคลองหก
อุปสรรค (THREATS)	3. การดำเนินชีวิตประจำวันไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคม 4. มีการแข่งขันทางการตลาดสูง 5. ต้นทุนการเกษตรสูง	3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคม 4. การแข่งขันการตลาดสูง 5. ต้นทุนการเกษตรสูง	3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคม 4. การแข่งขันการตลาดสูง 5. ต้นทุนการเกษตรสูง

จากตารางที่ 18 สถานการณ์ของชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี (1) จุดแข็งของชาวบ้านทำอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน มีวิถีชีวิตชุมชนมีความเรียบง่ายแบบพึ่งพาวัด ชุมชน และโรงเรียน “บวร” การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสะดวกและปลอดภัยได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการจากภาครัฐ (2) ได้รับโอกาสภาครัฐ และสถาบันการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณสุข ส่งเสริมให้ประชาชนใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและเทคโนโลยีกับหน่วยงานภาครัฐ ยิ่งขึ้น มีเครือข่าย Smart framer และ Young smart framer ส่วน (3) จุดอ่อนพบว่าประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน การจัดการด้านการตลาด ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยน้อย ขาดเอกลักษณ์ของตนเอง มีราคาถูก และสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้ง (4) อุปสรรคการดำเนินชีวิตของประชาชน มีค่าครองชีพสูง มีหนี้สินสูง ผลผลิตทางด้านเกษตรราคาตกต่ำ ต้นทุนการเกษตรสูง มีการแข่งขันทางการตลาดสูง และการดำเนินชีวิตของประชาชนปัจจุบันไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคม

5.1.2 ค้นหาวัฒนธรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

นวัตกรรม (Innovation) คือ แนวคิด วิธีการ รูปแบบใหม่ในการดำเนินงาน และการให้บริการเป็นผลมาจากการสร้าง เพิ่มพูน ต่อยอด หรือประยุกต์ความรู้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางสังคม และเศรษฐกิจ ได้แก่ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ นวัตกรรมกระบวนการ และนวัตกรรมการตลาด Naidoo (2010), OECD (2005), Schumpeter (1934), สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2553) มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 19 แสดงนวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

นวัตกรรม	ผลลัพธ์
<p>นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ</p>	<p>-การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตของชุมชน ได้แก่ ไข่ไก่อินทรีย์ทำขนมแฉลบ, จัดทำตราสินค้าชุมชน, น้ำอ้อย, น้ำใบเตย, เครื่องดื่มน้ำส้มซ่าทรงกลม, ดินพร้อมปลูกสูตรสูงผู้ใหญ่, ปุ๋ยน้ำหมักปลาสูตรสูงผู้ใหญ่, หมี่กรอบสมุนไพร, น้ำพริกแกงชนิดต่างๆ, กระจ่างรูปทรงต่างๆ, ทองม้วนกรอบ, กลัวยตากพลังงานแสงอาทิตย์, ก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟฟอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟฟอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน</p> <p>-การนำภูมิปัญญาสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ต้นกก ทำการทอสีของสีมาจากราก แก่น เปลือก ผล ดอก และลำต้นของต้นไม้ชนิดต่างๆ การสรรสร้างงานดอกบัวอบแห้ง”</p> <p>-การประยุกต์เทคโนโลยีมาใช้ ได้แก่ จักรยานสูบน้ำเพื่อการเกษตร, การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า</p>
<p>นวัตกรรมกระบวนการ</p>	<p>-ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนร่วมมือกันพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>-ขั้นตอนการทอสีกตั้งแต่การปลูกกก การตัดกก การกรีดกกเป็นเส้นๆนำไปตากแดด เมื่อแห้งนำไปย้อมสีธรรมชาติจากต้นไม้ชนิดต่างๆ และนำทอสีลวดลายต่างๆ</p> <p>-ประชาชนร่วมกันกำหนดวิธีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นไอความเป็นธรรมชาติ อากาศที่อยู่ในธรรมชาติ ปราศจากมลพิษ ไปไม่ทำการสังเคราะห์แสงจะปล่อยออกซิเจนออกมา “ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับอากาศบริสุทธิ์ได้เต็มที่”</p> <p>-ขั้นตอนการสาธิตการทำหมี่กรอบ การทำทองม้วนกรอบ การทำกลัวยตากอบตู้พลังงานแสงอาทิตย์ การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า การผลิตน้ำส้มซ่าทรงกลม การผลิตเครื่องดื่มสมุนไพร และการปลูกผักสลัดบนโต๊ะ</p> <p>-การพัฒนาโคกหนองนาโมเดล</p>
<p>นวัตกรรมการตลาด</p>	<p>-การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่ดูแลสุขภาพ</p> <p>-ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ขนมไทย เครื่องดื่ม ผักอินทรีย์ งานหัตถกรรม</p> <p>-การยกระดับสินค้าชุมชน ได้รับการรับรองมาตรฐาน บรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย ตราสินค้าที่บ่งบอกอัตลักษณ์ชุมชน และเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายออนไลน์</p>

จากตารางที่ 19 นวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี คือ 1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ ได้แก่ (1) การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตของชุมชน เช่น ไข่ไก่อินทรีย์ทำขนมเอแคลร์, จัดทำตราสินค้าชุมชน, น้ำอ้อย, น้ำใบเตย, เครื่องดื่มน้ำส้มซ่าทรงกลม, ดินพร้อมปลูกสูตรลงผู้ใหญ่, ปุ๋ยน้ำหมักปลาสูตรลงผู้ใหญ่, หมี่กรอบสมุนไพร, น้ำพริกแกงชนิดต่างๆ, กระจารูปทรงต่างๆ, ทองม้วนกรอบ, กลัวยตากพลังงานแสงอาทิตย์, ก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟพอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟพอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน (2) การนำภูมิปัญญาสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ต้นกก ทำการทอเสื่อสีของสีมาจากราก แก่น เปลือก ผล ดอก และลำต้นของต้นไม้นิตชนิดต่างๆ การสรรสร้างงานดอกบัวอบแห้ง” (3) การประยุกต์เทคโนโลยีมาใช้ ได้แก่ จักรยานสูบน้ำเพื่อการเกษตร, การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า 2) นวัตกรรมกระบวนการ ได้แก่ (1) ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนร่วมมือกันพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2) ขั้นตอนการทอเสื่ออกตั้งแต่การปลูกกก การตัดกก การกรีดกกเป็นเส้นๆ นำไปตากแดดเมื่อแห้งนำไปย้อมสีธรรมชาติจากต้นไม้นิตชนิดต่างๆ และนำทอเสื่อลวดลายต่างๆ (3) ประชาชนร่วมกันกำหนดวิธีการการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นไอความเป็นธรรมชาติ อากาศที่อยู่ในธรรมชาติ ปราศจากมลพิษ ใบไม้ทำการสังเคราะห์แสงจะปล่อยออกซิเจนออกมา “ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับอากาศบริสุทธิ์ได้เต็มที่” (4) ขั้นตอนการสาธิตการทำหมี่กรอบ การทำทองม้วนกรอบ การทำกลัวยตากอบตู้พลังงานแสงอาทิตย์ การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า การผลิตน้ำส้มซ่าทรงกลม การผลิตเครื่องดื่มสมุนไพร และการปลูกผักสลัดบนโต๊ะ และ (5) การพัฒนาโคกหนองนาโมเดล

5.1.3 ผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นช่วยส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ทำประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม แสดงดังตารางที่ 20

ตารางที่ 20 แสดงผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ประเด็น	รายละเอียด
ด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> -ยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน -ลดต้นทุนการผลิต -การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการบริการรูปแบบใหม่ที่มีความรวดเร็ว -สร้างคุณค่า และความโดดเด่นของสินค้าชุมชน - สร้างความสามารถในการแข่งขันแก่ธุรกิจชุมชน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
	-ธุรกิจชุมชนเกิดความสำเร็จทางการตลาด เพราะตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ปรับทัศนคติลูกค้าในการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ การจดจำตราสินค้า มีการแนะนำบอกต่อผู้อื่น และมีลูกค้าใหม่อย่างต่อเนื่อง
ด้านสังคม	-เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน -เกิดการแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนสูงขึ้น -ผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คิดบวก คิดเชิงระบบ -ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “เดินตามรอยพ่อ” -สร้างมูลค่าเพิ่มทรัพยากรชุมชน -มีการสร้างเครือข่ายชุมชน -พัฒนาและเสริมสร้างเกษตรกรสร้างมูลค่าผลผลิต -ยกระดับการบริการของชุมชนมีความเป็นมืออาชีพยิ่งขึ้น -สร้างความเสมอภาคทางสังคม
ด้านสิ่งแวดล้อม	-ประชาชนมีความเป็นเจ้าของ ดูแลและหวงแหนสถานที่มากขึ้น -ชุมชนมีระบบการจัดการขยะชุมชน -ชุมชนลดการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ และต้นไม้

จากตารางที่ 20 ผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงาน มีการลดต้นทุนการผลิต สร้างคุณค่า และความโดดเด่นของสินค้าชุมชน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการบริการรูปแบบใหม่ที่มีความรวดเร็ว เกิดความสามารถในการแข่งขันแก่ธุรกิจชุมชน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้ธุรกิจชุมชนเกิดความสำเร็จทางการตลาด เพราะตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ปรับทัศนคติลูกค้าในการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ การจดจำตราสินค้า มีการแนะนำบอกต่อผู้อื่น และมีลูกค้าใหม่อย่างต่อเนื่อง (2) ด้านสังคม เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน ผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คิดบวก คิดเชิงระบบ สร้างความเสมอภาคทางสังคมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนสูงขึ้น มีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “เดินตามรอยพ่อ” และมีการสร้างเครือข่ายชุมชน พัฒนาและเสริมสร้างเกษตรกรสร้างมูลค่าผลผลิตและทรัพยากรชุมชน พร้อมทั้งยกระดับการบริการของชุมชนมีความเป็นมืออาชีพยิ่งขึ้นและ(3)ด้านสิ่งแวดล้อม ประชาชนมีความเป็นเจ้าของ ดูแลและหวงแหนสถานที่มากขึ้น มีระบบการจัดการขยะชุมชนและลดการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ และต้นไม้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วยศักยภาพชุมชน นวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน และผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชน มีดังนี้

5.2.1 ศักยภาพชุมชน ตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่รุ่งนภา เกิดธรรมกำนันศรีนวล ทิพาพงษ์ภักดิ์ และ นายอดุลย์ วิเชียรชัย เป็นผู้มีความรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตร อินทรีย์ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้การสนับสนุนด้านอาชีพแก่ประชาชน มีจิตใจดี คิดเชิงระบบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ส่วนทรัพยากรชุมชนที่สำคัญอยู่ คือ น้ำ ดิน คนในชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน และดูแลรักษา พร้อมทั้งให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐเพื่อพัฒนาชุมชนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างอาชีพแก่ประชาชน

สถานการณ์ของชุมชนมีจุดแข็ง คือ ชาวบ้านอาชีพการเกษตร โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน มีวิถีชีวิตชุมชนมีความเรียบง่ายแบบพึ่งพาอาศัย ชุมชน และโรงเรียน “บวร” การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสะดวกและปลอดภัย ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการจากภาครัฐ ได้รับโอกาสภาครัฐ และสถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข และสาธารณสุข ส่งเสริมให้ประชาชนใช้วิถีชีวิตอย่างพอเพียงตามพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่9 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและเทคโนโลยีกับหน่วยงานภาครัฐ ยิ่งขึ้น มีเครือข่าย Smart framer และ Young smart framer สอดคล้องกับผลงานวิจัยของรพีภัทร์ สุขสมเกษม (2559) พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ 1) ผู้นำชุมชน อุทิศตนและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 2) สมาชิกในชุมชนยอมรับบทบาทของกรรมการชุมชน 3) ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง 4) ชุมชนกับเทศบาลมีความร่วมมือกัน

จุดอ่อน พบว่าประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน การจัดการด้านการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยน้อย ขาดเอกลักษณ์ของตนเอง มีราคาถูก และสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งอุปสรรคการดำเนินชีวิตของประชาชน มีค่าครองชีพสูง มีหนี้สินสูง ผลผลิตทางด้านเกษตรราคาตกต่ำ ต้นทุนการเกษตรสูง มีการแข่งขันทางการตลาดสูง และการดำเนินชีวิตของประชาชนปัจจุบันไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี และสังคม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพุทธินันท์ บุญเรือง (2560) พบว่า ชุมชนชายแดนจุดผ่านแดนถาวรช่องภู่อู่ อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาของส่วนราชการและคนในท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงทรัพยากรมนุษย์กับเศรษฐกิจ

5.2.2 นวัตกรรมของการพัฒนาศักยภาพชุมชน ตำบลคลองห้า และตำบล คลองหก อำเภอคลองหลวง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า

1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการ คือ (1) การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตของชุมชนโดยการแปรรูป ได้แก่ ไข่ไก่อินทรีย์ทำขนมแฉลบ, จัดทำตราสินค้าชุมชน, น้ำอ้อย, น้ำใบเตย, เครื่องดื่มน้ำส้มซ่าทรงกลม, ดินพร้อมปลูกสูตรสูงผู้ใหญ่, ปุ๋ยน้ำหมักปลาสูตรสูงผู้ใหญ่, หมี่กรอบสมุนไพร, น้ำพริกแกงชนิดต่างๆ, กระเป๋ารูปทรงต่างๆ, ทองม้วนกรอบ, กล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์, ก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ข้าวเกรียบเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟฟอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน, ชิฟฟอนเห็ดนางฟ้าภูฐาน (2) การนำภูมิปัญญาสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ต้นกก ทำการทอสีของสีอมจากราก แก่นเปลือก ผล ดอก และลำต้นของต้นไม้ชนิดต่างๆ, สรรสร้างงานดอกบัว “บัวอบแห้ง” (3) พลังงานทดแทน คือ จักรยานสูบน้ำเพื่อการเกษตร และ (4) วิทยาศาสตร์ คือ การสกัดน้ำมันหอมระเหยจากเปลือกส้มซ่า และการทำส้มซ่าทรงกลม สอดคล้องแนวคิดของ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2553) กล่าวถึงผลิตภัณฑ์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ขององค์กร

2) นวัตกรรมกระบวนการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนร่วมมือกันพัฒนาศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นไอความเป็นธรรมชาติ อากาศที่อยู่ในธรรมชาติ ปราศจากมลพิษ ใบไม้ทำการสังเคราะห์แสง จะปล่อยออกซิเจนออกมา “ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับอากาศบริสุทธิ์ได้เต็มที่”, ขั้นตอนการทอสี การทำหมี่กรอบ การทำทองม้วนกรอบ การผลิตน้ำส้มซ่าทรงกลม การผลิตเครื่องดื่มสมุนไพร และการปลูกผักสลัดบนโต๊ะ, การพัฒนาโคกหนองนาโมเดล สอดคล้องแนวคิดของ OECD (2005) กล่าวถึง กระบวนการ กระบวนการผลิต หรือวิธีการในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม และสอดคล้องต่อผลงานวิจัยของธีรศักดิ์ อุ๋นอารมณเลิศ (2558) พบว่า ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านนวัตกรรมกระบวนการสูงที่สุด

3) นวัตกรรมการตลาด ได้แก่ (1) การมุ่งตลาดเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่ดูแลสุขภาพ (2) ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ขนมไทย เครื่องดื่ม ผักอินทรีย์ งานหัตถกรรม และ (3) การยกระดับสินค้าชุมชน ได้รับการรับรองมาตรฐาน บรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย ตราสินค้าที่บ่งบอกอัตลักษณ์ชุมชน และเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายออนไลน์ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของบุญสม สีขยาภิตติกร (2558) พบว่า นวัตกรรมการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ คือ ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และการมุ่งเน้นที่ตัวลูกค้า เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้น่าสนใจเป็นที่รู้จัก และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

5.2.3 ผลกระทบนวัตกรรมที่มีต่อชุมชนตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนยกระดับประสิทธิภาพภาพการดำเนินงาน มีการลดต้นทุนการผลิต, สร้างคุณค่า และความโดดเด่นของสินค้าชุมชน, การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการบริการรูปแบบใหม่ที่มีความรวดเร็ว, ชุมชนมีความสามารถในการแข่งขันแก่ธุรกิจชุมชน และอยู่รอดภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้ธุรกิจชุมชนเกิดความสำเร็จทางการตลาด เพราะตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ปรับทัศนคติลูกค้าในการรับรู้คุณภาพผลิตภัณฑ์ การจัดทำตราสินค้า มีการแนะนำบอกต่อผู้อื่น และมีลูกค้าใหม่อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ (2561) พบว่า การสร้างนวัตกรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่ทำให้การเกษตรวิสาหกิจชุมชน และกลุ่ม

ผู้ประกอบการขนาดเล็กถึงขนาดกลางในระดับจังหวัด 2) ด้านสังคม เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน ผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คิดบวก คิดเชิงระบบ สร้างความเสมอภาคทางสังคมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนสูงขึ้น มีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “เดินตามรอยพ่อ” และมีการสร้างเครือข่ายชุมชน พัฒนาและเสริมสร้างเกษตรกรสร้างมูลค่าผลผลิตและทรัพยากรชุมชน พร้อมทั้งยกระดับการบริการของชุมชนมีความเป็นมืออาชีพยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของลินดา เกณฑ์มา และคณะ (2561) พบว่า ชุมชนบ้านศรีสรรเพชญ์ มีความหลากหลายด้านประเพณีวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ มีโบราณคดีและประวัติศาสตร์อันยาวนาน และการสร้างการรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีให้แก่เยาวชน 3) ด้านสิ่งแวดล้อม ประชาชนมีความเป็นเจ้าของ ดูแลและหวงแหนสถานที่มากขึ้น มีระบบการจัดการขยะชุมชนและลดการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ และต้นไม้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของประยูร อิมิวัตร์ และคณะ (2561) พบว่า ชุมชนตำบลห้วยงัม อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย ได้ริเริ่มขับเคลื่อนเพื่อสร้าง “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลห้วยงัม” ซึ่งเป็นผลผลิตทางความคิด กระบวนการ ความร่วมมือจากหลายฝ่าย แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นตัวขับเคลื่อนเป็นกฎเกณฑ์และกติการ่วมกันของชุมชน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการวิจัยดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การผลงานวิจัย พบว่าชุมชนมีจุดอ่อน 1) ด้านเศรษฐกิจประชาชนบางครอบครัวฐานะยากจน การจัดการด้านการตลาด ผลผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยน้อย ขาดเอกลักษณ์ของตนเอง มีราคาถูก และสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว มีค่าครองชีพสูง มีหนี้สินสูง ผลผลิตทางด้านเกษตรราคาตกต่ำ ต้นทุนการเกษตรสูง มีการแข่งขันทางการตลาดสูง ดังนั้นควรพัฒนาการเกษตรสร้างมูลค่า โดยการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในภาคการเกษตรเป้าหมายของประเทศ ได้แก่ เกษตรอัตลักษณ์ เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ และความหลากหลายของผลผลิต รวมทั้งยกระดับรายได้ ลดรายจ่ายและลดปัจจัยเสี่ยงในกาทำการเกษตรให้กับเกษตรกรตลอดจนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ด้านสังคม พบว่าการดำเนินชีวิตของประชาชนปัจจุบันไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคม ดังนั้นชุมชนควรโดยเน้นการสร้างสรรค่นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) มาดัดแปลงพัฒนาต่อยอด ก็ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ตลอดเวลา

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการบูรณาการเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ เข้าไปในกระบวนการเชื่อมโยงการตลาดชุมชนแบบเครือข่ายร่วมด้วย เพื่อเป็นการยกระดับเครือข่าย การตลาดชุมชนสู่นวัตกรรมการตลาดแบบ 4.0 ของชุมชนได้อย่างกว้างขวางและเข้าถึงกลุ่มลูกค้าแบบตลาดเฉพาะได้มากยิ่งขึ้น
- 2) ควรศึกษาพื้นที่ในวงกว้างโดยนำนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการบริการ, นวัตกรรมกระบวนการ และนวัตกรรมการตลาด ไปประยุกต์ใช้

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ภูใหม่. 2559. การศึกษาปัจจัยสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมองค์กร บริบทธนาคารพาณิชย์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชา การบริหารเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กนิษฐา ดอกกลาง. 2556. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านธารประสาธ อำเภอนนทบุรี จังหวัดนครราชสีมา. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน. กรณีศึกษาด้านน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- กรมการพัฒนาชุมชน. 2551. คู่มือสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดทำแผนชุมชนที่มีคุณภาพ ปี 2551. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กฤษฏากรณ์ ยุงทอง. 2555. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบล อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ : กรณีศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลบ้านจั่ว. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม. 2553. การดำเนินงานการมีส่วนร่วมของสำนักงาน ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. เข้าถึง <http://portal.in.th/scraticapate/pages/participate>.
- โกวิทย์ พวงงาม. 2545. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.
- คมลักษณ์ สงทิพย์. 2557. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. จารุณี วงศ์ลิ้มปิยะรัตน์. 2558. การเงินและการบัญชีเพื่อการบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จารุณี วงศ์ลิ้มปิยะรัตน์. 2558. เรียนรู้กลยุทธ์เทคโนโลยีจากกรณีศึกษา-แนวคิดและการประยุกต์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิรวรรณ อินทรีย์สังวร. 2552. การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสามปี กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแพร์ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย.
- ชนิกา พันล้อม. 2550. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาล ตำบลแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชลิตา ศรีมณี และคณะ. 2555. การสร้างสรรค่นวัตกรรมบริการสาธารณะโดยองค์การบริหารส่วน ตำบล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฐิติวสีนา ใจเพียร. 2558. การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน : ภายใต้อกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเนชั่น.

- ณัญญาณี บุณทองคำ. 2555. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลองค์การบริหารส่วนตำบลท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2550. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. 2541. วิฤทธิสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิฤทธิ.
- ธัญชยา ภิกษุจิรบูรณ์ และชุลีรัตน์ เจริญพร. 2560. นวัตกรรมทางธุรกิจ กรณีศึกษามูวาร์ห์ฟาร์ม. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10.
- ธีรยุทธ วัฒนาศุโขโชค. 2549. 108 แปรนต์แห่งองค์กรนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจบิซบุ๊ก.
- ธีรศักดิ์ อุ่นอารมณเลิศ และคณะ. 2558. การพัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. 7(2), 79-92.
- นิตยา โพธิ์นอก และรัชชดี แสงมทะหมัด. 2560. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อใช้สิทธิในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำทะเลสงขลา. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 1(2). 70-93.
- นิรันดร์ เลิศบรรณนางศ์. 2559. กลยุทธ์นวัตกรรมการตลาดสินค้าที่ระลึก : ศึกษาผู้ประกอบการจังหวัดนครสวรรค์. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์. 11(31), 105-118.
- บรรเลง อินทร์จันทร์. 2559. นวัตกรรมสังคมอันเนื่องมาจากพระราชดำรินเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพองจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 2 (2). 48-56.
- บุญสม ลีชยาภิตติกร. 2558. นวัตกรรมการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์สมุนไพร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารเทคโนโลยี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประสิทธิ์ สีนธอุทัย. 2550. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประพันธ์ ภักดีกุล. 2549. รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ประยูร อิมิวัตร์ และคณะ. 2561. ท้องถิ่นอภิวัดน์ : นวัตกรรมจัดการชุมชนตำบลห้วยม อำเภอพานจังหวัดเชียงราย. วารสารบริหารปกครอง. 7(2), 173-174.
- ประเวศ วะสี. 2553. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ปรีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2546. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

- พรรณฉัตร นิตโรจน์. 2557. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองเขตวังทองหลาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายและการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พองคำ ดิลกสกุลชัย. 2549. การปฏิบัติการพยาบาลตามหลักฐานเชิงประจักษ์หลักการและวิธีปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: พริ้ว.
- รพีภัทร์ สุขเกษม. 2559. ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รักษ์ วรภิกโกคาทร. 2547. การจัดการนวัตกรรมทางผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต. ในการจัดการนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ: สำนักนวัตกรรมแห่งชาติ.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. 2550. ราชกิจจานุเบกษา. 1-127 (เข้าถึง 24 สิงหาคม 2562)
- ลักษณะ หุ่นหว่า และคณะ. 2560. การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการที่มงาน : กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านชุมชนเปรมฤทัย เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. วารสารเกษมบัณฑิต. 19(1), 61-72.
- ลินดา เกณฑ์มา และคณะ. 2561. นวัตกรรมจากพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบ้านศรีสรรเพชญ์. มหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- วรรณ ประยุกต์วงศ์. 2559. การประกอบการสังคมบนฐานคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ : กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าไหมตีนศรี. ในการประชุมวิชาการระดับชาติของนักเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่ 10 โรงแรมดวงตะวัน. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ. 2561. นวัตกรรมเพื่อพัฒนาพื้นที่ทุนเสริมขีดความสามารถภาคการเกษตรและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดนครราชสีมา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- วินัย เมฆคำ และคณะ. 2560. การพัฒนาธุรกิจฐานชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก).
- วิทยา วิสูตรเรืองเดช และคณะ. 2561. การศึกษาสถานการณ์และสร้างตัวชี้วัด คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนริมคลอง กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏเขตพระนคร.
- วิชฌุ หยกจินดา. 2559. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้าง ตำบลทับไทร อำเภอบึงน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศิวะนันท์ ศิวพิทักษ์. 2554. การจัดการนวัตกรรมขององค์กรธุรกิจที่มีผลต่อพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงาน. ดุษฎีนิพนธ์บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศูนย์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาระบบราชการ. 2561. ความหมายนวัตกรรมภาครัฐ. สืบค้นเมื่อ 13 สิงหาคม 2561. จาก <https://www.opdc.go.th>

- สมฤทัย น้ำทิพย์. 2557. นวัตกรรมบริการ : กลไกในการสร้างมูลค่าเพิ่มในบริบทสถาบันอุดมศึกษา
วารสาร. วารสารวิจัยทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 8(2), 231.
- สมบูรณ์ นันทวงศ์. 2542. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพบริการด้าน
สาธารณสุข : กรณีศึกษาเฉพาะสถานีอนามัยกระทิงหล่ม อำเภอสามพราณ จังหวัด
นครปฐม. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการ
สังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2551. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา.**
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สถาบันพระปกเกล้า. 2547. **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาเศรษฐกิจ.
- เสนห์ จุ้ยโต. 2548. การบริหารนวัตกรรมแนวใหม่. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2546. **แนวทางการนำนโยบายปัญหาปฏิรูปการศึกษา
ไปสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. **การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทาง
เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____ 2544. **การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชน
เข้มแข็ง.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2558. **นวัตกรรม...คนไทยทำได้จากแนวความคิดสู่แนวปฏิบัติจริง.**
กรุงเทพฯ: สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สิริพัฒน์ ภาภจิตร. 2550. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุน
การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี.**
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- โสภณ มัตถัง. 2551. **การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก
ก่อนวัยเรียนชุมชนเอื้ออารีย์ สังกัดกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระครุศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.**
- โสภิตา ศรีนุ่น. 2558. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลเมืองเบตง
อำเภอเบตง จังหวัดยะลา. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
ภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.**
- สุทิน ฤทธิ์ทอง. 2559. **การสร้างนวัตกรรมองค์กรของผู้ประกอบการค้าธุรกิจอุตสาหกรรมด้าน
บริการในการเข้าสู่ตลาดอาเซียนระหว่างไทย-พม่า. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการธุรกิจโลก มหาวิทยาลัยบูรพา.**
- สุธิดา บัวสุขเกษม. 2554. **แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความ
เข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลหนองประดู่ อำเภอเสนาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี.
วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**

- สุขุม คงดิษฐ์ และคณะ. 2561. นวัตกรรมการเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยวในเขตชุมชน
สามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
สุวรรณภูมิ.
- สุธี วรประดิษฐ์. 2553. การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศ สำนักงานการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตราด.
- สุสิทธิ์ เพียรเพ็ง. 2552. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีขององค์การ
บริหารส่วนตำบลสร้างแป้น อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี. การศึกษาอิสระรัฐ
ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สัมพันธ์ ไจกวาง. 2554. การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและประชาชนในการพัฒนาแผนพัฒนา
องค์การบริหารส่วนตำบลปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. การศึกษาอิสระรัฐ
ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- อมรรัตน์ มัททวิวงศ์. 2553. แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการบ้านฉางเพลสเพื่อ
นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง. สารนิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรรัตน์ มัททวิวงศ์. 2553. แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการบ้านฉางเพลสเพื่อ
นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง. สารนิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรพรรณ นาคมหาชลสินธุ์. 2550. การมีส่วนร่วมของประชาชน ค้นเมื่อ 14 เมษายน 2563, จาก
www.opde.go.th/conrent.php
- อรรถัย ก๊กผล. 2549. การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. 2552. คู่คิด คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ:
จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- อรรถัย หนูสงค์. 2560. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ : กรณีศึกษา
หมู่ 1 ตำบลป่าขาด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อนุภาพ ธีรลาก. 2548. การวิเคราะห์เชิงสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
ชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. สารนิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอกวิทย์ นวเศรษฐ์. 2554. การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการวางผังชุมชน : กรณีศึกษา
ชุมชนโพธิ์โพสท์และชุมชนทรัพย์สินพัฒนา. การศึกษาอิสระการวางแผนชุมชนเมืองและ
สภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Aaker,D.A. 1991. Managing brand equity: Capitalizing on the value of a
brandname. New York:The Free Press.

- Agarwal & Parasad. 1998. **The role of innovation characteristic and perceived voluntariness in the acceptance of information technologies.** *Decision Sciences.* 28. 555-582.
- Akova, B., Ulusoy,G.,Payzin,E.,Kaylan,A.R. 1998. **New product development capabilities of The Turkish electronics industry.** In : *Proceedings of the fifth International Product Development Management Conference, Como, Italy, 863-876.*
- Arnstein, S. R. 1969. **A Leader of Citizen Participation.** *Journal of the American Planning Association.* 35. 216-224.
- Arnstein, S. R. 1969. **Leader of citizen participation.** *Journal of American Institute of Planners.* (35). 216-224.
- Atkinson, R. & Willis, P. 2012. **Community Capacity Building-A Practical Guide.** Hobart, Australia : School of Sociology, University of Tasmania.
- Brow. 1993. **Principles of Language Learning and Teaching.** (3rd.ed) San Francisco : State University.
- Bureekul, T. 2009. **Dynamic participation of the Public: From the past to the constitution of Thailand B.E. 2550 (พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550),** Bangkok: A.P Graphic Design and Press. (in Thai)
- Cohen, John M. & Uphoff, Norman T. 1977. **Rural Participation : Concepts and Measures For Project Design, Implementation and Evaluation.** In *Rural Development Monograph No. 2 The Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.*
- Cohen. J. M. & Uphoff, N.T. 1980. **Participation place in rural development : Seeking Clarity Through specificity, world development.** New York : Cornell University.
- Dee. S., G. 2007. **Taking social entrepreneurship seriously.** *Society.* 44 (3). 24-31.
- Drucker, Peter F. 2002. **The Discipline of Innovation.** *Harvard Business Review.* (August), 95-103.
- Fornaroff, A. 1980. **Community Involvement in Health System for Primary Health Care.** Geneva : World Health Organization.
- Frankle, E. G. 1990. **Management of technology change.** Kluwer Academic : London.
- Gallouj, F. 2002. **Innovation in services and the attendant ole and new myths.** *Journal of Socio Economics.* 31. 137-154.

- Gallouj, F., & Weinstein, O. 1997. **Innovation in services**. Research Policy. 26. 537-556.
- Gilmore, G. D. 2008. **Needs and capacity assessment strategies for health education and health promotion**. Burlington, MA: Jones & Bartlett
- Graeml, A. R., **Sistemas de informacao : o alinhamento da estrategia de II com a estrategia corporative**. Sao Paulo : Atlas.
- Greg Richards. 2008. **Grating a New Tourism**. In *tourism I culture : Debats del congres de Turisme Cultural*, Interarts Foundation, Barcelona.
- Gustafsson, A., Kristensson, P. & Witell, L. 2012. **Customer co-creation in serviceinnovation : a matter of communication?**. Journal of Service Management. 23 (3). 311-327.
- Hult, T. T. M., Hurley, R. F., & Knight, G. A. 2004. **Innovativeness : Its antecedents and Impact on business performance**. Industrial Marketing Management, 33(5), 429-438.
- Kokkinaki, F., & Ambler, T. 1999. **Meeting Performance Assessment**. An Explo ratory Investigation into current practice and the role of firm orientation.
- Lee, Y.-C., & Chen, J.-K. 2009. **A new service development integrated model**. The Service Industries Journal, 29(12). 1669-1686.
- Lu, et.al. 2003. **Challenge**. (2nd.ed). New York : Dryder Press.
- Lovelock, C. 2002. **Principle of service marketing and management**. Bangkok: Pearson Education Indochina.
- Michel, S., Brown, S. W., & Gallan, A. S. 2007. **An expanded and strategic view of discontinuous innovations : deploying a service-dominant logic**. Journal of the Academy of Marketing Science, 361 (1), 54-66.
- Michele, O., Audrey, G. & David, C. 2009. **Innovative marketing in SMEs : an empirical Study**. Taylor & francis, 7 (5). 383-396.
- Morton, Jack A. 1971. **Organizing for Innovation : A System Approach to Technical Management**. New York : McGraw-Hill.
- Mill, R. & Morrison, A. M. 1992. **The Tourism System.: and Introductory Text**. New Jersey: Prince - Hall Intentional Inc.
- Naidoo, V. 2010. **Firm survival through a crisis : The in fluence of market orientation, marketing innovation and business strategy**. Industrial Marketing Management. 10. 110-122.
- OECD. 2005. **The measurement of scientific and technological act ivies oslo manual, Guidelines of Collecting and Interpreting innovation data**.

- Osborne, S. & Brown, L. 2013. **Introduction. In public service.** In S. Osborne & L. Brown (Eds), **Handbook of Innovation in public services.** Cheltenham : Edward Elgar.
- Porter, M. 1985. **Competitive Advantage : Creating and Sustaining Superior Performance** New York : The Free Press.
- Roger J. Calantone, S. Tamer Cavusgil & Yushan Zhao. 2002. **Learning orientation. Firm Innovation capability, and firm performance.** 515-524.
- Rogers, E.M. 2005. **Diffusion of innovations. (5th.ed).** New York : The Free Press.
- Salter, A., & Tether, B.S. 2006. **Innovation in Services. Through the looking glass of Innovation studies.** London : Tanaka Business School.
- Salunke, S., Weerawardena, J., & McColl-Kennedy, J. R. 2011. **Towards a model of Dynamic capabilities in innovation-based competitive strategy : Insights from Project-oriented service firms.** *Industrial Marketing Management*, 40(8), 1251-1263.
- Schumpeter, J. A. 1934. **The theory of economic development : An inquiry into profit, capital, credit, interest and the business cycle.** Cambridge : Harvard University Press.
- Schumpeter, J. A. 1934. **The Theory of Economic. Development : An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the business Cycle.** New Transaction Publishers.
- Shu, C., Zhou, K. Z., Xiao, Y., & Gao, S. 2014. **How Green Management Influences Product Innovation in China : The Role of Institutional Benefits.** *Journal of Business Ethics*, 133 (3), 471-485.
- Tahir Ahmad Wani & Syed Wajid Ali. 2015. **International Journal of Research in Commce And Management.** *Ijrcm journal*.
- Vachanasvasti, K. 2007. **The participation of the public policy of the government employment service** (การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน), Bangkok: Department of Employment, Ministry of Labour. (in Thai).
- Uwanno, B. & Bureekul, T. 2005. **Participatory democracy** (ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม), Bangkok: King Prajadhipok's Institute. (in Thai)
- Zawislak PA, & other. 1994. **Influences of the Internal capabilities of firms on their innovation performance : A case study investigation in Brazil.** *International Journal of Management*. 30(12). 329-348.